

**Stratégia komunitou vedeného miestneho rozvoja pre územie
MAS Pod Vihorlatom**

pre programové obdobie 2014–2022

Verzia 2.1

Občianske združenie MAS Pod Vihorlatom, o.z.

Január 2025

Názov stratégie CLLD: Stratégia komunitou vedeného miestneho rozvoja pre územie MAS Pod Vihorlatom

Názov MAS: Občianske združenie MAS Pod Vihorlatom, o.z.

Logo MAS :

Verzia č. 2.1 obsahuje aktualizáciu stratégie, ktorá je schválená na základe Uznesenia č. 1/2024 Valného zhromaždenia MAS ohľadom presunov zostatkových alokácií zo dňa 11.12.2024.

Ing. Daniela Galandová

Predseda MAS

Abstrakt

Stratégia komunitou vedeného miestneho rozvoja MAS Pod Vihorlatom je strednodobým koncepčným dokumentom, ktorý definuje priority Vihorlatského regiónu na programové obdobie 2014 - 2020. Stratégia bola vytvorená v roku 2015 s dôrazom na využitie strategických metód a zapojenia čo najširšieho spektra aktérov vo vidieckom priestore. Táto stratégia je spracovaná predovšetkým z dôvodu potreby koordinácie rozvoja územia MAS Pod Vihorlatom. Tento dokument je tvorený tak, že neobsahuje len oblasti rozvoja regiónu, ktoré bude možné riešiť prostredníctvom výziev vyhlasovaných miestnou akčnou skupinou, ale počíta aj s ďalšími potrebami a plánovanými aktivitami obcí, neziskových organizácií a podnikateľských subjektov, ktoré budú financované z ich vlastných zdrojov alebo v rámci samostatných projektov z národných alebo európskych programov. Stratégia tak reflektuje na aktuálne rozvojové potreby regiónu ako aj na objektívny stav a bude slúžiť ako podklad pre jednoduchšie presadzovanie cieľov rozvoja MAS Pod Vihorlatom na všetkých úrovniach.

Táto stratégia ďalej slúži ako východisko pre tzv. Integrovaný akčný plán rozvoja územia MAS Pod Vihorlatom, ktorý obsahuje programové rámce, čo sú dokumenty, na základe ktorých bude realizovaná časť stratégie komunitou vedeného miestneho rozvoja MAS Pod Vihorlatom. Táto stratégia vychádza predovšetkým z vlastných zisťovacích šetrení, dotazníkových prieskumov, verejných prerokovaní, interview s expertmi rôznych odborov, rokovania pracovných skupín, ale aj z územnoplánovacích dokumentácií a strategických plánov obcí v územnej pôsobnosti MAS Pod Vihorlatom. Analytické zisťovanie je zamerané na zistené štatistické dáta a na stratégie vyšších úrovní, ktoré sú zapracované v tejto stratégii. Príprava a realizácia Stratégie komunitou vedeného miestneho rozvoja Miestnej akčnej skupiny Pod Vihorlatom smeruje k naplneniu vízie Vihorlatského mikroregiónu v roku 2023.

Zakladajúci členovia občianskeho združenia MAS Pod Vihorlatom, o.z. sa združujú s cieľom systematicky spolupracovať na rozvoji regiónu Pod Vihorlatom tak, aby jeho výnimočné hodnoty zostali zachované, a zároveň prinášali trvalý úžitok miestnym obyvateľom smerom k zlepšeniu kvality ich života a to: rozvojom lokálnej infraštruktúry, podpory rozvoja služieb, zabezpečením konkurencieschopnosti územia s dôrazom na oblasť rozvoja cestovného ruchu a agroturistiky.

OBSAH

Abstrakt	3
1. Základné informácie o MAS	9
1.1 Identifikačné údaje MAS	9
1.2 Vymedzenie oblasti a obyvateľstva, na ktoré sa stratégia CLLD vzťahuje.....	9
2. Vznik, história a tvorba partnerstva a stratégie CLLD	11
2.1 Vznik a história partnerstva	11
2.2 Tvorba partnerstva a stratégie CLLD.....	15
3. Analytický rámec.....	21
3.1 Analýza zdrojov územia.....	21
3.2 SWOT analýza	69
3.3 Identifikácia potrieb	76
4.. Strategický rámec.....	80
4.1 Definovanie vízie a strategického cieľa.....	81
4.2 Stanovenie priorít, špecifických cieľov a opatrení	89
4.3 Súhrnná tabuľka strategického rámca	90
4.4 Integrované znaky stratégie CLLD	91
4.5 Inovatívne znaky stratégie CLLD	92
5. Implementačný rámec	93
5.1 Popis riadiaceho a implementačného procesu	93
5.1.1 Riadiaci proces - organizačná štruktúra MAS.....	93
5.1.2 Implementačný proces	101
5.2 Akčný plán	107
5.3 Monitorovanie a hodnotenie stratégie CLLD	132
5.3.1 Opis monitorovacích a hodnotiacich opatrení stratégie CLLD.....	132
5.3.2 Monitorovacie ukazovatele	136
6. Finančný rámec	137
6.1 Financovanie stratégie CLLD	137
6.2 Finančný plán pre opatrenia.....	140
7. Zhodnotenie prínosov stratégie CLLD, jej synergie a doplnkovosť	143
7.1 Prínosy k zlepšovaniu ekonomického rozvoja územia	144
7.2 Prínosy k napĺňaniu cieľov PRV.....	145
7.3 Prínosy k napĺňaniu cieľov IROP	145
7.4 Synergie a doplnkovosť stratégie CLLD	146
7.4.1 Popis iných stratégií, ktoré sa na danom území realizujú, resp. plánujú realizovať	147
7.4.2 Synergie a komplementarity	147
7.5 Popis multiplikačných efektov.....	148

8. Prílohy k stratégii CLLD

Zoznam tabuliek

Tabuľka č. 1: Identifikačné údaje MAS	9
Tabuľka č. 2: SWOT analýza	69
Tabuľka č. 3: Súhrnný prehľad strategického rámca	90
Tabuľka č. 4.A: Opatrenie Stratégie CLLD	108
Tabuľka č. 4.B: Opatrenie Stratégie CLLD	110
Tabuľka č. 4.C: Opatrenie Stratégie CLLD	111
Tabuľka č. 4.D: Opatrenie Stratégie CLLD	113
Tabuľka č. 4.E: Opatrenie Stratégie CLLD	115
Tabuľka č. 4.F: Opatrenie Stratégie CLLD	117
Tabuľka č. 4.G: Opatrenie Stratégie CLLD	119
Tabuľka č. 4.H: Opatrenie Stratégie CLLD	121
Tabuľka č. 4.CH: Opatrenie Stratégie CLLD	124
Tabuľka č. 4.I: Opatrenie Stratégie CLLD	125
Tabuľka č. 4.J: Opatrenie Stratégie CLLD	127
Tabuľka č. 4.K: Opatrenie Stratégie CLLD	128
Tabuľka č. 4.Y: Opatrenia PRV - akčný plán pre dodatočnú výkonnostnú alokáciu	130
Tabuľka č. 4.Z: Opatrenia IROP - akčný plán pre dodatočnú výkonnostnú alokáciu	132
Tabuľka č. 5: Povinné ukazovatele na úrovni programu – PRV SR 2014-2020	137
Tabuľka č. 6: Celkové verejné výdavky – PRV SR 2014-2020	137
Tabuľka č. 7: Povinné ukazovatele na úrovni IROP 2014-2020	137
Tabuľka č. 8: Celkové zdroje pre MAS z PRV a IROP	139
Tabuľka č. 9: Celkové zdroje pre MAS z PRV a IROP rozdelené podľa fondov	139
Tabuľka č. 10: Rozdelenie zdrojov na jednotlivé typy nákladov v rámci príslušných programov	141
Tabuľka č. 11: Sumárna tabuľka finančného plánu	142
Tabuľka č. 12: Celkový pomer medzi fondmi na stratégiu	144
Tabuľka č. 13: Zameranie stratégie podľa sektorov	144
Tabuľka č.14: Vymedzenie územia a obyvateľstva MAS	9
Tabuľka č.15: Harmonogram prípravy	15
Tabuľka č.16: Výbor pre stratégiu a pracovné skupiny	17
Tabuľka č.17: Základné hydrologické charakteristiky	25
Tabuľka č.18: Základné údaje riešeného územia MAS Pod Vihorlatom	31
Tabuľka č.19: Historický vývoj počtu obyvateľov v MAS Pod Vihorlatom	32
Tabuľka č.20: Veková štruktúra obyvateľov MAS Pod Vihorlatom	33
Tabuľka č.21: Vzdelanostná štruktúra obyvateľov v percentách	34
Tabuľka č.22: Obyvateľstvo MAS Pod Vihorlatom podľa národnosti	35
Tabuľka č.23: Nezamestnanosť v rokoch 2011 – 2014	36
Tabuľka č.24: Ekonomicky aktívne obyvateľstvo MAS Pod Vihorlatom	38
Tabuľka č.25: Porovnanie miery evidovanej nezamestnanosti	38
Tabuľka č.26: Porovnanie priemernej mesačnej mzdy v Humennom, Svine	40

Tabuľka č.27: Vývoj počtu žiakov v ZŠ s výhľadom do roku 2020 v území.....	41
Tabuľka č.28: Základné školy k 15. 9. 2014.....	42
Tabuľka č.29.: Špeciálne základné školy bez špeciálnych tried k 15. 9. 2014.....	43
Tabuľka č.30: Špeciálne triedy pri základných školách k 15. 9. 2014.....	43
Tabuľka č.31: Školské zariadenia a zariadenia školského stravovania.....	44
Tabuľka č.32: Materské školy k 15. 9. 2014 v MAS Pod Vihorlatom	44
Tabuľka č.33: Základné umelecké školy k 15. 9. 2014	44
Tabuľka č.34: Vybavenosť obcí technickou infraštruktúrou	45
Tabuľka č.35: Miestne služby v MAS Pod Vihorlatom za rok 2014.....	46
Tabuľka č.36: Majetok obcí	46
Tabuľka č.37: Zdravotnícke zariadenia v MAS Pod Vihorlatom	47
Tabuľka č.38: Zariadenia pre voľnočasové aktivity	47
Tabuľka č.39: Základné služby v obciach.....	48
Tabuľka č.40: Zariadenia sociálnych služieb.....	49
Tabuľka č.41: Sociálne služby v MAS Pod Vihorlatom v blízkosti územia	50
Tabuľka č.42: Dokončené byty na území MAS Pod Vihorlatom	50
Tabuľka č.43: Využívanie energie v jednotlivých obciach MAS Pod Vihorlatom	51
Tabuľka č.44: Príprava strategických dokumentov.....	52
Tabuľka č.45: Mikroregióny zasahujúce do MAS Pod Vihorlatom	53
Tabuľka č.46: Výmera poľnohospodárskej pôdy (ha)	53
Tabuľka č.47: Výmera lesných pozemkov (ha) v MAS Pod Vihorlatom za rok 2010.....	54
Tabuľka č.48: Intenzita chovu hospodárskych zvierat.....	54
Tabuľka č.49: Zosuvné územia	55
Tabuľka č.50: Podnikateľské subjekty v území k 31.10.2009	55
Tabuľka č.51: Ubytovacie zariadenia v okrese Humenné.....	56
Tabuľka č.52: Ubytovacie zariadenia v okrese Snina.....	57
Tabuľka č.53: Ubytovacie zariadenia v MAS Pod Vihorlatom	57
Tabuľka č.54: Stravovacie zariadenia v MAS Pod Vihorlatom.....	58
Tabuľka č.55: Historické a kultúrne pamiatky v MAS Pod Vihorlatom	59
Tabuľka č.56: Kultúrne podujatia	60
Tabuľka č.57: Športové a turistické podujatia	61
Tabuľka č.58: Športové strediská v MAS Pod Vihorlatom a blízkom okolí	61
Tabuľka č.59: Oficiálne cyklotrasy v NP Poloniny	63
Tabuľka č.60: Oblúbené cyklookruhy	64
Tabuľka č.61: Zoznam osobitne chránených častí prírody v MAS Vihorlat	66
Tabuľka č.62.: Natura 2000	67
Tabuľka č.63: Znečistenie ovzdušia základnými znečisťujúcimi látkami	68
Tabuľka č.64: Kvalita povrchových vôd.....	69
Tabuľka č.65: Kvalita podzemných vôd v MAS Pod Vihorlatom.....	69
Tabuľka č.66: Klasifikácia ekologickej stability	69

Zoznam skratiek

CLLD	Miestny rozvoj vedený komunitou
PRV SR 2014 – 2020	Program rozvoja vidieka SR 2014 - 2020
CKO	Centrálny koordinačný orgán
ReS	Realizátor stratégie CLLD
Stratégia CLLD	Stratégia miestneho rozvoja vedeného komunitou
ÚV SR	Úrad vlády SR
ÚVO	Úrad pre verejné obstarávanie
VO	Verejné obstarávanie
VR PPA	Výkonný riaditeľ Pôdohospodárskej platobnej agentúry
Všeobecné nariadenie	Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1303/2013 zo 17. decembra 2013, ktorým sa stanovujú spoločné ustanovenia o Európskom fonde regionálneho rozvoja, Európskom sociálnom fonde, Kohéznom fonde, Európskom poľnohospodárskom fonde pre rozvoj vidieka a Európskom námornom a rybárskom fonde a ktorým sa stanovujú všeobecné ustanovenia o Európskom fonde regionálneho rozvoja, Európskom sociálnom fonde, Kohéznom fonde a Európskom námornom a rybárskom fonde, a ktorým sa zrušuje nariadenie Rady (ES) č. 1083/200
Výzva	Výzva na predkladanie projektových zámerov (pri projektových projektových opatreniach)
Zmluva o poskytnutí NFP	Zmluva o poskytnutí nenávratného finančného príspevku
ŽoNFP	Žiadosť o poskytnutie nenávratného finančného príspevku
ŽoPr	Žiadosť o príspevok, ktorú predkladá žiadateľ (subjekt uchádzajúci sa o postavenie realizátora časti príslušnej stratégie CLLD spolufinancovanej IROP) konkrétnej MAS a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
Štandardné opatrenia	Opatrenia, alebo podopatrenia definované v PRV SR 2014 – 2020 podopatrenia PRV
CLLD	Miestny rozvoj vedený komunitou
CO	Certifikačný orgán
EFRR	Európsky fond regionálneho rozvoja
EK	Európska komisia
ENRF	Európsky námorný a rybársky fond
EPFRV	Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka
ESF	Európsky sociálny fond
EŠIF	Európske štrukturálne a investičné fondy
EÚ	Európska Únia
Gestor CLLD	Hlavným orgánom zodpovedným za koordináciu prípravy a implementácie CLLD na národnej úrovni je Sekcia rozvoja vidieka a priamych platieb MPRV SR
HP	Horizontálne princípy (v programovom období 2014 – 2020 sú medzi HP zaradené udržateľný rozvoj, rovnosť medzi mužmi a ženami a

	nediskriminácia)
IROP	Integrovaný regionálny operačný program
MAS	Miestna akčná skupina
MS	Monitorovacia správa
MSP	Malé a stredné podniky
MV	Monitorovací výbor
NFP	Nenávratný finančný príspevok
NKÚ	Najvyšší kontrolný úrad
NSRV	Národná sieť rozvoja vidieka
O	Obstarávanie
OCKÚ OLAF	Odbor Centrálny kontaktný útvar pre OLAF
OLAF	Európsky úrad pre boj proti podvodom
OP	Operačný program
OP ĽZ	Operačný program Ľudské zdroje
PPA	Pôdohospodárska platobná agentúra
PD	Partnerská dohoda
PHSR	Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja
PPA	Pôdohospodárska platobná agentúra
ŽoSS MAS	Žiadosť o schválenie stratégie miestneho rozvoja vedeného komunitou a o udelenie štatútu miestnej akčnej skupiny
ZVO	Zákon č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní a o zmene

1. Základné informácie o MAS

1.1. Identifikačné údaje MAS

Tabuľka č. 1: Identifikačné údaje MAS

Údaje o MAS	Názov MAS	Mas Pod Vihorlatom
	Dátum registrácie v zmysle zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov	08.12.2011, číslo spisu VVS / 1 -900/90 – 387 09
	Sídlo	Strojárska 4031, 069 01 Snina
	IČO	42233925
	DIČ (ak relevantné)	2023468392
Údaje o banke	Názov banky	Slovenská sporiteľňa, a.s.
	Číslo účtu	SK4509000000005140173723
	IBAN	SK4509000000005140173723
	SWIFT	GIBASKBX
Údaje o štatutárovi	Meno a priezvisko	JUDr. Rastislav Zaremba
	E-mail	predseda@maspodvihorlatom.sk
	Telefón	+421 908 840 288
Údaje o kontaktnej osobe	Meno a priezvisko	JUDr. Rastislav Zaremba
	E-mail	manazer@maspodvihorlatom.sk
	Telefón	+421 908 840 288

Zdroj: vlastné spracovanie

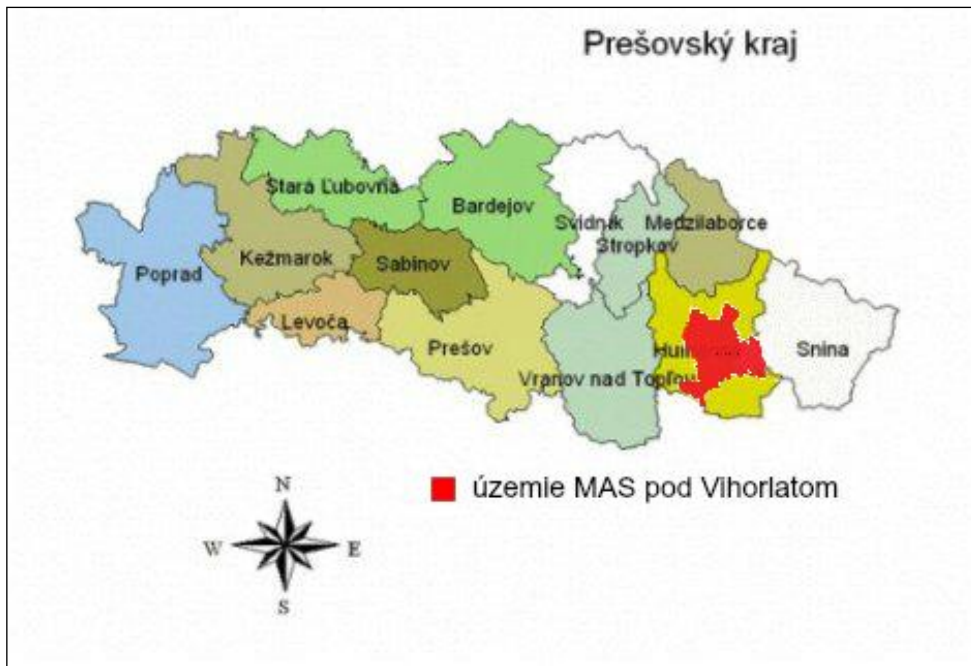
1.2. Vymedzenie oblasti a obyvateľstva, na ktoré sa stratégia CLLD vzťahuje

Tabuľka č. 14: Vymedzenie územia a obyvateľstva MAS

Počet obyvateľov	44 304
Rozloha	406,58 km ²
Hustota obyvateľstva na km ²	108,97
Počet obcí	32
Z toho mestá	1
Počet obyvateľov najväčšej obce	20 294 (Snina)
Administratívne zaradenie – okres/y	Snina, Humenné
Administratívne zaradenie – kraj/e	Prešovský
Počet členov MAS	75

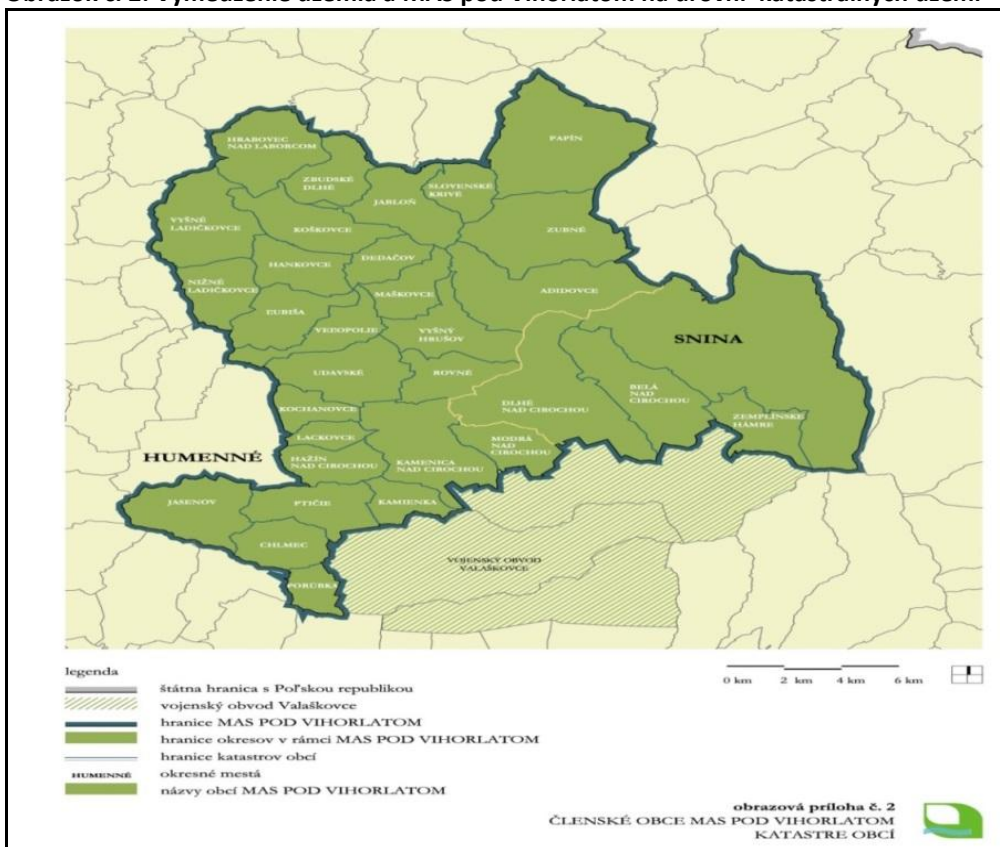
Zdroj: vlastné spracovanie

Obrázok č. 1: Vymedzenie územia MAS pod Vihorlatom na úrovni prešovského VÚC

Zdroj: vlastné spracovanie

Obrázok č. 2: Vymedzenie územia a MAS pod Vihorlatom na úrovni katastrálnych území

Zdroj: vlastné spracovane

2. Vznik, história a tvorba partnerstva a stratégie CLLD

2.1. Vznik a história partnerstva

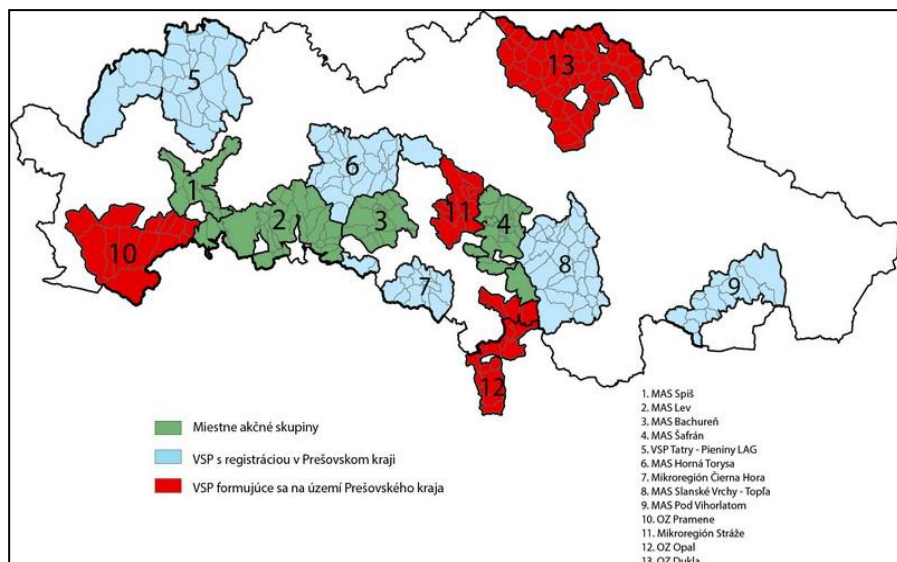
MAS Pod Vihorlatom je verejno-súkromné partnerstvo samospráv, neziskových subjektov a podnikateľov, sídliačich alebo pôsobiachich na území v podhorí Vihorlatských vrchov, ktorého cieľom je zabezpečenie trvalo udržateľného rastu mikroregiónu za účelom zvýšenia stupňa jeho rozvoja, pri zachovaní zásad efektívneho využívania prirodzených zdrojov územia a zásad environmentálnej politiky. Toto partnerstvo sa riadi zásadami prístupu LEADER/CLLD, ktorý je najefektívnejším prístupom pre aktivity podporujúce rozvoja vidieka a vidiecku ekonomiku v Európe. MAS Pod Vihorlatom vznikla dňa 08.12.2011 Rozhodnutím Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. VVS/1-900/90-38709. Toto združenie vzniklo z iniciatívy 5 neziskových organizácií, ktoré už dlhší čas aktívne pôsobili na poli regionálneho rozvoja v regióne Snina a okolie:

- OZ MY pod Sninským kameňom, Zemplínske Hámre
- DO Fénix, Snina
- Animoterapeuticko-jazdecké centrum Snina
- RAJD Pod Vihorlatom, Kamienka
- STEP – Spoločenstvo pre oblastný rozvoj, Zemplínske Hámre

Myšlienka vytvoriť občianske združenie v podobe miestnej akčnej skupiny fungujúcej na princípoch metodiky LEADER vyšla z aktuálnej situácie na poli rozvoja vidieka a v regióne Horný Zemplín. Z iniciatívy piatich neziskových subjektov sa v decembri 2011 v Gazdovskom dvore v Zemplínskych Hámroch uskutočnila zakladateľská schôdza, v rámci ktorej bola myšlienka vytvorenia verejno-súkromného partnerstva samosprávy, súkromného sektora a neziskového sektora odprezentovaná zástupcom samospráv (starostom 11 obcí) v podhorí Vihorlatských vrchov. Na základe ich súhlasného stanoviska s touto myšlienkou bolo následne oslovených niekoľko podnikateľských a neziskových subjektov, stanovili sa podmienky členstva a pripravilo sa prvé Valné zhromaždenie, ktoré sa uskutočnilo dňa 15.02.2013 sa v spoločenskej sále kultúrneho domu v Belej nad Cirochou. Postupne sa pridali zástupcovia obcí, podnikateľských subjektov a neziskových subjektov z povodia riek Cirocha a Ptava. Dôležitým jednotiacim prvkom MAS je však okrem podhoria Vihorlatu a povodia riek najmä historický odkaz existencie Sotáckeho etnika, ktoré na našom území pôsobili. Sotácke územie sa tiahne od severnej strany Vihorlatských vrchov až po Hrabovec nad

Laborcom a kvôli záujmu ostatných subjektov z tohto územia, MAS Pod Vihorlatom rozšírila svoje územie o ďalšie subjekty.

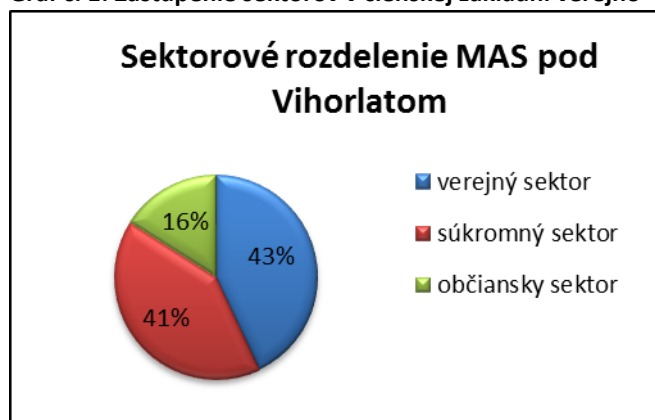
Obrázok č. 3: Mapa územia MAS v rámci prešovského kraja pred rozšírením

Zdroj: PHSR prešovského kraja

V súčasnej dobe tvorí členskú základňu Miestnej akčnej skupiny Pod Vihorlatom 75 subjektov (členov). Región je vymedzený územím 32 členských obcí a 43 členov komerčného a neziskového sektora v princípe partnerstva. V čase odovzdávania ŽoSS MAS vo výzve 21/PRV/2017 v priebehu júna 2017 je tvorená členská základňa 32-timi zástupcami ZSVS (Záujmovej skupiny verejného sektora), 43- zástupcami ZSPS (Záujmovej skupiny súkromného sektora) a zástupcami ZSOS (Záujmovej skupiny občianskeho sektora), čo predstavuje celkovo 65 členov OZ Pod Vihorlatom.

Graf č. 1: Zastúpenie sektorov v členskej základni verejno – súkromného partnerstva

Zdroj: vlastné spracovanie

Ako je vidieť z grafu členská základňa je zastúpená verejným sektorom – 43% a zastúpenie súkromného a občianskeho sektora je na úrovni 57 %. Celá členská základňa MAS Pod Vihorlatom má svoje zastúpenie buď prostredníctvom verejného sektora, ktorý zastupujú starostovia obcí alebo súkromným a občianskych sektorom, ktorý je prezentovaný podnikateľskými subjektmi v súkromnom sektore a predstaviteľmi neziskovými organizáciami, ktoré pôsobia na území MAS.

Graf č. 2: Zastúpenie sektorov v dozornej rade verejno – súkromného partnerstva

Zdroj: vlastné spracovanie

Územná štruktúra a pomer zastúpenia verejného, súkromného a občianskeho sektora je zmysle požiadaviek riadiaceho orgánu na všetkých úrovniach dodržaný. To znamená, že formovanie všetkých riadiacich orgánov, či už ako zastúpenie členov vo výkonnom výbore, zastúpenie členov v dozornej rade, zastúpenie členov vo výberovej komisii prebiehalo v princípoch partnerstva.

Graf č. 3: Zastúpenie sektorov vo výberovej komisii verejno – súkromného partnerstva

Zdroj: vlastné spracovanie

MAS Pod Vihorlatom realizovala a realizuje niekoľko rôznorodých projektov s poľskými partnermi. Bol to hlavne projekt založenie a posilnenie spolupráce v oblasti

značenia, zviditeľnenia a propagácie nových turisticky prítiahlivých oblastí pre pešiu turistiku medzi komunitami v Poľsku a v Slovenskej republike. Cieľom týchto projektov je všestranný rozvoj vidieka na oboch stranách hranice, výmena skúseností a zdieľanie príkladov dobrej praxe. Cieľom projektu je zmapovať možnosti pešej turistiky vo Vihorlatských vrchoch, umiestniť informačné tabule vo všetkých obciach MAS a a podieľať sa tak na zvyšovaní informovanosti v oblasti možností nášho regiónu v oblasti turistiky a cestovného ruchu. Najviac prostriedkov bolo investovaných prostredníctvom členských obcí do rozvoja vidieckeho priestoru, na zlepšenie základných služieb, infraštruktúry, zvýšenie prítiahlivosti vidieckych oblastí. V desiatkach obcí boli realizované stavebné úpravy kultúrnych a obecných domov, miestnych komunikácií, verejných priestranstiev, obnova a rozširovanie plôch zelene. Investované európske prostriedky sa prejaví v stabilizácii a zlepšení demografickej štruktúry so všetkými priaznivými dopady na rozvoj ekonomiky, ochranu životného prostredia a kvalitu života na vidieku. Spoločným menovateľom všetkých vybraných a úspešne realizovaných projektov boli inovácie technické a organizačné, zapojenie verejnosti, komunitné plánovanie, kde boli preferované dopady projektu na ženy a mladých ľudí do 30 rokov, samozrejmosťou bola potreba multisektorálneho návrhu a vykonávania projektu založeného na interakcii medzi subjektami a projektmi z rozličných odvetví miestneho hospodárstva, dôraz na úspory prostriedkov a energií, využitie nevyužívaných, chátrajúcich objektov, využívanie miestnych zdrojov a obnoviteľných zdrojov energií. Bolo veľmi dôležité nielen realizovať vlastné finančné a investičné zdroje, ale tiež hľadať synergie a prepojenie aktivít s ďalšími aktérmi vidieckeho života a nachádzať multifunkčné využitie vynaložených investícií. V súčasnej dobe sa občianske združenie intenzívne pripravuje na nové úlohy súvisiace s rozvojom vidieka v rokoch 2014 - 2020. Na základe komunitné vedených diskusií a získaných skúseností sa už dnes rysujú zreteľné témy, ktoré budú prioritami rozvoja vidieka v nasledujúcom európskom programovom období. MAS Pod Vihorlatom bude pokračovať v snahe rozvíjať vidiek ako otvorená názorová platforma dávajúci priestor všetkým aktérom života na vidieku a preto problémy spájajúce sa so životom obyvateľov MRK sa dotýkajú mnohých oblastí súčasne a majú podobu začarovaného kruhu navzájom sa ovplyvňujúcich a posilňujúcich faktorov. Ak majú byť snahy a aktivity o sociálne začleňovanie úspešné, musia mať podobu (trvajúcich) intervencií vo všetkých oblastiach súčasne. Aj táto stratégia môže byť potenciálnym nástrojom, ktorý dokáže na lokálnej úrovni účinne koordinovať rôznorodé intervenčné programy a poskytovať komplexné sociálne a komunitné služby podľa špecifických potrieb cieľových skupín.

2.2. Tvorba partnerstva a stratégie CLLD

Práce spojené s prípravou CLLD začali už v roku 2015. Do spracovania CLLD boli zapojení členovia MAS (obce, podnikateľské subjekty a neziskové organizácie). Ďalej sa do tvorby zapojili aj samotní občania, ktorí majú záujem o rozvoj územia MAS Pod Vihorlatom. Z hľadiska logickej postupnosti bola stratégia spracovaná formou odpovedí na štyri základné otázky:

1. Kto sme
2. Kam ideme
3. Ako sa tam dostaneme
4. Ako to budeme vyhodnocovať

Mapovanie potrieb územia a následné práce na stratégii CLLD sme rozdelili do viacerých krokov:

Tabuľka č. 15: Harmonogram prípravy

Krok 1 - Vymedzenie územia a jeho základný popis	
Participatívna časť	Stretnutie Valného zhromaždenia, oslovenie nových obcí.
Expertná časť	Opis územia.
Krok 2 - Analýza problémov, potenciálu a potrieb územia	
Participatívna časť	Občania - účasť na anketnom skúmaní, tvorba SWOT analýzy na verejnom prerokovaní, starostovia obcí - vyplnenie dotazníkov (všeobecný dotazník a špecializovaný dotazník k sociálnej oblasti), pracovné skupiny - formulácia problémov a potrieb územia.
Expertná časť	Vytvorenie anketového lístka, zostavenie dotazníkov a následné vyhodnotenie výsledkov. Tvorba analytickej časti z údajov SŠÚ a ďalších dostupných dátových zdrojov. Prepis SWOT analýzy. Formulácia záverov.
Krok 3 - Stanovenie oblastí rozvoja územia	
Participatívna časť	Občania - práca na verejných prerokovaniach, poskytnutie projektových zámerov, výbor pre stratégiu - úprava prioritných oblastí, pracovné skupiny - pripomienkovania.
Expertná časť	Spracovanie základného návrhu prioritných oblastí rozvoja na základe výstupov od verejnosti a analytickej časti, predloženie výboru pre stratégiu, následné zapracovanie.
Krok 4 - Vymedzenie konkrétnych opatrení	
Participatívna časť	Výbor pre stratégiu - zostavenie opatrenia formou brainstormingu s pomocou projektových námetov a znalosti miestnej situácie,

	pracovné skupiny - pripomienkovania.
Expertná časť	Vedenie diskusie, objasnenie požiadaviek na stratégiu v budúcom programovacom období.
Krok 5 - Zmapovanie existujúcich stratégií a ich nadväznosti	
Participatívna časť	Predsedovia mikroregiónov - poskytnutie strategických dokumentov, výbor pre stratégiu - Návrhy na možné súvisiace dokumenty a zdroje údajov.
Expertná časť	Vytvorenie databázy súvisiacich dokumentov, opis nadväzností.
Krok 6 - Pripomienkovanie stratégie, vznášanie posudkov	
Participatívna časť	Občania - Pripomienkovanie stratégie na pripomienkové list.
Expertná časť	Zostavenie pripomienkového listu a jeho zverejnenie, vyjadrenie k pripomienkam, zapracovanie do textu. Dvomi expertmi bola predložená verzia stratégie pred finalizáciou. Experti spracovali vznášanie posudky a dali svoje pripomienky.
Krok 7 - Spracovanie finálnej verzie stratégie	
Participatívna časť	Výbor pre stratégiu - úprava a odsúhlasenie finálnej verzie stratégie CLLD.
Expertná časť	Tvorba finálnej verzie textov stratégie, predloženie výboru pre stratégiu.
Krok 8 - Schválenie stratégie	
Participatívna časť	Prerokovanie stratégie na valnom zhromaždení MAS a v zastupiteľstvách.
Expertná časť	Prezentácia finálnej verzie stratégie príslušným orgánom - valnému zhromaždeniu, ZO.

Zdroj: vlastné spracovanie

1. Dotazníkové šetrenie - pracovníci MAS vytvorili dotazník, ktorý bol určený všetkým cieľovým skupinám, tzn. občanom, podnikateľským subjektom a neziskovým organizáciám. Tieto dotazníky boli distribuované do všetkých obcí MAS. Výsledkom vyšetovania sú názory obyvateľstva na súčasný stav rozvoja v jednotlivých oblastiach, stanovenie potrieb a požiadaviek oslovených skupín respondentov a najmä námety na zlepšenie situácie v regióne. Dotazník obsahoval tieto otázky:

1. Spokojnosť s poskytovanými službami v obci
2. Spokojnosť s bývaním v obci
3. Poznáte rozvojové plány obce
4. Ako hodnotíte rozvoj v obci za posledných 5 rokov
5. Na aké oblasti a aktivity by sa mala sústrediť obec

6. Čo sa vám na Vašej obci páči a čo by sa malo zlepšiť
7. Návrhy od podnikateľského sektora
8. Účasť na projektových zámeroch

Ďalším krokom bolo zozbieranie informácií o záberovom území a dotýkal sa starostov všetkých obcí MAS Pod Vihorlatom. Zber dát prebiehal prostredníctvom osobnej konzultácie pracovníka MAS so starostami daných obcí. Získané dáta boli použité do príslušných kapitol stratégie CLLD.

2. Výbor pre prípravu stratégie a pracovné skupiny – po vzájomnej dohode boli ustanovené výbor pre stratégiu a pracovné skupiny na jednotlivé oblasti:

Tabuľka č. 16: Výbor pre stratégiu a pracovné skupiny

Meno a priezvisko	Organizácia	Funkcia v MAS	Úloha pri spracovaní stratégie
Výbor pre prípravu stratégie			
Rastislav Zaremba, JUDr.	Obec Zemplínske Hámre	predseda	Organizovanie prac.stretnutí-alebo
Jozef Baláž, Ing.	Obec Rovné	člen predstavenstva	Spracovanie dotazníkov
Ján Vajda	Obec Belá nad Cirochou	člen predstavenstva	Člen prac.skupiny
Miroslav Porochnavý, Mgr.	Obec Kochanovce	člen predstavenstva	Člen prac.skupiny
Andrea Raková, Ing.	Obec Porúbka	člen predstavenstva	Člen prac.skupiny
Lubomír Flašík	Pálenica vo Vtáčom údolí, s.r.o.	člen predstavenstva	Člen prac.skupiny
Miroslav Hriseňko	Mária Hriseňková – MH Bystrá	člen predstavenstva	Člen prac.skupiny
Jozef Oráč	RAJD pod Vihorlatom	člen predstavenstva	Člen prac.skupiny
Ing. arch. Jozef Bajus	OZ MY pod Sninským kameňom	člen predstavenstva	Člen prac.skupiny
Peter Šul'ak	Pod'ťe s nami, o.z.	člen predstavenstva	Člen prac.skupiny
Andrej Smolák, akad.mal.	Nadácia ART.EAST	člen predstavenstva	Člen prac.skupiny
Pracovné skupiny			
Infraštruktúra a občianska vybavenosť			
Jozef Baláž, Ing.	Obec Rovné	člen predstavenstva	Vedúci prac.skupiny
Miroslav Porochnavý, Mgr.	Obec Kochanovce	člen predstavenstva	
Lucia Sukeľová, Ing.	Obec Jasenov	člen MAS	

Ekonomika a ľudské zdroje			
Ján Vajda	Obec Belá nad Cirochou	člen predstavenstva	Vedúci prac.skupiny
Vincent Škutka	AGRIFOP, a.s.	člen MAS	
Andrej Smolák, akad. mal.	Nadácia ART.EAST	člen predstavenstva	
Podnikanie, poľnohospodárstvo, lesníctvo			
Andrea Raková, Ing.	Obec Porúbka	člen predstavenstva	Vedúci prac.skupiny
Ontkoc František	František Ontkoc	člen MAS	
Lubomír Flašík	Pálenica vo Vtáčom údolí, s.r.o.	člen predstavenstva	
Životné prostredie			
Alexander Bugyi, Ing.	Obec Kamenica nad Cirochou	člen dozornej rady	Vedúci prac.skupiny
Ing. arch. Jozef Bajus	OZ MY pod Sninským kameňom	člen predstavenstva	
František Suško	František Suško	člen dozornej rady	
Cestovný ruch			
Rastislav Zaremba, JUDr.	Obec Zemplínske Hámre	predseda MAS	Vedúci prac.skupiny
Ing. Smetanová Henrieta	Východokarpatské združenie cestovného ruchu, o.z.	člen MAS	
Marcela Galandová	CK Galanda	člen MAS	

Zdroj: vlastné spracovanie

3. Verejné prerokovanie - do spracovania stratégie CLLD bola zapojená aj verejnosť, a to formou verejného prerokovania v obciach MAS. Stretnutie s občanmi, podnikateľskými a neziskové subjekty, zástupcovia obcí sa uskutočnila formou osobnej konzultácie. Počas diskusie boli stanovené potreby a problémy konkrétnej obce a zároveň boli stanovené návrhy pre jej ďalší rozvoj. Z vyššie uvedených informácií vyplýva, že príprava stratégie CLLD prebiehala so zapojením všetkých typov orgánov v regióne MAS a bol tak dodržaný princíp komunitne vedeného miestneho rozvoja, ktorý je podľa definície nástrojom pre zapojenie obyvateľov alebo užívateľov území na miestnej úrovni do plánovacích procesov i realizácie rozvoja územia. Stratégia CLLD sa skladá z časti analytickej a strategickej časti. Do týchto dvoch častí sa premietajú výstupy z dotazníkového šetrenia. Pri spracovaní analytickej časti bolo potrebné využiť ďalšie zdroje informácií, ktoré boli získané:

- z verejne dostupných databáz - najviac využívaný zdroj informácií pre analytickú časť dokumentu tvorila verejne prístupná databáza Slovenského štatistického úradu. Ďalšie dáta bola čerpaná z portálu Ministerstva práce a sociálnych vecí. V rámci mapovania problematiky dopravnej obslužnosti sme využili internetový portál VÚC Prešov. Ďalej sme čerpali informácie z databázy nehnuteľných kultúrnych pamiatok Národného pamiatkového ústavu SR. Okrem toho sa využili informácie z webových stránok jednotlivých obcí a miest, ktoré spadajú do územia pôsobnosti MAS Pod Vihorlatom.
- osobné konzultácie u príslušných úradov - niektoré údaje neboli verejne dostupné, preto bolo nutné požiadať o ne priamo na príslušných úradoch. Jednalo sa napríklad o údaje týkajúce sa nezamestnanosti v okrese Snina a Humenné. Ďalej pracovníci MAS Pod Vihorlatom osobne konzultovali témy na ostatných odboroch Okresných úradov v Snine a Humennom. Technická stránka dokumentu a návrhy východísk pre návrhovú časť bola konzultovaná so spoločnosťou Štefan Pucko, Štiavnik č. 885, Bytča.

Stratégia komunitou vedeného miestneho rozvoja ako taká vzniká a je dielom celého partnerstva MAS. Jej realizáciu zabezpečujú teda všetci členovia MAS, nositelia jednotlivých projektov a jej obyvatelia. Realizácia stratégie neznamená len čerpanie dotácií z dostupných zdrojov, ale napĺňanie stanovených cieľov celkovo, tzn. aj vlastnými silami, za použitia vlastných zdrojov v MAS tak finančných ako aj nefinančných. Avšak hlavnú zodpovednosť za realizáciu má Predstavenstvo MAS, ktoré je aj súčasne a programovacím výborom. Členovia programovacieho výboru budú garantmi za jednotlivé programové rámce, z ktorých MAS bude na realizáciu svojej stratégie čerpať financie. Servis pre túto činnosť zabezpečuje kancelária MAS.

Aktivít zapojenia verejnosti bolo pri spracovaní stratégie niekoľko. Jedná sa o verejné prerokovanie, semináre, dotazníky, anketa, výbor pre stratégiu, pracovné skupiny, atď. Zvyšovanie povedomia o činnosti MAS sa dialo aj ďalšími aktivitami. Spôsoby informovania verejnosti o MAS Pod Vihorlatom prebiehali nasledovne:

- Prostredníctvom webových stránok MAS: www.maspodvihorlatom.sk
Zaslanie emailov s informáciami členom MAS a ďalším záujemcom
- Zaslaním informácií a podkladov obciam, ktoré odovzdali informácie prostredníctvom svojich webových stránok a obecných vývesiek.
- Starostovia jednotlivých obcí odovzdávajú informácie NO a podnikateľským subjektom na svojom území. Osobné, emailové a telefonické otázky boli riešené priebežne s manažérom MAS

- Propagácia MAS pri dotazníkovom šetrení
- Distribúcia informačných letákov
- Propagácia na mikroregionálnych akciách a akciách poriadanými obcami
- Propagácia MAS v rámci aktivít projektov spolupráce
- Informačná kampaň v rámci všetkých kultúrnych a spoločenských podujatí

Dôležitou skutočnosťou pri hodnotení úrovne realizovaných aktivít a činnosti MAS pod Vihorlatom vo všeobecnosti je to, že na území MAS neboli realizované žiadne projekty spojené s uplatňovaním prístupu Leader a územie do dnešného dňa nečerpalo žiadne nenávratné finančné zdroje EÚ, ŠR a podobne, na zavádzanie princípov tohto prístupu, všetky aktivity organizované MAS OZ sú hradené zo zdrojov obcí a členských príspevkov.

Hodnotiace kritérium A.1 Tvorba a zloženie partnerstva: Občianske združenie Pod Vihorlatom má zastúpený občiansky a podnikateľský sektor v 32 členských obciach z celkového počtu 32 obcí, čo predstavuje 100 % obcí územnej pôsobnosti OZ.

Hodnotiace kritérium A.1 Tvorba a zloženie partnerstva: Občianske združenie pre vzniklo v 08.12.2011, registráciou stanov združenia na Ministerstve vnútra SR (viac v kapitole 2.1. Vznik a história partnerstva).

Hodnotiace kritérium A.2 Tvorba stratégie CLLD: Občianske združenie pri tvorbe stratégie CLLD zapojilo širokú verejnosť prostredníctvom:

- dotazníkového zisťovania
- verejných stretnutí
- formálnych konzultácií
- obecných informačných kampaní a pod.

Na uvedených stretnutiach sa zástupcovia OZ riadili zásadami nediskriminácie a všetky názory účastníkov boli brané do úvahy a zapracované vo finálnom návrhu dokumentu stratégie CLLD. Účastníci predmetných stretnutí boli z oblasti verejného života, podnikateľskej sféry, či občianskeho sektora, na základe čoho môžeme konštatovať, že sa na procese zúčastnili aj zástupcovia rôznych cieľových skupín, ktoré pracovali v tematických skupinách priamo na jednotlivých informačných podujatiach (viac v kapitole 2.1. Vznik a história partnerstva a v kapitole 2.2. Tvorba partnerstva a stratégie CLLD)

Hodnotiace kritérium A.3 Kvalita manažmentu: Občianske združenie Pod Vihorlatom nemá k dátumu podania ŽoSS MAS vybraného manažéra združenia v internom pracovnom pomere. Personálna matica a organizačný poriadok združenia definuje minimálne kvalifikačné predpoklady na manažéra MAS, a to: ukončené stredoškolské vzdelanie s maturitou alebo ukončené vysokoškolské vzdelanie I. alebo II. stupňa a zároveň minimálne 2 roky praxe na zodpovedajúcej manažérskej pozícii (riadiaca a/alebo rozhodovacia a/alebo kontrolná funkcia) alebo 2 roky praxe v oblasti projektového manažmentu vo vidieckom alebo regionálnom rozvoji alebo fondov EÚ. Zároveň sa združenie zaväzuje vybrať manažéra MAS najneskôr do podania ŽoNFP na podopatrenie 19.4 Chod MAS a/alebo ŠC 5.1.1 IROP – Financovanie prevádzkových nákladov MAS spojených s riadením uskutočňovania stratégie CLLD.

3. Analytický rámec

3.1. Analýza zdrojov územia

Geografia, Prírodné podmienky

MAS Pod Vihorlatom sa nachádza v severovýchodnom cípe Prešovského kraja. Na západe hraničí s okresom Humenné z Prešovského kraja, na juhu s okresom Snina. Územie MAS je pomerne členité: Laborecká vrchovina, Bukovské vrchy, Beskydské predhorie, Ondavská vrchovina a Vihorlatské vrchy. Najvyšší bod územia - trojhраниčný vrch Kremeneč (1221 m. n. m.), najnižší bod výtok Cirochy v katastri obce Dlhé nad Cirochou (173 m. n. m.).

Geologické zloženie územia vytvárajú flyšové paleogénne a kriedové vrstvy pieskovcov, ílovcov a slieňovcov. Vo Vihorlate sú andezity a ich pyroklastiká. V doline Cirochy riečne usadeniny štrkov, pieskov a hĺn, pod Vihorlatskými vrchmi spraše a sprašové hliny. Povrch územia má vrchovitý a hornatý charakter. Na odolných pieskovcoch sú utvorené vyvýšené chrbty a vrchy a na miestach menej odolných ílovcov a slieňovcov erózne kotliny.

Obrázok č. 4: Lokalizácia MAS pod Vihorlatom v rámci okresov Humenné a Snina

Zdroj: www.mapy.sk

História a vývoj územia

Pre výhodnú polohu, vrchmi chránenú klímu bolo územie a okolie vyhľadávané človekom už od doby kamennej, o čom svedčia archeologické nálezy. Najstaršie dejiny severovýchodného Slovenska sú spojené s ľuďmi východoslovenských mohýl. V neďalekom Brekove sa našlo hneď niekoľko týchto mohýl.

Začiatkom nášho letopočtu sa mnohé národy prehnanli cez toto územie a prebývali tu kratšiu dobu. Dokladom obývania okolia Humenného a Sniny Keltmi je poklad keltských mincí z obce Ptičie. Zásobnica s okružím je už z mladšej doby rímskej (lokalita pod Sokolejom Humenné). V čase veľkého sťahovania národov postupne od 5. storočia prichádzajú aj do Humenskej kotliny Slovania. Toto územie obývali Potiskí Slovania. Veľkomoravská ríša zasahovala východným okrajom i na územie Zemplína, známe sú hradiská Zemplín a Brekov. Veľká Morava hrala dôležitú úlohu v tomto období. Zemplín sa dostáva do Uhorskej ríše po porážke bulharsko-slovanského kniežat'a Kreána. (1001-1038). K intenzívnemu a organizovanému osídľovaniu tohto regiónu dochádza až v polovici 13. storočia po tatárskych nájazdoch a neskôr valašskou kolonizáciou z Rumunska.

Uvoľnenie poddanských povinností a reformy za vlády Márie Terézie umožnili aj v tomto území prudký rozvoj remesiel. Obyvateľstvo regiónu tvorili Slováci, Rusíni, Maďari a Židia. Úradným jazykom bola latinčina, čo bolo stabilizačným prvkom v národnostne pestrej spoločnosti. Obyvatelia sa naďalej venujú poľnohospodárstvu, remeslám a obchodu,

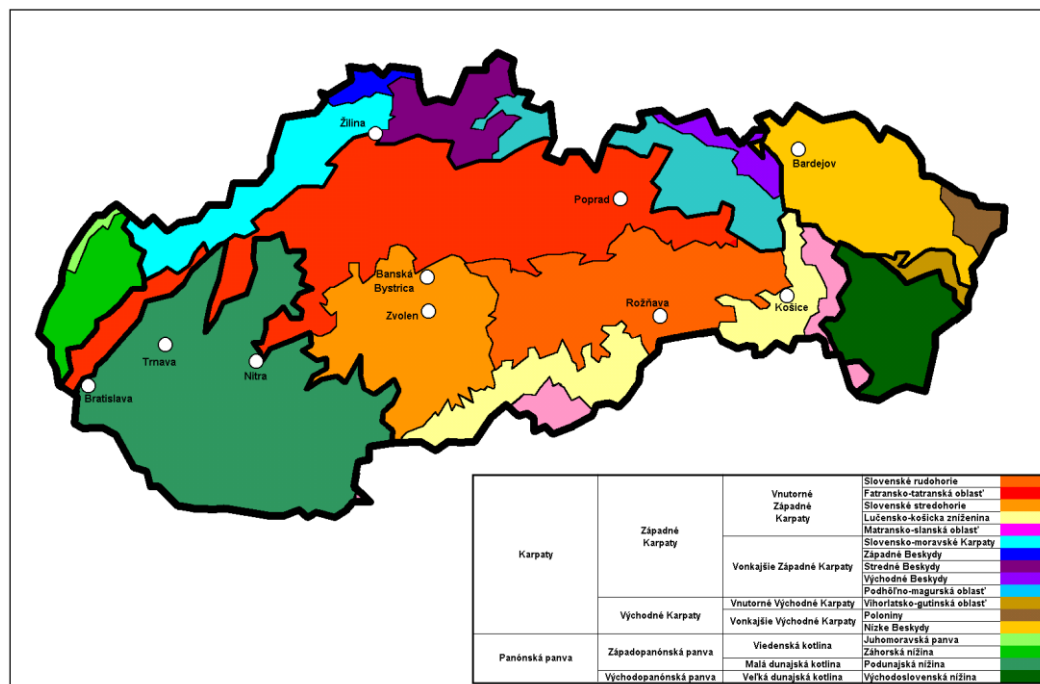
neskôr toto územie bolo centrom chemického priemyslu, stavebníctva, potravinárskeho a strojárskeho priemyslu.

Geografická charakteristika

Do katastrálnych území MAS Pod Vihorlatom zasahujú tri geomorfologické celky, ktorými sú: Ondavská vrchovina, Humenské podolie a Humenský Sokol. Vzhľadom na geologické danosti územia neťažia sa tu žiadne rudy ani iné nerastné suroviny. V nedávnej minulosti sa však využívalo ložisko štvrtohorných hĺn na výrobu tehál. V katastrálnych územiach obcí, ktoré sú organizované v MAS pod Vihorlatom prevládajú stredne ťažké, ťažké ílovité až ílovito-hlinité pôdy.

Katastre obcí patriacich do územia MAS Pod Vihorlatom, geomorfologicky patria k Vnútrotným Východným Karpatom. Členia sa na podcelky a ich časti ako: Humenské vrchy s Krivoštiankou a Sokolom, Vihorlat s Kyjovskou planinou, Vihorlatskou hornatinou a Jasenskou hornatinou a Popriečny. Humenské vrchy ležia v bradlovom pásme, pričom sú budované druhohornými vápencami, dolomitmi a slieňovcami. Pohorie Vihorlat a Popriečny sú vulkanického pôvodu, vystupujú tu treťohorné andezity viacerých druhov ich tufy a pyroklastiká. Nivy riek sú pokryté riečnymi usadeninami a podložie Vihorlatských vrchov pásmom spraší a sprašových hĺn.

Obrázok č. 5 Prehľad geomorfologických jednotiek na území SR

Zdroj: www.mapy.sk

Súčasný tvar masívu je výsledkom viacfázovej vulkanickej sedimentácie a denudácie. Striedaním glaciálov a interglaciálov pokračovala modelácia svahov a soliflukcia voľných sedimentov, čím vznikli hrubé úpätné akumulácie na styku pohoria a okolitých zníženín. Splavovaním zvetralín vznikali náplavové kužele. Viaceré zosuvy podmienili zahradenie dolín, čím vzniklo viacero jazier - Morské oko, Malé Morské oko, Kotlík, Ďurova mláka, Postavka, Hupkania v rôznych štádiách zanášania naplaveninami alebo zarastania vegetáciou.

Klimatické pomery

Územie záberového územia MAS Pod Vihorlatom je pod vplyvom relatívne teplej klímy od Stredozemného mora a pod vplyvom relatívne vlhkej suboceánskej klímy od Atlantického oceánu. Klimatické pomery závisia tiež od nadmorskej výšky a reliéfu. Klimaticky je región rozdelený do troch oblastí podľa nadmorskej výšky. Východoslovenská nížina, Beskydské predhorie a Zemplínske vrchy patria do teplej klimatickej oblasti, ktorá pozdĺž riečnych dolín zasahuje aj do Laboreckej a Ondavskej vrchoviny. Táto klimatická oblasť je v regióne plošne najrozsiahlejšia. Vyššie položené územia do 800 m n. m. patria do mierne teplej klimatickej oblasti, ktorú tvoria najvyššie polohy Slanských vrchov a prevažná časť Vihorlatu, Ondavskej a Laboreckej vrchoviny. Polohy nad 800 m n. m. patria do chladnej klimatickej oblasti. Tiahne sa popri hraniciach s Poľskom a zasahuje vrcholové časti Vihorlatu. Snehová pokrývka tu trvá 80 až 100 dní. Zemplín je po Podunajskej nížine druhou najteplejšou oblasťou Slovenska.

Hydrologické pomery, vodstvo

Vodstvo v regióne a jeho okolí tvoria početné rieky ako aj niekoľké nádrže, rybníky, jazerá, podzemná voda a minerálne pramene. Z hľadiska cestovného ruchu sú najpríťažlivejšie vodné nádrže Zemplínska šírava a Domaša. Jedinečným javom je jazero hradené zosuvom - Morské oko, situované vo Vihorlatských vrchoch. Záujmové územie patrí do povodia rieky Cirocha, ktorá preteká v záujmovom území východo-západným . Ďalším vodným tokom v území je pravostranný prítok Pčolinka, ústiaca do Cirochy. Uvedené vodné toky patria medzi typy so dažďovo-snehovým typom odtokového režimu. Maximálne prietoky dosahujú v marci a apríli, minimálne prietoky sa vyskytujú v auguste a septembri.

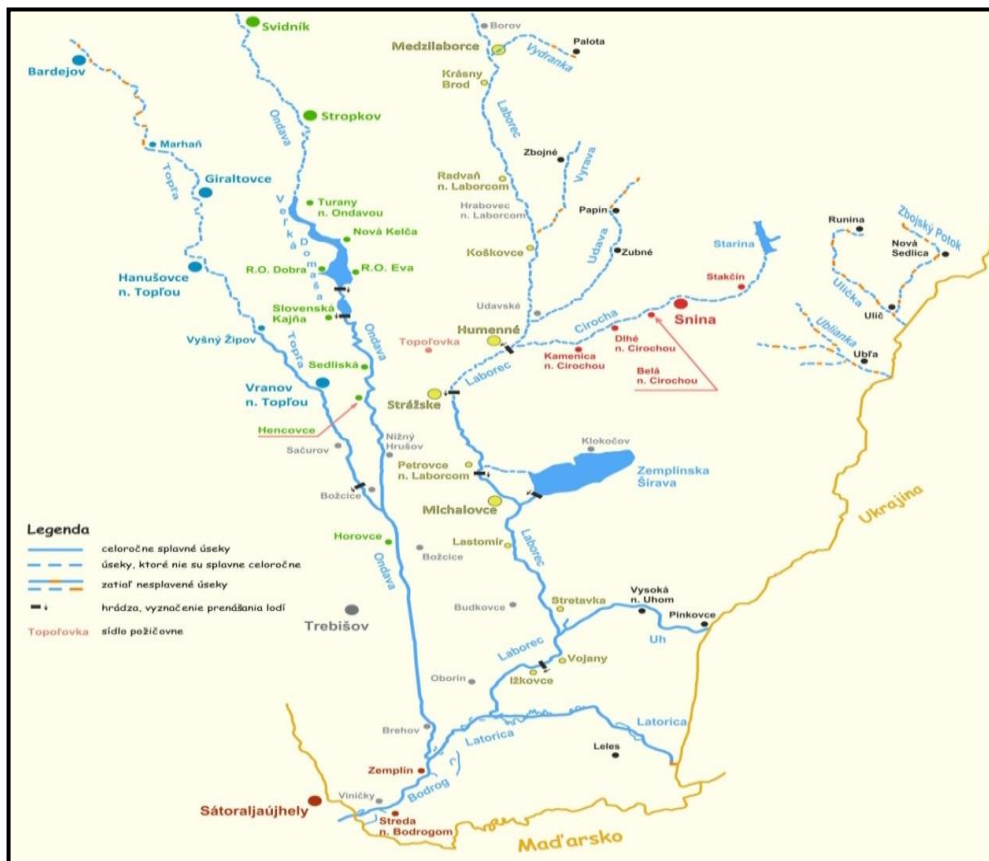
Tabuľka č. 17: Základné hydrologické charakteristiky

Tok	Profil	prietok v m ³ /s			
		Q ₃₅₅	Q ₂₇₀	Q _A	Q _I
Cirocha	ústie	0,613	1,859	7,910	133,1

Zdroj: www.laborecuh.sk

Tokom, ktorý preteká cez územie MAS je rieka Laborec, do ktorej sa vlievajú z pravej strany potok Hubková, Humenský (Kudlovský) potok, Pereň a Suchý jarok a z ľavej strany najväčší prítok Cirocha a potok Ptáva. Rieka Laborec má priemerný prietok 4,5 m³/s, jej vodná hladina dosahuje najvyššie hodnoty v marci až máji. Riečna sieť CHKO Vihorlat zodpovedá konfigurácii terénu - sústavy chrbtov, doliny a kotliny. Územie patrí do úmoria Čierneho mora a je odvodňované povodím Tisy. Severozápadnú časť CHKO odvodňujú potoky, ktoré ústia do rieky Cirocha, východnú časť Ublianka ústiaca do Uhu. Centrálna a južná časť je zložitejšia. V južnej časti Myslina, Porubský potok a Jovsiansky potok ústia do vodnej nádrže Zemplínska šírava a sústavou umelých kanálov do Čiernej vody. Riečnu sieť centrálnej časti tvorí Okna s prítokmi Skalný potok, Čremošná, Barlahov potok, Lysak a Rybníčka. Okna ústi do Uhu.

Obrázok č. 6: Riečna sieť CHKO Vihorlat

Zdroj: www.laborecuh.sk

V komplexe územia sa nachádza niekoľko jazier, ktoré tvoria jedinečnú ukážku vzniku a postupného zániku jazier. Najväčšie je Morské oko. Leží južne od Sninského kameňa vo výške 619 m n.m., rozloha vodnej plochy je 13,8 ha a maximálna hĺbka dosahuje 25 m. Splavovaním organického aj anorganického materiálu do jazera dochádza k zazemňovaniu a zmenšovaniu vodnej plochy.

Tento proces nazývame starnutie jazera. Západne od Morského oka leží v nadmorskej výške 727 m n.m. Malé Morské oko. Severne od Motrogonu sa nachádzajú ďalšie jazerá. Najvýznamnejšie je jazierko Kotlík vo výške 850 m n.m. Ďalšie "jazera" sú zvyškami jazier, ktoré vznikli zahataním údolia sutinovým materiálom. K už zaniknutým jazerám patria súčasné rašeliniská Postavka, Hypkania, Ďurova mláka. Okrem nich sa v pohorí nachádzajú mnohé ďalšie, ktoré sú už ťažko rozoznateľné a proces ich zániku možno pokladať za ukončený.

Rastlinstvo

V oblasti Zemplínu sa stretávajú rozličné botanicke oblasti: panónska, východokarpatská a západokarpatská. Južná časť Zemplínu, ktorá patrí do panónskej botanickej oblasti, je takmer úplne odlesnená a premenená na kultúrnu step s vinohradmi, ovocnými sadmi, ornou pôdou a lúkami. Zvyšky chráneného lužného lesa sú na nivách Latorice, Uhu a Bodrogu. Nižšie časti pohorí zaberajú najmä dubové lesy, vo vyšších častiach Slanských vrchov prevládajú bučiny. Z drevín sa tu vyskytujú vrby, jelše, topole, brezy a jasene. Zo vzácných rastlinných druhov tu registrujeme leknovec štitnatý, žerušnicu málokvetú, truskavec obyčajný, korunku strakatú, jesienku obyčajnú, bleduľu jarnú. Na slaniskách rastie palina prímorská, astra soľomilná, skorocel prímorský a ďalšie halofytne druhy. Na svahoch Vihorlatských vrchov sa stretávajú panónske, východokarpatské a západokarpatské druhy. Na južnom úpätí Vihorlatských vrchov sa nachádzajú porasty teplomilných dúb, ktoré vo vyšších polohách a zväčša aj v Beskydskom predhorí nahrádzajú bukové lesy. Tie vo Vihorlate aj prevládajú. V nadmorskej výške nad 700 m sa miestami vyskytuje jedľa biela, smrek a borovica. Vo Vihorlatských vrchoch nájdeme i viaceré vzácne a chránené rastliny. Sú to: kýchavica biela, kostihoj srdcovitý, prilbica jedovatá drsnoplodá, skopólia kránska, kostrava ovčia vihorlatská, tavalník prostredný, rozchodník ročný, bleduľa jarná, krivec tulcový.

Severná časť Zemplína patrí do východokarpatskej botanickej oblasti. Doliny a erózne brázdy Bukovských vrchov, Laboreckej a Ondavskej vrchoviny sú zväčša bez lesnej pokrývky. V najnižších polohách vrchov je dubový les, v celej oblasti však prevláda buk.

Miestami je primiešaná jedľa a borovica. V NPR Stužica jedle dosahujú vek až 300 rokov a výšku 48 m, buky 185 rokov a výšku 38 m. Lesy sú známe bohatým výskytom húb. Medzi vzácne druhy rastlín patria: iskerník karpatský, zvonček jedľový, perovník pštrosí, horec luskáčovitý, poniklec obyčajný, scila dvojlistá východná. Časť Laboreckej vrchoviny a Bukovských vrchov patrí do siete biosférických rezervácií v rámci UNESCO. V júni 2007 bola prírodná rezervácia Kyjovský prales s rozlohou 397,4 ha nachádzajúca sa Vihorlatských vrchoch zaradená do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO.

Živočístvo

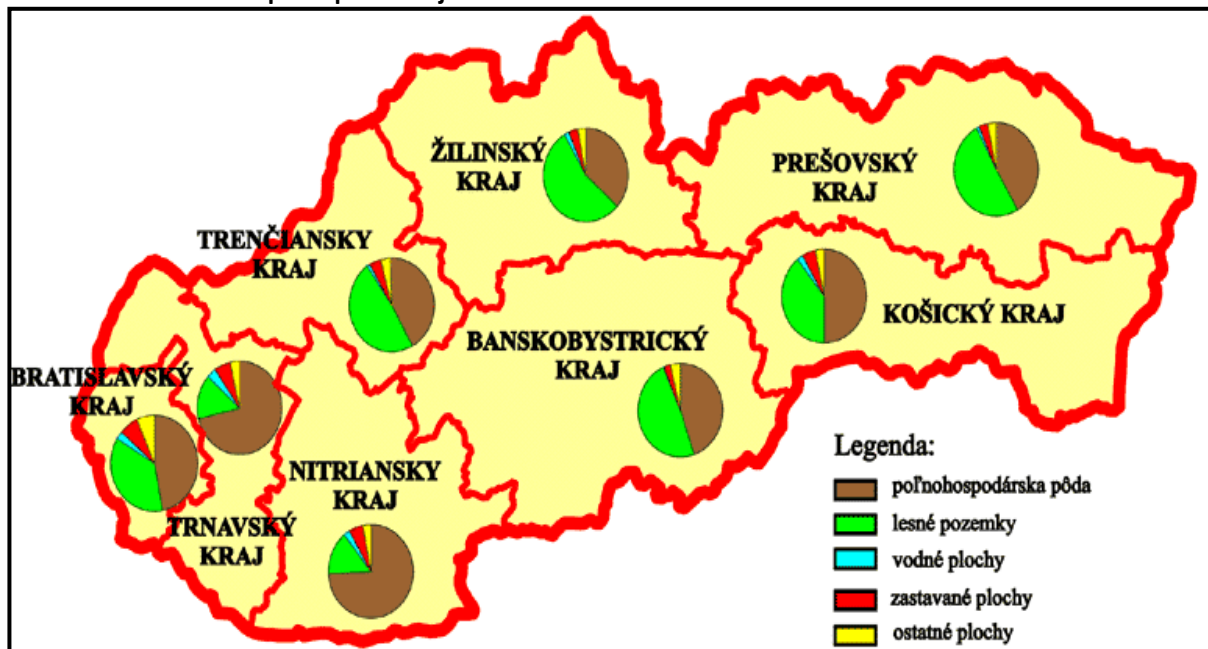
Zemplínska fauna je tiež veľmi pestrá. Živočíchy patria tak medzi zástupcov spoločenstiev listnatého lesa, ako i polí, lúk, vodných tokov, vodných plôch a ich brehov. Bežne sa tu vyskytuje zajac poľný, bažant poľovný, srnec lesný, jeleň lesný, diviak lesný. Zo vzácných a chránených druhov tu žije rys ostrovid, vlk dravý, mačka divá, medveď hnedý, zubor hôrny, výr skalný, sova dlhochvostá, orol krikl'avý, kuna lesná a skalná, haja červená, vydra riečna, jazvec lesný, krkavec čierny, korytnačka močiarna, z vodného vtáctva: hus divá, kačica divá, bocian biely, bocian čierny, rybár bahenný, sliepčička zelenooká, čajka smejivá, volavka popolavá, z motýľov: jasoň červenooký, rôzne druhy babôčok a perleťovcov. Dá sa tu nájsť aj najväčší motýľ žijúci na území Slovenska okáň hruškový. Drobný motýlik *Vespina slovaciella* je pozoruhodný hlavne tým, že je doposiaľ známy len z územia Zemplína. V NPR Kašvár v okrese Trebišov sa odhaduje približne 1500 motýľích druhov. Z hmyzu sú vzácne druhy ako: fúzač alpský, modlivka zelená, bystruška lesklá a ploská, koník stepný. Z plazov je to mlok karpatský, salamandra škvrnitá, jašterica živorodá, vretenica obyčajná. Z rýb tu nachádzame sumce, šťuky, zubáče, pstruhy, kapre, bolene, pleskáče a iné.

Pôda

Poľnohospodárske pôdy na území MAS z väčšej časti spadajú do tzv. flyšovej oblasti. Najrozšírenejším pôdnym typom sú kambizeme. Fluvizeme a pseudogleje dominujú najmä v okrajových Východoslovenskej nížiny. V oblastiach stretu nížin s pahorkatinami až vrchovinami (úpätia svahov, kotliny) v mierne chladných a vlhších klimatických podmienkach sa vyskytujú luvizeme. Vyvinuli sa z rôznych, prevažne nekarbonátových pôdotvorných substrátov v podmienkach premyvneho vodného režimu. Luvizeme boli predovšetkým lesnými pôdami. K rozsiahlemu vyklčovaniu lesov došlo len pred niekoľkými desiatkami rokov. Považujeme ich teda za menej skultúrnené pôdy, málo biologicky oživené,

často povrchovo zamokrené s horšou kvalitou humusu. Aby poskytovali dobré úrody treba ich predovšetkým vápniť a dostatočne hnojiť. Vyhovujú menšiemu sortimentu poľnohospodárskych plodín (raž, repka olejná, d'atelina, ľan, fazuľa). V priterasových depresiách a na podmáčaných podsvahových zvetralinách, s pomalým odtokom podzemnej vody, sú rozšírené hydromorfne pôdy ako gleje a organozeme (rašelinové pôdy). Organozeme a gleje sú typické pôdy pre mokraďové ekosystémy (rašeliniská, lužné lesy, jelšové lesy a pod.

Obrázok č. 7: Štruktúra plôch pôd a krajov SR

Zdroj:ŠÚ SR

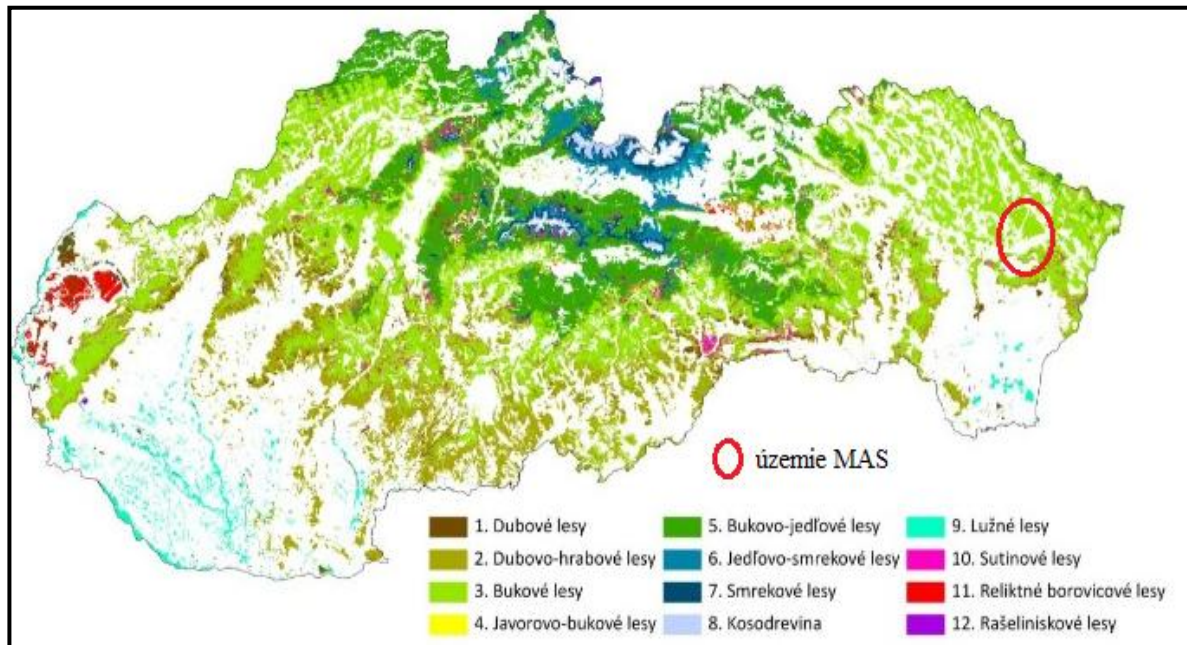
Lesy

Väčšinu lesov tvoria prirodzené lesné spoločenstvá tvorené pôvodnými druhmi drevín, napriek tomu, že na väčšine územia s výnimkou maloplošných chránených území prebieha plánované hospodárenie. Najviac z výmery lesov podľa kategórií zaberajú hospodárske lesy, 9 719 ha čo predstavuje 58,4%. Hlavnou funkciou tohto lesa je produkcia dreva, ktoré je obnoviteľnou surovinou a pri riadnom obhospodarovaní môžeme povedať, že aj nevyčerpatel'nou. Najčastejšie využívaný hospodársky spôsob je podrastový.

Ochranné lesy zaberajú na ploche 1 535,24 ha čo je 9,2 % a lesy osobitného určenia 5 393 ha, t.j. 32,4 % z výmery lesných porastov. Obe tieto kategórie predstavujú 41,6 % čo je viac ako tretina výmery lesov. Vyplýva to aj z prírodných podmienok na akých lesy rastú. Ochranné lesy zaberajú hlavne hrebeňové partie, strmé svahy, plytké a kamenité pôdy, často

sa vyskytujú kamenné sutiny a vystupujúce bralá. Ich hlavnou funkciou je pôdoochranná funkcia. Rubná doba je určená fyzickým vekom drevín, obnovná doba je nepretržitá.

Obrázok č. 8: Porastova mapa s vyznačeným územím MAS pod Vihorlatom

Zdroj:ŠÚ SR

Hlavnou úlohou lesov osobitného určenia, je plnenie špecifických spoločenských potrieb, konkrétne v tomto prípade ochrany prírody v maloplošných chránených územiach. Tento údaj výrazne skresľujú vojenské lesy v ktorých sa bežne hospodári ako v hospodárskych lesoch, avšak sú zaradené do kategórie lesov osobitného určenia z dôvodu plnenia úloh obrany štátu.

Územie MAS pod Vihorlatom sa na nachádza v doline obklopenej z každej strany lesmi. Kraj okolo Vihorlatu ponúka množstvo možnosti na turistiku letnú aj zimnú, cykloturistiku ako aj kratšie, ale aj dlhšie prechádzky po okolí.

Doprava

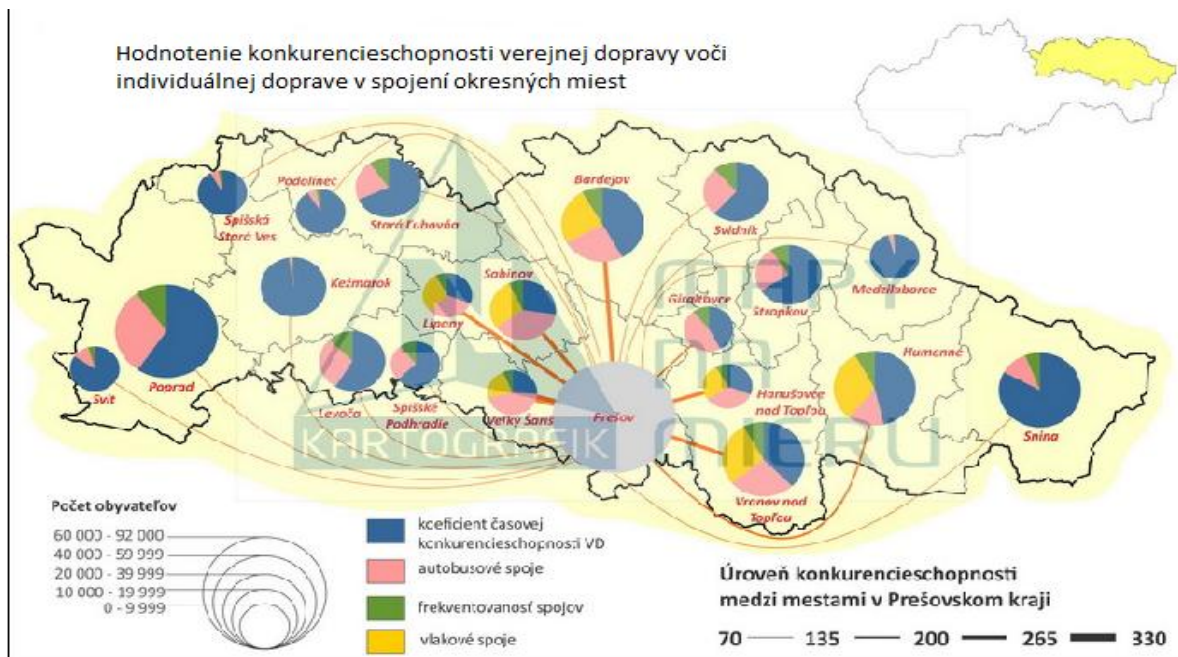
Územie regiónu severného Zemplína je po dopravnej stránke charakteristické ako dopravný uzol s prevažujúcou zdrojovou a cieľovou dopravou, polohou je dôležitou dopravnou križovatkou smerom na Ukrajinu (cez Sninu) a do Poľska. Okresné sídlo leží na dôležitej cestnej križovatke severo – južného a východo – západného smeru. Sú to cesty:

- cesta I. triedy č. 74 strážske – Humenné – Snina – Ubl'a – št. hranica s Ukrajinou
- cesta II. triedy č. 558 Vranov nad Topľou – Humenné a

- cesta II. triedy č. 559 Humenné – Medzilaborce – št. hranica s Poľskou republikou

Všetky uvedené komunikácie nadradenej cestnej siete patria do tzv. Vybranej cestnej siete regionálneho a výhľadovo aj nadregionálneho významu. Očakávané zvýšenie tranzitnej dopravy medzi Ukrajinou a západnou Európou v dopade na základnú sieť regiónu znamená požiadavku na urýchlené vyriešenie dopravných trás pre priebežnú tranzitnú dopravu, ktorá by v prípade otvorenia medzinárodnej kamiónovej dopravy pre región bola prioritná.

Obrázok č. 9: Hodnotenie dopravy na úrovni okresných miest

Zdroj: VÚC prešovský kraj

Demografická situácia

Analýza demografického vývoja v území MAS Pod Vihorlatom, vychádza z údajov v tabuľke č. 7, poukazuje na pozitívny trend nárastu počtu obyvateľov za posledné skúmané obdobie. Trend nárastu obyvateľov za posledné tri roky sa ustálil. Ak porovnáme vývoj počtu obyvateľov v jednotlivých obciach, najvýraznejší celkový nárast počtu obyvateľov nastal v rokoch 1991 až 2013. Najväčšie obce na území MAS sú Belá nad Cirochou, Kamenica nad Cirochou a Dlhé nad Cirochou

Tabuľka č. 18: Základné údaje riešeného územia MAS Pod Vihorlatom

Obec	Počet obyvateľov – rok 2013	Rozloha (km ²)	Počet obyvateľov/km ²
Adidovce	204	20,77	10
Belá nad Cirochou	3 366	17,35	194
Dedačov	169	5,75	29

Dlhé nad Cirochou	2 018	26,30	77
Hankovce	541	8,55	63
Hažín nad Cirochou	686	7,18	96
Hrabovec nad	544	13,54	40
Chlmec	578	7,91	73
Jabloň	419	11,86	35
Jasenov	1 197	7,21	166
Kamenica nad Cirochou	2 386	17,57	136
Kamienka	536	29,16	18
Kochanovce	785	5,02	156
Koškovce	615	11,71	53
Lackovce	667	3,60	185
Lubiša	815	10,02	81
Maškovce	53	6,99	8
Modrá nad Cirochou	1 010	7,30	138
Papín	1 006	25,88	39
Porúbka	271	2,96	92
Nižné Ladičkovce	347	8,55	41
Ptičie	646	10,46	62
Rovné	448	13,02	34
Slovenské Krivé	127	6,39	20
Snina	20 496	58,61	350
Udavské	1217	13,20	92
VeľPopolie	360	7,86	46
Vyšné Ladičkovce	209	15,40	14
Vyšný Hrušov	485	11,36	43
Zbudské Dlhé	698	8,36	83
Zemplínske Hámre	1 264	8,44	150
Zubné	362	19,55	19
Celkom	44 525	427,83	104

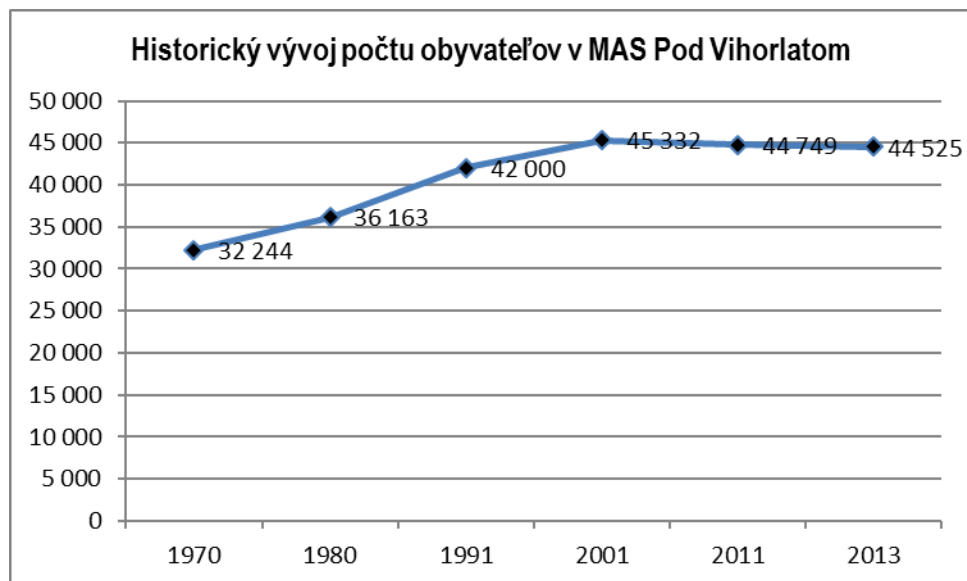
Zdroj: <http://www.sodbm.sk/obce> a <http://demogeografia.webinfo.sk>

Tabuľka č. 19 – Historický vývoj počtu obyvateľov v MAS Pod Vihorlatom

Rok	1970	1980	1991	2001	2011	2013
Počet obyvateľov MAS Pod Vihorlatom	32 244	36 163	42 000	45 332	44 749	44 525

Zdroj: <http://www.sodbm.sk/obce>

Graf č. 10: Historický vývoj počtu obyvateľov v MAS Pod Vihorlatom

Zdroj: <http://www.sodbtn.sk/obce>

Celkový počet obyvateľov v sledovanom období na území partnerstva striedavo stúpala a klesala. Najvýraznejší nárast počtu obyvateľov v území bol v roku 2001 kedy za sledované obdobie vystúpil na najvyššiu úroveň. V ďalších rokoch sa narušili tieto dlhodobé pozitívne demografické tendencie a územie zaznamenáva priemerný pokles počtu obyvateľov za sledované obdobie. Priemerný počet je od tohto času vyrovnaný, čo dokumentuje aj graf o historickom vývoji počtu obyvateľov.

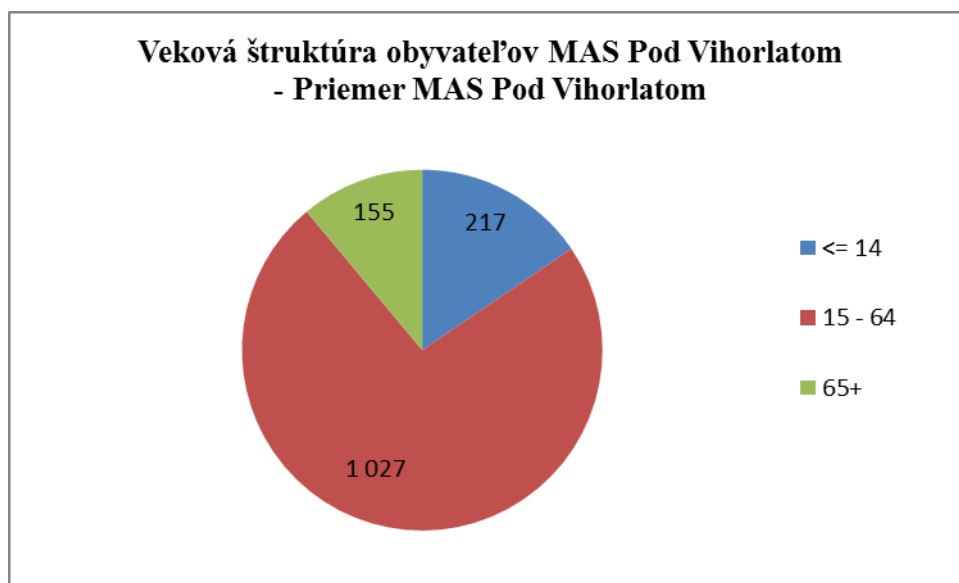
Tabuľka č. 20 – Veková štruktúra obyvateľov MAS Pod Vihorlatom

	Veková skupina (%)			Index starnutia
	<= 14	15 - 64	65+	
Priemer MAS Pod Vihorlatom	217	1 027	155	71

Zdroj: <http://www.sodbtn.sk/obce>

Na území MAS pod Vihorlatom dochádza posledné obdobie k úbytku obyvateľstva v produktívnom veku. Pokles počtu obyvateľov v predproduktívnom veku a nárast počtu obyvateľov vo veku poproduktívnom výrazne znižuje možnosti vnútornej dynamiky rozvoja a zvyšuje nároky na zabezpečovanie sociálnych programov. **Index starnutia** predstavoval hodnotu 71. Priemerný vek občanov obce je 37,72 rokov.

Graf č. 11: Veková štruktúra obyvateľov

Zdroj: Vlastné spracovanie

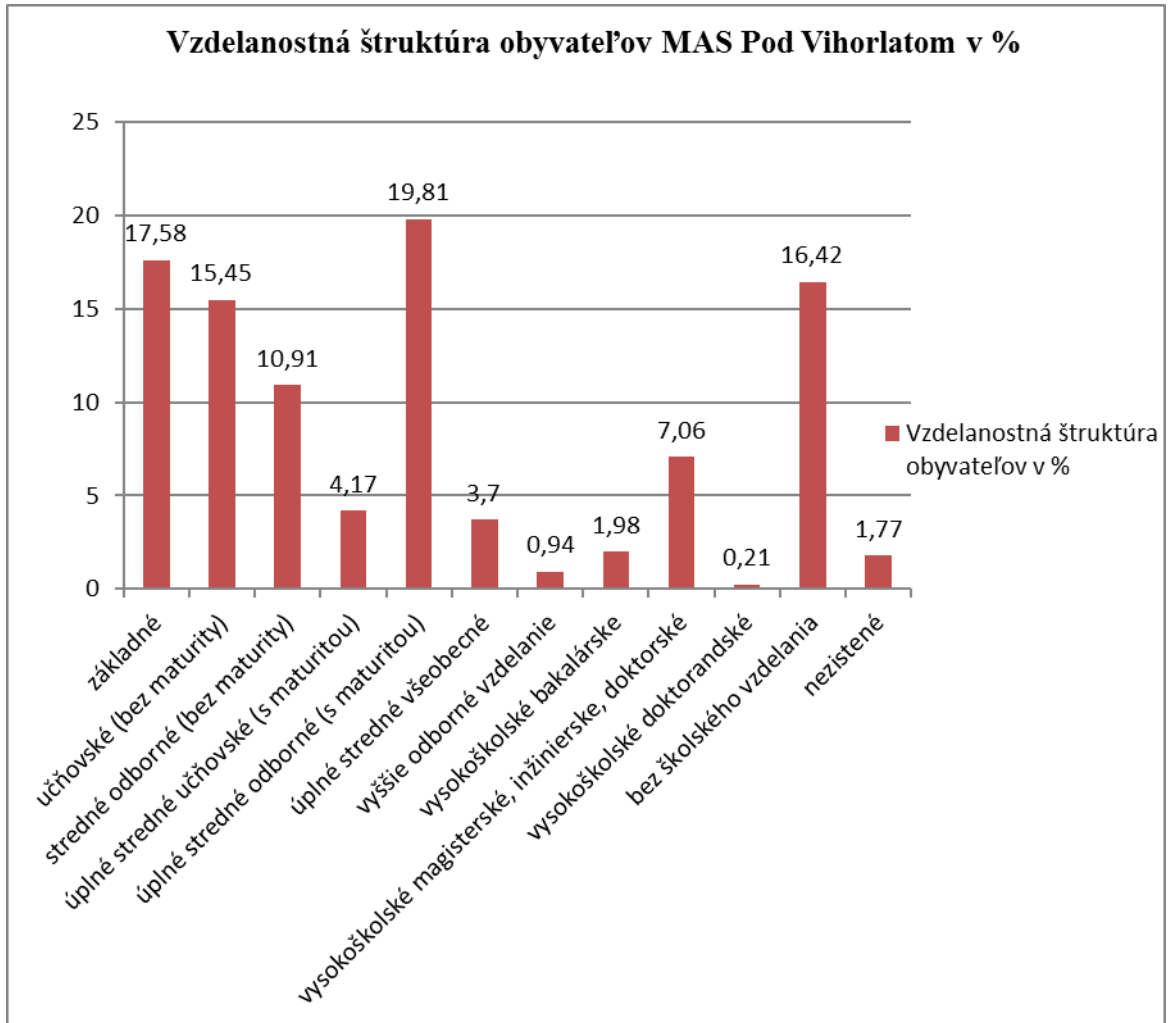
Tabuľka č. 21: Vzdelanostná štruktúra obyvateľov v percentách

Vzdelanie	základné	učňovské (bez maturity)	stredné odborné (bez maturity)	úplné stredné učňovské (s maturitou)	úplné stredné odborné (s maturitou)	úplné stredné všeobecné	vyššie odborné vzdelanie	vysokoškolské bakalárske	vysokoškolské magisterské, inžinierske, doktorské	vysokoškolské doktorandské	bez školského vzdelania	nezistené
Priemer	17,58	15,45	10,91	4,17	19,81	3,70	0,94	1,98	7,06	0,21	16,42	1,77

Zdroj: <http://www.sodbtn.sk/obce>

Najväčší počet obyvateľov obce má ukončené stredné odborné 19,81 %, základné 17,58 % , bez vzdelania je početná skupina 16,42 %, učňovské vzdelanie predstavuje vzorku 15,45 %. Z celkového počtu obyvateľov tvorí táto skupina 52,84 %.

Graf č.12: Vzdelanostná štruktúra

Zdroj: <http://www.sodbtn.sk/obce>

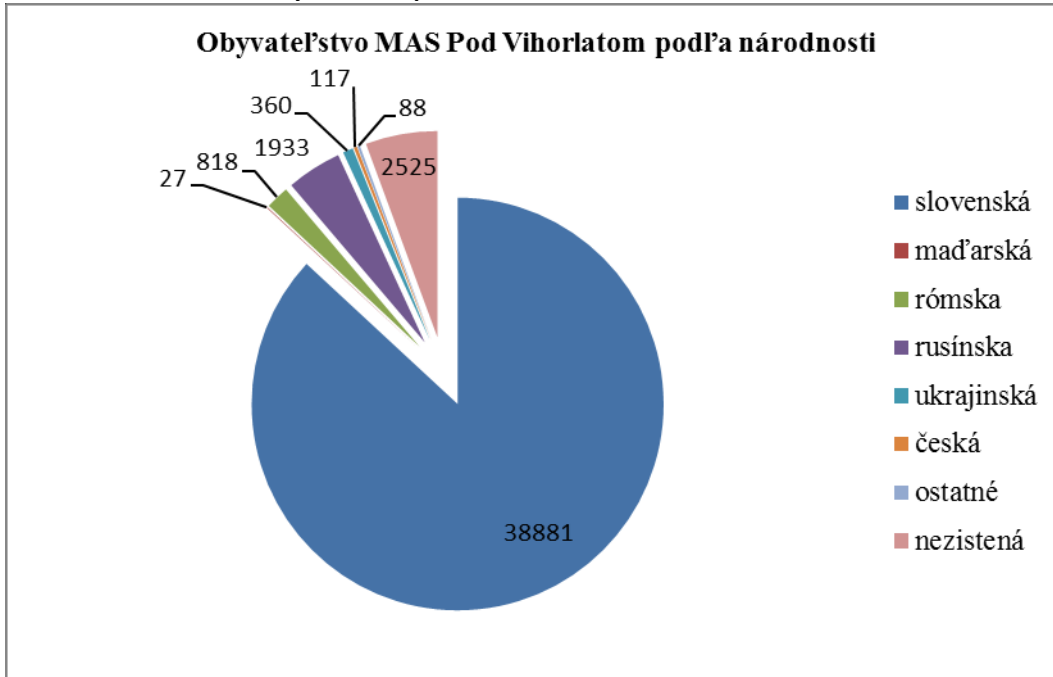
Tabuľka č. 22: Obyvateľstvo MAS Pod Vihorlatom podľa národnosti podľa sčítania obyvateľov, domov a bytov 2011

Obec	Trvalo bývajúce obyvateľstvo spolu	národnosť							
		slovenská	maďarská	rómska	rusínska	ukrajinská	česká	ostatné	nezistená
SPOLU	44749	38881	27	818	1933	360	117	88	2525

Zdroj: Štatistický úrad SR

V sledovanom území MAS Pod Vihorlatom silne prevláda slovenská národnosť, ktorá je zastúpená z celkového počtu obyvateľov v území počtom 38 881 obyvateľov slovenskej národnosti. Druhé najsilnejšie zastúpenie má rusínska národnosť a pomerne silné zastúpenie má aj rómska národnosť v počte 818 obyvateľov.

Graf č. 13: Rozdelenie obyvateľstva podľa národnosti

Zdroj: Štatistický úrad SR

Vývoj nezamestnanosti

Vývoj nezamestnanosti v regióne pod Vihorlatom je dlhodobo ovplyvňovaný veľmi nízkym dopytom po pracovnej sile zo strany zamestnávateľov. Nové pracovné miesta nepostačujú absorbovať voľnú pracovnú silu, ktorá je každoročne navyšovaná prítokom absolventov škôl na trh práce.

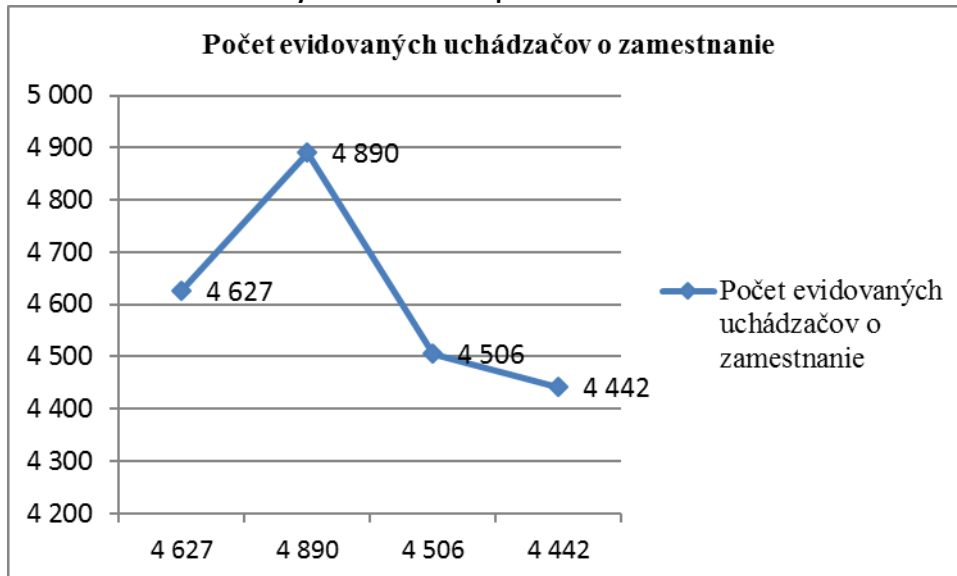
Tabuľka č. 23: Nezamestnanosť v rokoch 2011 – 2014, v obciach MAS Pod Vihorlatom

	Počet evidovaných uchádzačov o zamestnanie			
	2011	2012	2013	2014
Spolu MAS Pod Vihorlatom	4 627	4 890	4 506	4 442
z toho: muži	2 436	2 671	2 364	2 393
ženy	2 191	2 219	2 142	2 049

Zdroj: Štatistický úrad SR

Nezamestnanosť za posledné sledované roky v priemere kulminuje na úrovni 18 % a rozdiel medzi nezamestnanými mužmi a ženami je minimálny. Rozdiel dosahuje úroveň cca 5% zo sledovaného územia.

Graf č. 14: Počet evidovaných uchádzačov o prácu

Zdroj: Štatistický úrad SR

Zamestnanosť sa koncentruje v odvetví lesného hospodárstva a poľnohospodárstva, v menšej miere v rôznych výrobných činnostiach, v odvetví obchodu a agroturistiky. Z týchto dôvodov je dôležitou dlhodobou prioritou podpora zamestnanosti vytváraním živností a malých podnikov.

Graf č. 15: Pomer uchádzačov o zamestnanie podľa pohlavia

Zdroj: Štatistický úrad SR

V rámci vnútorných ukazovateľov podľa údajov z SODB 2001, je ekonomicky aktívnych obyvateľov v sledovanom území 21 232 obyvateľov. Treba však povedať, že z celkového počtu aktívnych je 15 600 obyvateľov (dôchodcov). Táto skutočnosť nie je

lichotivá, keďže takmer polovica z počtu ekonomicky aktívnych ľudí do 25 rokov veku je evidovaná na úradoch práce (44,5 %).

Tabuľka č. 24: Ekonomicky aktívne obyvateľstvo MAS Pod Vihorlatom

Obec	Trvalo bývajúce obyvateľstvo spolu	z toho ekonomicky aktívni	z toho pracujúci (okrem dôchodcov)
SPOLU	44749	21232	15600

Zdroj: <http://www7.statistics.sk>

Miera evidovanej nezamestnanosti dosiahla ku koncu septembra 2013 v Prešovskom kraji 17,48 %, v samotnom okrese Prešov 15,60 %, čo je približne na úrovni roka 2009, kedy sa začali výraznejšie prejavovať dopady svetovej finančnej a hospodárskej krízy. V okrese Humenné dosiahla evidovaná miera nezamestnanosti 17,33 %, v okrese Snina 20,58 %, na území MAS dosiahla nezamestnanosť hodnotu 18,96 %.

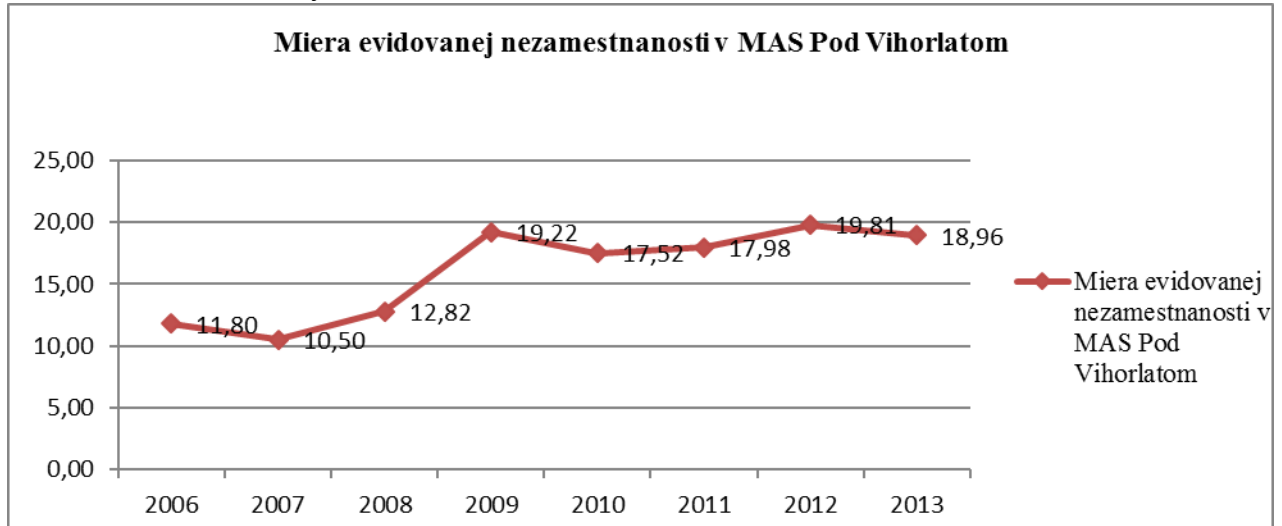
Tabuľka č. 25: Porovnanie miery evidovanej nezamestnanosti v okrese Humenné, Snina, a území MAS Pod Vihorlatom od roku 2006 do roku 2013

Okres/Rok	Miera evidovanej nezamestnanosti (v %)							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Humenné	10,01	9,49	10,76	16,12	15,66	16,64	18,51	17,33
Snina	13,58	11,5	14,87	22,31	19,38	19,31	21,1	20,58
MAS Vihorlat	11,80	10,50	12,82	19,22	17,52	17,98	19,81	18,96
Slovensko	9,4	7,99	8,39	12,66	12,46	13,59	14,44	13,5

Zdroj: Ústredie ÚPSVaR, Bratislava

Situácia mladých ľudí na trhu práce na území partnerstva je veľmi vážna. Táto situácia núti nezamestnaných mladých ľudí vycestovať za prácou do krajín Európskej únie. Rizikovou skupinou z hľadiska uplatnenia na trhu práce sa stávajú aj nezamestnaní nad 45 rokov veku, u ktorých nízka jazyková vybavenosť a zdravotné problémy sťažujú hľadanie si práce doma aj v zahraničí.

Graf č. 16: Miera evidovanej nezamestnanosti

Zdroj: Štatistický úrad SR

Pozitívnym spôsobom ovplyvňovala vývoj nezamestnanosti aktívna politika trhu práce, realizovaná na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny, ktorá pomáha hlavne rizikovým skupinám nezamestnaných, ako sú mladí ľudia, dlhodobo nezamestnaní a ďalšie znevýhodnené skupiny obyvateľstva. Výrazným spôsobom je podporovaná z Európskeho sociálneho fondu. Týmto opatreniam bude potrebné venovať zvýšenú pozornosť aj v budúcnosti.

Trh práce

V hospodárskej štruktúre územia, konkrétne v meste Snina má dominantné postavenie textilný priemysel (Autotex s.r.o. – šitie hlavových opierok pre automobilový priemysel), strojársky priemysel (Unex Slovakia Snina, MOPS PRESS, s.r.o.), drevospracujúci priemysel (Lesopoľnohospodársky majetok Ulič, š.p., BEKY, a.s.) a obuvnícky priemysel (Jas Snina - výrobca obuvi a obuvníckych polotovarov).

Na trhu práce v susednom okrese Medzilaborce má dominantné postavenie strojársky priemysel, ktorý reprezentuje závod STROJLAB, s.r.o. Menej významné postavenie má dnes sklársky priemysel zaoberajúci sa brúsením skla, výrobou a predajom kryštálových lustrov. V tomto odvetví pôsobí niekoľko výrobných subjektov, pričom najväčším je GLASS LPS, s.r.o.. O niečo menšie sú Kamex, s.r.o., Interglass, s.r.o., Chatonex, s.r.o.. Podľa klasifikácie ekonomických činností z celkového počtu zamestnaných osôb v okrese Medzilaborce ich najviac pracovalo v priemysle 37,74 %.

K najdôležitejším zamestnávateľom v okrese Humenné patrí NEXIS FIBERS a.s., spoločnosť, ktorú sa radí k chemickému priemyslu, trvale rozvíja vysokú kvalitu produkcie

multifilamentových vlákien a dodáva ich zákazníkom do celého sveta. Ďalšími významnými zamestnávateľmi sú ANDRITZ SLOVAKIA, s.r.o., TYTEX Slovakia s.r.o. MÜLLER TEXTILES SLOVAKIA s.r.o., Podvihorlatské pekárne a cukrárne, a.s., MECOM Group s.r.o.- je lídrom v oblasti výroby a predaja mäsa a mäsových výrobkov v Slovenskej republike, v Maďarsku je dvojkou na trhu prostredníctvom dcérskej spoločnosti DebreceniCsoport. Stavebný priemysel zastupuje CHEMKOSTAV HSV, a.s.. Významným podnikom je CHEMES a.s. s energetickou produkciou. K dôležitým zamestnávateľom s počtom zamestnancov nad 100 taktiež patria Nemocnica A. Leňa Humenné, Mesto Humenné, SAD Humenné a.s. Obchod zastupujú firmy: GVP, spol. s r.o. Humenné a COOP Jednota Humenné, spotrebné družstvo.

V rámci regiónu je zaznamenaný úpadok poľnohospodárskej výroby. Nastáva aj zmena v štruktúre právneho a vlastníckeho stavu subjektov zaoberajúcich sa poľnohospodárskou výrobou a prechodom z formy družstiev na spoločnosti s ručením obmedzeným a akciové spoločnosti.

Priemerná mzda

Priemerná mesačná mzda v roku 2013 dosiahla v Prešovskom kraji 721,- €, čo je o 170,- € menej ako je celoslovenský priemer. Priemerná mzda v regióne je dlhodobo najnižšia v rámci všetkých krajov Slovenska. V okrese Prešov dosiahla hodnotu 785,- €, v okrese Humenné 689,- €, v okrese Snina 648,- €. V území miestnej akčnej skupiny dosahuje priemerná mzda úroveň 669,- €.

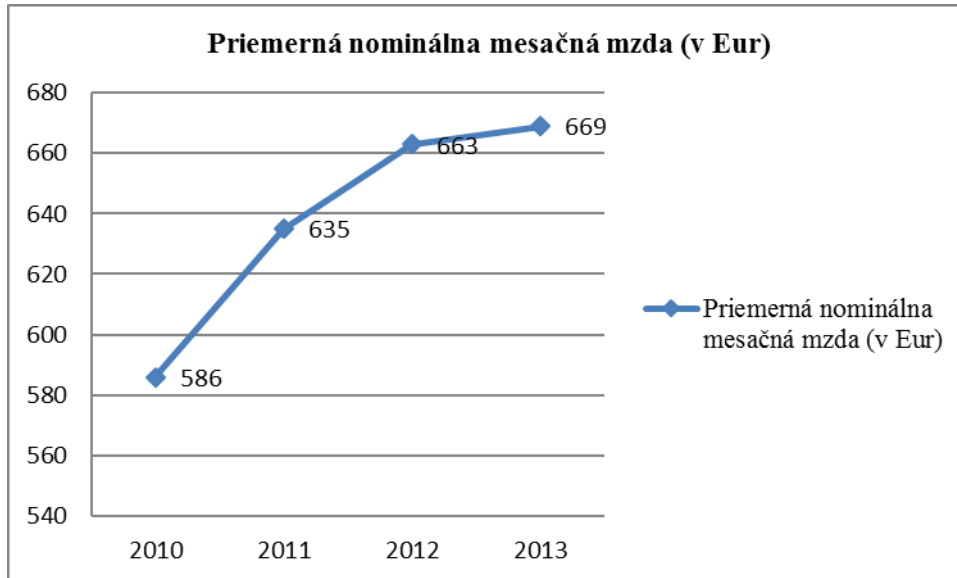
Tabuľka č. 26: Porovnanie priemernej mesačnej mzdy v Humennom, Snine území MAS pod Vihorlatom a na Slovensku od roku 2010 do roku 2013

Okres/Územie	Priemerná nominálna mesačná mzda (v Eur)			
	2010	2011	2012	2013
Humenné	631	672	700	689
Snina	541	598	626	648
MAS Vihorlat	586	635	663	669
Slovensko	828	853	881	891

Zdroj: Štatistický úrad SR

Negatívnym spôsobom determinuje vývoj nezamestnanosti v regióne aj nízka nominálna priemerná mzda zamestnancov, ktorá odrádza hlavne mladých ľudí hľadať si prácu doma.

Graf č. 17: Priemerná nominálna mzda

Zdroj: Štatistický úrad SR

V neposlednom rade sa na vývoji nezamestnanosti v regióne negatívnym spôsobom podpisuje vysoký podiel rizikových skupín obyvateľstva, medzi ktoré patria hlavne marginalizované skupiny, ktoré vo väčšine prípadov nemajú nadobudnuté žiadne vzdelanie, čím je výrazne eliminovaná šanca získať potrebné zamestnanie. Nasleduje tak dlhodobé zotrvávanie občanov bez vzdelania v evidencii úradu, alebo s nedostatočným vzdelaním, ktorí vlastnými silami nie sú schopní uplatniť sa na trhu práce a dostávajú sa tak do sociálnej exklúzie.

Vzdelávanie

Kvalitné vzdelávanie je základným kameňom rozvoja ekonomiky a prosperity. Pre ľudí znamená získanie a upevnenie ich pozícií na pracovnom trhu. Preto je nevyhnutné vytvárať príležitosti pre všetkých a zabezpečiť vhodné podmienky pre vzdelávanie.

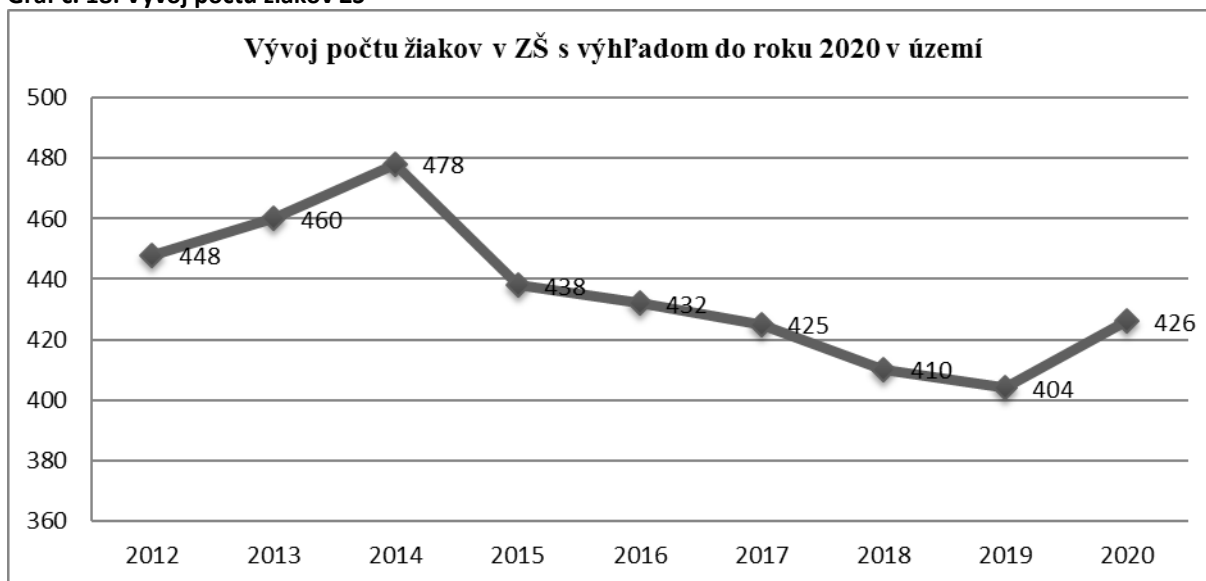
Vývoj počtu žiakov v ZŠ s výhľadom do roku 2020 je v nasledovných tabuľkách a grafoch.

Tabuľka č. 27: Vývoj počtu žiakov v ZŠ s výhľadom do roku 2020 v území

Okres	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Humenné	546	555	592	534	558	516	495	482	530
Snina	349	365	364	341	306	333	325	326	321
MAS pod Vihorlatom	448	460	478	438	432	425	410	404	426

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií, Bratislava

Graf č. 18: Vývoj počtu žiakov ZŠ

Zdroj: Školský úrad Snina a Humenné

Základné školstvo je zastúpené základnými školami (ZŠ) resp. ZŠ s materskou školou. Starostlivosť o žiakov ZŠ po vyučovaní zabezpečujú školské kluby detí. V sledovanom území je 23 základných škôl a 31 materských škôl. Počet školských jedální na území MAS je 21.

Tabuľka č. 28: Základné školy k 15. 9. 2014

Obec	Zriaďovateľ	Druh ZŠ	OrgVyu	Jazyk	Triedy			Žiaci			Učítelia	Asistent učiteľa
					nul-tom	v ročníku		nul-tom	v ročníku			
						1. - 4.	5. - 9.		1. - 4.	5. - 9.		
ZŠ Hankovce	Obec	1-4	1	S	0	1	0	0	10	0	2	0
ZŠ Hažín nad Cirochou	Obec	1-4	1	S	0	1	0	0	7	0	4	0
ZŠ s MŠ Hrabovec nad Laborcom	Obec	1-4	1	S	0	1	0	0	12	0	3	0
ZŠ Chlmec	Obec	1-4	2	S	0	2	0	0	21	0	3	0
ZŠ s MŠ Kamenica nad Cirochou	Obec	1-9	4	S	0	5	5	0	89	97	17	1
ZŠ s MŠ Koškovce	Obec	1-9	4	S	0	4	7	0	75	150	17	1
ZŠ Lubiša	Obec	1-4	1	S	0	1	0	0	9	0	3	0
ZŠ s MŠ Modra nad Cirochou	Obec	1-9	3	S	0	3	5	0	29	36	12	0
ZŠ s MŠ Nižné Ladičkovce	Obec	1-4	1	S	0	1	0	0	13	0	2	0
ZŠ s MŠ Papín	Obec	1-9	3	S	0	3	5	0	40	63	12	0
ZŠ s MŠ Udavské	Obec	1-9	4	S	0	4	5	0	48	54	12	2
ZŠ s MŠ Vyšný Hrušov	Obec	1-9	2	S	0	2	5	0	27	33	9	0
ZŠ Zbudské Dlhé	Obec	1-4	1	S	1	1	0	15	17	0	3	2
ZŠ Zubné	Obec	1-4	1	S	0	1	0	0	8	0	3	0

Spolu okres Humenné					1	30	32	15	405	433	102	6
Cirkevná ZŠ s MŠ Belá nad Cirochou	Rímskokatolícka cirkev, Arcibiskupstvo Košice	1-9	4	S	0	5	10	0	96	172	22	3
ZŠ s MŠ Dlhé nad	Obec	1-9	4	S	0	4	6	0	60	115	16	0
ZŠ Snina, 1. mája 12	Mesto	1-9	4	S	0	5	9	0	99	168	26	2
ZŠ Snina,	Mesto	1-9	4	S	0	5	6	0	74	107	21	6
ZŠ Snina,	Mesto	1-9	4	S	0	9	10	0	199	181	29	0
ZŠ Snina,	Mesto	1-9	4	S	0	7	8	0	112	164	23	1
ZŠ Snina, Študentská	Mesto	1-9	4	S	0	9	12	0	187	249	29	2
Cirk. spojená škola - CZŠ Snina	Rímskokatolícka cirkev, Arcibiskupstvo Košice	1-9	4	S	0	7	5	0	104	115	17	1
ZŠ Zemplínske	Obec	1-9	4	S	0	4	4	0	49	54	12	0
Spolu okres Snina					0	55	70	0	980	132	195	15
Spolu MAS Vihorlat					1	85	10	15	138	175	297	21

Zdroj: <http://www.uips.sk/prehlady-skol/>

Tabuľka č. 29:: Špeciálne základné školy bez špeciálnych tried k 15. 9. 2014

Obec	Zriaďovateľ	Postih	Jazyk	ZŠ (SZŠ)		Variant				Učiteľia		Asis-tent
				variant A)		B		C		spolu	s kvalif. zo špec. pedag.	
				triedy	žiaci	triedy	žiaci	triedy	žiaci			
Špec. ZŠ Snina	OÚ Prešov	MEN	S	9	68	0	15	0	7	11	11	2
Spolu MAS Vihorlat				9	68	0	15	0	7	11	11	2

Zdroj: <http://www.uips.sk/prehlady-skol/>

Tabuľka č. 30: Špeciálne triedy pri základných školách k 15. 9. 2014

ZŠ s MŠ Koškovce	Obec	MEN	S	2	16	0	2	0	0	2	2	1
ZŠ Zbudské Dlhé	Obec	MEN	S	4	36	0	0	0	0	4	4	0
ZŠ Snina, 1. mája 12	Mesto	VPU	S	1	4	0	0	0	0	2	1	1
ZŠ Snina, Hviezdoslavova 985/20	Mesto	VPU	S	1	5	0	0	0	0	1	1	2
ZŠ Snina, Študentská 1446/9	Mesto	VPU	S	1	7	0	0	0	0	1	1	1
Spolu MAS Vihorlat				9	68	0	2	0	0	10	9	5

Zdroj: <http://www.uips.sk/prehlady-skol/>

Tabuľka č.31: Školské zariadenia a zariadenia školského stravovania v MAS Pod Vihorlatom

Názov obce	Školské zariadenia				Zariadenia školského stravovania					
	Materská škola		Základná škola		Školská jedáleň pri materskej škole		Školská jedáleň pri základnej škole		Výdajná školská jedáleň	
	počet zariadení	počet detí	počet zariadení	počet žiakov	počet zariadení	počet stravníkov	počet zariadení	počet stravníkov	počet zariadení	počet stravníkov
SPOLU	31	1174	23	3158	0	0	21	3548	0	0

Zdroj: <http://www.uips.sk/prehlady-skol/prehľad-materskych-skol>

Tabuľka č. 32: Materské školy k 15. 9. 2014 v MAS Pod Vihorlatom

Obec	Zriaďovateľ	Jazyk	Triedy MŠ so starostlivosťou						Príprav. triedy		Učiteľia	Asistent učiteľa
			týždennou a nepretržitou		celodennou		poldennou		v minulom škol. roku			
			tried	deti	tried	deti	tried	deti	triedy	deti		
Spolu MAS Vihorlat	-	-	0	0	58	116	1	7	11	343	116	1

Zdroj: <http://www.uips.sk/prehlady-skol/prehľad-materskych-skol>

Špeciálne materské školy bez špeciálnych tried k 15. 9. 2014 – MAS Vihorlat – počet 0

Špeciálne triedy pri materských školách k 15. 9. 2014 – MAS Vihorlat – počet 1 – Materská škola, 06901 Snina, Čsl. armády 1590 – počet detí 4 – počet učiteľov s kvalif. zo špec. pedag.

Tabuľka č. 33: Základné umelecké školy k 15. 9. 2014

Obec	Zriaďovateľ	Počet žiakov, študujúcich v odbore					z toho v štúdiu pre dospelých	Učiteľia
		tanečnom	výtvarnom	literár.-dramat.	hudobnom	audio a multimed.tvorby		
Súkromná ZUŠ Snina	Andrej Smolák, akad. mal.	0	198	0	0	0	0	3
ZUŠ Snina	Mesto Snina	191	114	11	336	0	0	24
Súkromná ZUŠ Snina	Mgr. Peter Barančík	170	0	0	0	0	0	3
Spolu MAS Vihorlat		361	312	11	336	0	0	30

Zdroj: <http://www.uips.sk/prehlady-skol/>

Infraštruktúra a miestne služby

Vybavenosť územia infraštruktúrou, situáciu v bývaní, obývanosti a vybavenosti bytového fondu, zameranie sa na vekovú štruktúru domov a bytov, identifikuje rekreačné, ubytovacie a stravovacie zariadenia, poľnohospodárske a výrobné objekty, rekreačné areály a areály poskytujúce zázemie pre diverzifikáciu činností na vidieku s dôrazom na cestovný ruch. Vo všeobecnosti je možno charakterizovať vybavenosť územia infraštruktúrov ako dobré.

Vybavenie obcí základnou infraštruktúrou sa da zadeinovať, že základné vybavenie je na dobrej úrovni. V obciach chýbajú chodníky, čo ohrozuje bezpečnosť občanov a návštevníkov územia a taktiež jeho atraktivnosť, nekvalitné sú aj miestne komunikácie ai. Na nedostatočnej úrovni sú prvky drobnej vidieckej architektúry (chýbajúce parky, lavičky, altánky, čakárne v zlom technickom stave, chýbajúce verejne osvetlenie a obecný rozhlas v niektorých častiach obcí).

Tabuľka č. 34: Vybavenosť obcí technickou infraštruktúrou

Obec	vodovod	plyn	kanalizácia	ČOV
Adidovce	áno	áno	nie	nie
Belá nad Cirochou	áno	áno	áno	áno
Dedačov	áno	áno	nie	nie
Dlhé nad Cirochou	áno	áno	áno	áno
Hankovce	áno	áno	nie	nie
Hažín nad Cirochou	áno	áno	nie	nie
Hrabovec nad	áno	áno	nie	nie
Chlmec	áno	áno	áno 50%	nie
Jabloň	áno	áno	nie	nie
Jasenov	áno	áno	áno	nie
Kamenica nad	áno	áno	áno	áno
Kamienka	áno	áno	áno	nie
Kochanovce	áno	áno	áno	áno
Koškovce	áno	áno	nie	nie
Lackovce	áno	áno	áno	áno
Ľubiša	áno	áno	áno	áno
Maškovce	nie	nie	nie	nie
Modrá nad Cirochou	áno	áno	áno	áno
Papín	nie	áno	nie	nie
Porúbka	áno	áno	áno	nie
Nižné Ladičkovce	áno	áno	nie	nie
Ptičie	áno	áno	častočne	nie
Rovné	áno	áno	nie	nie
Slovenské Krivé	áno	nie	nie	nie
Snina	áno	áno	áno	áno
Udavské	áno	áno	áno	nie
Veľopolie	áno	áno	áno	áno
Vyšné Ladičkovce	áno	áno	nie	nie
Vyšný Hrušov	nie	áno	nie	nie
Zbudské Dlhé	áno	áno	áno	áno
Zemplínske Hámre	áno	áno	áno	nie
Zubné	nie	áno	nie	nie

Zdroj: Vlastný výskum a www.beiss.sk

Tabuľka č. 35: Miestne služby v MAS Pod Vihorlatom za rok 2013

Obec	Kiná a divadlá	Kultúrne – osvetové zariadenia	Múzeá a galérie	Verejné knižnice	Zariadenia na voľný čas a záujmovú činnosť pre deti a mládež
Spolu	0	6	0	23	6

Zdroj: <http://datacube.statistics.sk> a vlastný dotazníkový výskum

Tabuľka č. 36: Majetok obcí

Obec	rozpočet obce	majetok	iné zdroje
Adidovce	58 705	319 869,18	
Belá nad Cirochou	1 354 440 (vrátane schval. úveru)	9 842 097	325 000 (úver na prefinancovanie)
Dedačov	35 000		
Dlhé nad Cirochou	2 199 945	4 518 633	
Hankovce	45 000		
Hažín nad Cirochou	199 355,00	872 115	
Hrabovec nad Laborcom	51 000		
Chlmec	258 500	1 275 595	
Jabloň	50 000		
Jasenov	120 000		
Kamenica nad Cirochou	916 568	1 891 298	
Kamienka	58 000		
Kochanovce	185 300,49	923 965,74	
Koškovce	50 000		
Lackovce	246 870	1 297	493 064,88
Ľubiša	246 612,12	1 091	
Maškovce	14 748		
Modrá nad Cirochou	128 000		
Papín	160 000		
Porúbka	54 400	233 380,41	48 789,30
Nižné Ladičkovce	114 557	48 554	
Ptičie	112 211	1 003	
Rovné	292 689	1 159 585	19 843
Slovenské Krivé	34 000		
Snina	12 662 051	49 058 458	
Udavské	723 923,00	1 976	
Veľopolie	97 670	322 848	
Vyšné Ladičkovce	62 210,38	155 812,99	
Vyšný Hrušov	296 550,00	662 544,00	
Zbudské Dlhé	48 000		
Zemplínske Hámre	1 369 690,44	4 827	633 152,63
Zubné	60 000		
Celkom			

Zdroj: vlastný výskum

Zdravotná starostlivosť

Tabuľka č.37: Zdravotnícke zariadenia v MAS Pod Vihorlatom

Obec	Polikliniky samostatné	Nemocnice všeobecné a špecializované	Liečebne, domy ošetr. starost., hospice	Lekárne a výdajne liekov	Praktický lekár	Detský lekár	Zubný lekár	Gynekológ samostatné ambulancie	lekára špecialistu	Iné
SPOLU MAS Pod Vihorlatom	0	1	0	11	13	10	16	9	48	5

Zdroj: vlastný dotazníkový výskum

Tabuľka č. 38: Zariadenia pre voľnočasové aktivity

Obec	Kultúrne domy - sály, kluby, klubovne	Kino, divadlo	Umelecké galérie, výstavné priestory	Kulturne spolky - spevácke, divadelné, tanečné atď.	Záujmové spolky - hasiči, zahrádkári, poľovníci atď.	Kulturne akcie	Múzea, zbierky, expozície	Technické pamiatky	Vidieckošportoviská	Telocvične, haly, kryté športoviská	Lýžiarské areály, zjazdovky	Trasy prebežekéhoľžovanie	Kúpacie miesta, kúpaliská
Adidovce													
Belá nad Cirochou													
Dedačov													
Dlhé nad Cirochou													
Hankovce													
Hažín nad Cirochou													
Hrabovec nad Laborcom													
Chlmec													
Jabloň													
Jasenov													
Kamenica nad Cirochou													
Kamienka													
Kochanovce													
Koškovce													
Lackovce													
Ľubiša													
Maškovce													
Modrá nad Cirochou													
Papín													
Porúbka													
Nižné Ladičkovce													
Ptičie													
Rovné													
Slovenské Krivé													
Snina													

Vyšné Ladičkovce																				
Vyšný Hrušov																				
Zbudské Dlhé																				
Zemplínske Hámre																				
Zubné																				

Legenda:

funguje dobre	funguje s dielčimi problémami	je dostupné inde	obci chýba	obci nechýba
---------------	-------------------------------	------------------	------------	--------------

Zdroj: vlastný dotazníkový výskum

Sociálne služby

Sociálne služby na území MAS Pod Vihorlatom sú zabezpečované prostredníctvom zariadení zriadených mestom, obcou, vyšším územným celkom, ale aj neverejnými poskytovateľmi. Na území existujú sociálne služby komunitného charakteru, ktoré sú zabezpečené dennými stacionármi prostredníctvom neverejných poskytovateľov a prostredníctvom poskytovateľov, ktorých zriaďovateľom je mesto Snina alebo obce z územia MAS.

Tabuľka č.40: Zariadenia sociálnych služieb

Obec	Ústavy soc. starostlivosti o mládež	Ústavy soc. starostlivosti pre dospelých	Detské domovy, kojenecké ústavy	Azylové domy, nocľahárne	Domovy dôchodcov	Domy s opatrovateľskou službou	Denné stacionáre pre seniorov	Terénna opatrovateľská služba	Služby sociálnej starostlivosti
Adidovce									
Belá nad Cirochou									
Dedačov									
Dlhé nad Cirochou									
Hankovce									
Hažín nad Cirochou									
Hrabovec nad Laborcom									
Chlmec									
Jabloň									
Jasenov									
Kamenica nad Cirochou									
Kamienka									
Kochanovce									
Koškovce									
Lackovce									
Ľubiša									
Maškovce									
Modrá nad Cirochou									
Papín									
Porúbka									
Nižné Ladičkovce									
Ptičie									
Rovné									
Slovenské Krivé									
Snina									
Udavské									
Veľopolie									
Vyšné Ladičkovce									

Vyšný Hrušov									
Zbudské Dlhé									
Zemplínske Hámre									
Zubné									

Legenda:

funguje dobre	funguje s dielčimi	je dostupné	Obci chýba	Obci nechýba
---------------	--------------------	-------------	------------	--------------

Zdroj: vlastný dotazníkový výskum

V meste **Snina** sú celoročné pobytové sociálne služby zabezpečené prostredníctvom zariadení pre seniorov v celkovej kapacite 126 miest, v domovoch sociálnych služieb v celkovej kapacite 86 miest a v špecializovaných zariadeniach v celkovej kapacite 81 miest, v zariadeniach podporovaného bývania v celkovej kapacite 16 miest, v zariadení núdzového bývania v celkovej kapacite 15 miest, v útulku v celkovej kapacite 10 miest .

Tabuľka č. 41: Sociálne služby v MAS Pod Vihorlatom v blízkosti územia

Názov zariadenia	Typ zariadenia	Zriad'ovateľ	Sídlo zariadenia
Zátišie	Domov sociálnych služieb	PSK	Osadné 89
Gabriela n.o.	Domov dôchodcov		ČS armády 1601 Snina
Domov pokojnej staroby	Zariadenie pre seniorov		Námestie Božieho milosrdenstva 2726 Snina
Slnečný dom,n.o.	Ošetrovateľské centrum		Starinská 6189/164 Humenné
Domov soc.služieb	Zariadenie pre seniorov	PSK	Mierová 63/92, Humenné
M.V. Centrum n.o.	Soc.a opatrovateľská starostlivosť		Duchnovičová 22, Humenné
Ošetrovateľské centrum, s.r.o.	Zariadenie pre seniorov		Lipová 32, Humenné
Garden	Domov soc. služieb	PSK	Ptičie 157

Zdroj: PHSR VÚC Prešov

Tabuľka č. 42: Dokončené byty na území MAS Pod Vihorlatom

Obec	Dokončené byty celkom (2001-2014)	Dokončené byty v rodinných domoch (2001-2014)	Dokončené byty v bytových domoch (2001-2014)
Celkom	643	581	139

Zdroj: SŠÚ 2013

Pomerne dobrá kvalita je v oblasti bytovej infraštruktúry, čo sa odráža vo vekovej štruktúre bytového fondu a úrovne vybavenosti domov a bytov. Údaje z roku 2001 v uvedených prehľadoch ukazujú na relatívne mladú bytovú výstavbu a pretrvávajúci trend vo výstavbe až do roku 20014. Na základe vlastných zisťovaní je možné koštatovať investičný rozmach

v domovej výstavbe a to vo všetkých obciach územia, o čom svedčí aj počet vydaných stavebných povolení v posledných rokoch. V domovom a bytovom fonde prevláda súkromné vlastníctvo.

Tabuľka č. 43: Využívanie energie v jednotlivých obciach MAS Pod Vihorlatom

Obec	Elektrina z OZE		Kúrenie zo solárnej energie	Kúrenie pevnými palivami		Kúrenie drevom		Kúrenie plynom	
	Áno /nie	Výkon druh OZE	Počet rodinných domov	Rodinné domy	Obecné budovy	Rodinné domy	Obecné budovy	Rodinné domy	Obecné budovy
				%	Áno /nie	%	Áno /nie	%	Áno /nie
Adidovce	nie	-	0	0	Nie	50	nie	50	áno
Belá nad Cirochou	nie		5	10	nie	20	nie	70	áno
Dedačov				4		10	nie		áno
Dlhé nad Cirochou	áno		0	5	nie	50	nie	50	áno
Hankovce				10		12	nie		áno
Hažín nad Cirochou	-	-	-	-	-	20	nie	80	áno
Hrabovec nad Laborcom	nie	-	0	0	nie	80	nie	20	nie
Chlmec				12		15	nie		áno
Jabloň						20	nie		áno
Jasenov	nie		0	50	nie	50	nie	80	áno
Kamenica nad Cirochou						25	nie		áno
Kamienka	nie		0		nie	70	nie	30	áno
Kochanovce	nie		0	5	nie	70	nie	25	áno
Koškovce	nie	-	0	-	nie	60	nie	40	áno
Lackovce						11	nie		áno
Lubiša						14	nie		áno
Maškovce			0			100	áno	0	nie
Modrá nad Cirochou						26	nie		áno
Papín	áno		0	0	nie	50	nie	50	áno
Porúbka	nie		nie	nie	nie	94	áno	90	áno
Nižné Ladičkovce						70	nie		áno
Ptičie	nie		0	5	nie	60	nie	30	áno
Rovné	nie	-	0	0	0	25	nie	75	áno
Slovenské Krivé						25	nie		áno
Snina						35	nie		áno
Udavské	áno		1	2	nie	55	nie	45	áno
Veľopolie						20	nie		áno
Vyšné Ladičkovce	nie	-	0	0	-	80	-	20	100
Vyšný Hrušov	-	áno	-	15	nie	60	nie	40	áno
Zbudské Dlhé	áno	-	0	0	nie	80	nie	20	ánp

Zemplínske Hámre	áno		5	5%	nie	60%	áno	40%	nie
Zubné	áno		0	0	nie	60	áno	40	áno

Zdroj: vlastné spracovanie

Aktuálny stav vypracovaných PHSR v MAS Pod Vihorlatom

Tabuľka č. 44: Príprava strategických dokumentov

Obec	PHSR	ÚP	Zapojené do integrovaného plánu rozvoja miest	Ver. súkromné partnerstvá	Cezhraničná medziregionálna spolupráca	Inovatívne činnosti, inkubátory
Adidovce	x	0		x		
Belá nad Cirochou	x	x	x	x	x	
Dedačov	x	x		x	x	
Dlhé nad Cirochou	x	x		x		
Hankovce	x	0		x	x	
Hažín nad Cirochou	x	x		x		
Hrabovec nad Laborcom	x	x		x	x	
Chlmec	x	0		x		
Jabloň	x	0		x	x	
Jasenov	x	x		x		
Kamenica nad Cirochou		0		x	x	
Kamienka	x	x		x		
Kochanovce	x	x		x	x	
Koškovce	x	x		x	x	
Lackovce	x	x		x	x	x
Ľubiša	x	0		x	x	
Maškovce	x	0		x		
Modra nad Cirochou	x	0		x		
Nížne Ladičkovce	x	0		x	x	
Papín	x	x		x		
Porúbka	x	0		x		
Ptičie	x	x		x		
Rovné	x	0		x		
Slovenské Krivé	x	0		x	x	
Snina	x	x	x	x	x	x
Udavské	x	0		x	x	
Veľopolie	x	x		x	x	
Vyšné Ladičkovce	x	0		x	x	
Vyšný Hrušov	x	x		x		
Zbudské Dlhé	x	0		x	x	
Zemplínske Hámre	x	x		x	x	
Zubné	x	0		x		

Zdroj: vlastné spracovanie

MIKROREGIÓNY zasahujúce do MAS Pod Vihorlatom

Tabuľka č.45: Mikroregióny zasahujúce do MAS Pod Vihorlatom

P. č.	Názov mikroregiónu	Členovia
Okres Humenné		
1.	Mikroregión údolie Ptavy	Ptičie, Kamienka, Chlmec, Porúbka, Jasenov
2.	Koškovský mikroregión	Lackovce, Kochanovce, Udavské, Ľubiša, Veľopolie, Hankovce, Dedačov, Koškovce, Rokytoť pri Humennom, Hrabovec nad Laborcom, Zbudské Dlhé, Jabloň, Slovenské Krivé, Nižné Ladičkovce, Vyšné Ladičkovce
3.	Mikroregión Pčolinskej a Udavskej doliny	Adidovce, Čukalovce, Hostovice, Maškovce, Nechvaľová Polianka, Nižná Jablonka, Osadné, Papín, Pčoliné, Rovné, Vyšná Jablonka, Vyšný Hrušov, Zubné, Parihuzovce
Okres Snina		
1.	Cirošský mikroregión	Zemplínske Hámre, Belá nad Cirochou, Dlhé nad Cirochou, Modrá nad Cirochou, Kamenica nad Cirochou, Kamienka, Hažín nad Cirochou

Zdroj: vlastné spracovanie

Pol'nohospodárstvo

Využitie pôdneho fondu v rámci územia MAS pod Vihorlatom je do značnej miery ovplyvnené prírodnými podmienkami.

Tabuľka č. 46: Výmera poľnohospodárskej pôdy (ha) v MAS															
	Celková výmera (ha)	Orná pôda (ha)	Podiel ornej pôdy v %	Chmelnice (ha)	Podiel chmelnic v %	Vinice (ha)	Podiel viníc v %	Záhrady (ha)	Podiel záhrad v %	Ovocné sady (ha)	Podiel sadov v %	Trvalé trávnaté porasty (ha)	Podiel trvalých trávnatých porastov v %	Pol'nohospodárska pôda (ha)	Podiel PP na celkovej výmere (%)
Spolu	42783	7267	17	0	0	0	0	697	1,6	69	0,2	10712	25	18747	44

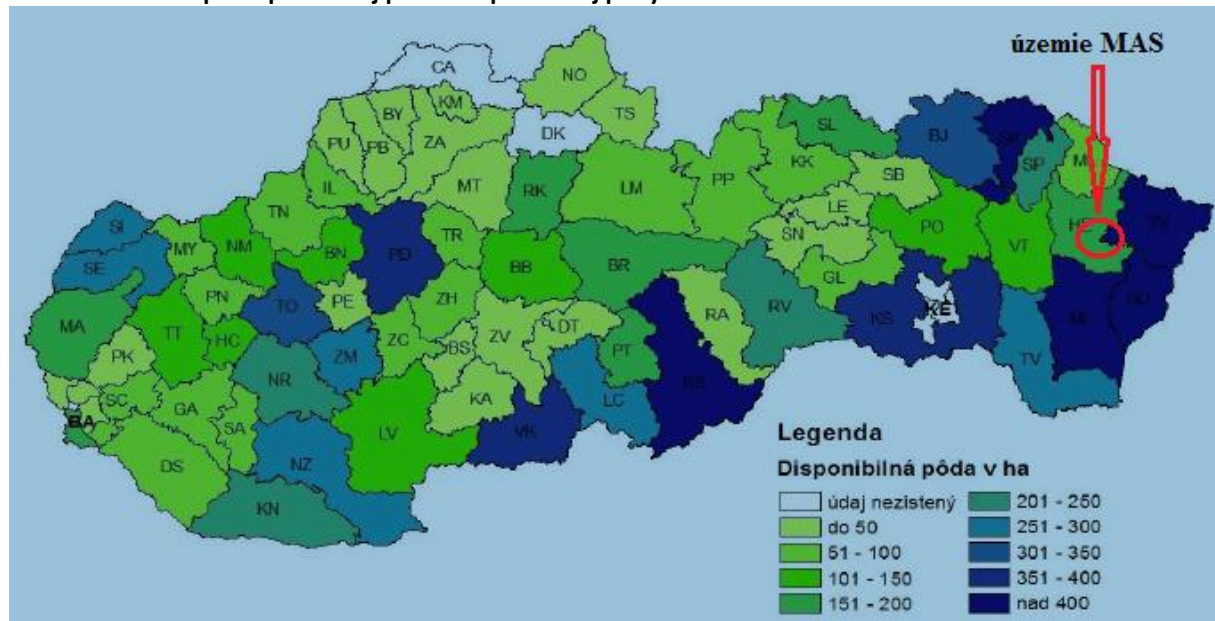
Zdroj: <http://demogeografia.webinfo.sk>

Tabuľka č. 47: Výmera lesných pozemkov (ha) v MAS Pod Vihorlatom za rok 2010

	Celková výmera obce (ha)	Lesný pozemok (ha)	Podiel lesných pozemkov na celkovej výmere obce (%)
Celkom	42783	20290	47

Zdroj: <http://demogeografia.webinfo.sk>

Obrázok č.10: Mapa disponibilnej poľnohospodárskej pôdy

Zdroj: <http://demogeografia.webinfo.sk>

Územie patrí do typu poľnohospodárskej krajiny s pomerne dlhým vegetačným obdobím so silnou potenciálnou vodnou eróziou pôdy. Ide o poľnohospodársku krajinu s malou potrebou doplnkovej vlhky. Pre územie je charakteristický výskyt chladnej zimy. Najviac pestovanými plodinami v tejto oblasti sú: jačmeň, pšenica, okopaniny a kukurica. Chov zvierat je zameraný predovšetkým na hovädzí dobytok a chov oviec s menším podielom chovu ošípaných a hydiny.

Tabuľka č. 48: Intenzita chovu hospodárskych zvierat

Hospodárske zvieratá	Intenzita chovu hospodárskych zvierat k 31.12.2013		
	MAS	okres Snina	okres Humenné
Hovädzí dobytok (na 100 ha poľnohospodárskej pôdy)	23,8	33,2	27,0
Kravy (na 100 ha poľnohospodárskej pôdy)	9,9	16,5	14,1

Ovce (na 100 ha poľnohospodárskej pôdy)	37,8	20,2	13,6
Ošípané (na 100 ha ornej pôdy)	42,1	14,1	230,4
Hydina (na 100 ha ornej pôdy)	347,5	543,6	555,7
Sliepky (na 100 ha ornej pôdy)	306,8	465,3	505,9

Zdroj: Štatistický úrad SR

Zosuvné územia

Vychádzajúc z programu prevencie a manažmentu zosuvných rizík na roky 2014 až 2020, ktorý schválila vláda Slovenskej republiky 18. decembra 2013 uznesením č. 738 vykazuje Prešovský samosprávny kraj najvyššiu porušenosť svahovými deformáciami v Slovenskej republike. Narušených je 81.702,1 ha, čo predstavuje 9,09 % z územia kraja. Prehľad analyzovaných okresov a územia MAS pod Vihorlatom je v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka č. 49: Zosuvné územia

Okres	Počet deformácií	Rozloha /ha/	Rozloha porušeného územia /ha/				Porušenosť /%/
			celková	poľnoh. pôda	lesná pôda	iná plocha	
Humenné	528	75400	8619,9	4069,7	4416,1	134,1	11,43
Snina	914	80500	12374,7	3604,0	8694,3	76,4	15,37
Mas Pod Vihorlatom	721	42783	28240	15673	10453	2114	13,40

Zdroj: MŽP SR

K najporušenejším okresom aj z hľadiska Slovenska patria Snina a Humenné teda lokality na území MAS pod Vihorlatom. Ohrozené sú obce, mestské časti, chatové a záhradkárske osady, ktoré ležia úplne alebo čiastočne na územiach postihnutých svahovými deformáciami.

Ekonomický potenciál, podpora investovania

Hospodárstvo identifikovaného územia charakterizuje predovšetkým priemysel, poľnohospodárstvo a lesníctvo s vhodnými podmienkami pre rozvoj cestovného ruchu. Na celoslovenskej tvorbe hrubého domáceho produktu a pridanej hodnoty sa územie podieľa najnižším percentom.

Tabuľka č. 50: Podnikateľské subjekty v území k 31.10.2009

Počet podnikateľských subjektov v primárnom sektore	FO	PO
	2	4
Počet podnikateľských subjektov v sekundárnom sektore	FO	PO
	165	18
Počet podnikateľských subjektov v terciárnom sektore	FO	PO
	334	91

Prevládajúce odvetvia u podnikateľských subjektov(vymenovať)	Obchodná činnosť, strojárnská výroba, stavebná činnosť, služby v lesníctve
Prevládajúce odvetvia zamestnanosti v podnikateľských subjektoch (vymenovať)	Doprava, zemné práce, poľnohospodárstvo, textilná výroba, školstvo

Zdroj: Štatistický úrad SR, krajská správa Prešov, 2009

Priemysel v území MAS je rôznorodý bez výraznej orientácie na niektoré výrobné odvetvia. Dôležité zastúpenie tu má kovospracujúci, drevospracujúci, potravinársky, elektrotechnický, strojársky, chemický, textilný a odevný priemysel. Je koncentrovaný hlavne do okresných miest Humenné a Snina. V rámci regiónu Severovýchodného Slovenska sú v uvedenom záberovom území lokalizované priemyselné parky: Priemyselný park Chemes Humenné, Priemyselný park Humenné – Guttmanovo (Humenné), Priemyselný park Myslina (Humenné), Priemyselný Priemyselný park Snina (Snina).

Služby a cestovný ruch a kultúrne dedičstvo

Rozvoj cestovného ruchu má vysoký potenciál prílevu investícií a miestneho rozvoja najmä v súvislosti s výskytom unikátneho prírodného a kultúrneho bohatstva (napr. kultúrne pamiatky a lokality svetového dedičstva UNESCO). Rozvoj cestovného ruchu je možné priamo previazať na rozvinutú infraštruktúru susedného Poľska, čo znamená možný prílev cezhraničných turistov do regiónu a následne umožní aj rozvoj miestneho podnikania, predovšetkým v oblasti služieb cestovného ruchu. Trvaloudržateľný rozvoj cestovného ruchu môže taktiež pomôcť zastaviť negatívne trendy v úpadku poľnohospodárskej výroby zvýšením dopytu po domácich poľnohospodárskych produktoch a teda aj regionálne zvýšenie zamestnanosti a zastavenie odlivu aktívnej časti obyvateľov v produktívnom veku do regiónov s dostatkom pracovných príležitostí.

Tabuľka č. 51: Ubytovacie zariadenia v okrese Humenné

Ubytovacie zariadenia	2007	2008	2009	2010	2011
počet ubytovacích zariadení	13	15	14	13	12
počet lôžok v ubytovacích zariadeniach	808	918	854	752	522
počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach	7 641	15 787	16 098	16 030	12 904
počet prenocovaní	15 843	37 021	44 127	44 610	29 247

Zdroj: ŠÚ SR k 31.12.2011

Tabuľka č. 52: Ubytovacie zariadenia v okrese Snina

Ubytovacie zariadenia	2007	2008	2009	2010	2011
počet ubytovacích zariadení	9	12	11	12	11
počet lôžok v ubytovacích zariadeniach	331	1 437	1 377	1 438	415
počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach	5 260	6 485	5 009	4 217	5 557
počet prenocovaní	11 825	17 801	10 712	8 953	13 558

Zdroj: ŠÚ SR k 31.12.2011

Tabuľka č.53: Ubytovacie zariadenia v MAS Pod Vihorlatom

Názov ubytovacieho zariadenia	Kategória	Adresa	Kapacita ubytovania (počet lôžok)
Penzión Obštitník	penzión	Penzión Obštitník, Adidovce, 067 32 Vyšný Hrušov	12-15
REKREAČNÉ ZARIADENIE LESÍK Kamenica nad Cirochou	chatová osada	REKREAČNÉ ZARIADENIE LESÍK Kamenica nad Cirochou,	85
Čerpacia stanica AVANTI Koškovce	motel	Čerpacia stanica AVANTI Koškovce,	12
Reštaurácia Ranč Veľopolie	turistická ubytovňa	Reštaurácia Ranč Veľopolie, 067 31 Veľopolie 129, Tel.:+4210577796775, Mobil: 0915849730	15
Eurohotel Vihorlat ***	Hotel ***	EUROHOTEL Vihorlat ***, Strojárska 2206/97,	45
Hotel Kamei***	Hotel ***	Hotel Kamei***, Sninské rybníky, Rybnická 2709,	60
Penzión ADRIA	penzión	Penzión ADRIA, 1. mája 2681, 069 01, Snina,	30
Detské rekreačné zariadenie Vihorlat Jurpák	turistická ubytovňa	Detské rekreačné zariadenie DRZ – VIHORLAT, Sninské Rybníky, 069 01 Snina	96
Chata ALEXANDER, Alexander Čornanič	chatová osada	Chata ALEXANDER, Sninské Rybníky, 069 01 Snina,	90
Stredná odborná škola – školský internát	turistická ubytovňa	Stredná odborná škola – školský internát, Sládkovičova	65
Ubytovňa Bytového družstva	turistická ubytovňa	Ubytovňa Bytového družstva, Budovateľská 2204, 069 01 Snina	
Autocamping – stanový tábor Snina	kemping	Autocamping – stanový tábor Snina, Sninské Rybníky, 069 01 Snina	55
Chata UNITUR	ubytovanie v súkromí	Chata UNITUR, Snina, RO Sninské rybníky 684, Tel.: +421577682285, +4217685735, E-mail:	10
Penzión LUKI	penzión	Penzión LUKI, Zemplínske Hámre, Kostolné námestie 17,	
Penzión Starý Mlyn	penzión	Penzión Starý mlyn, Belá nad Cirochou, Riečna 37, Tel.:	20
Chata RZ Trist	chata	Chata RZ Trist, Dlhé nad Cirochou 484, Tel.: +421577623798	
Privát Snina, Marek Legemza	ubytovanie v súkromí	Privát Snina, Marek Legemza, Komenského 806, Snina,	10
Privát Snina, Daniela Fridrichová	ubytovanie v súkromí	Privát Snina, Daniela Fridrichová, Jesenského 1658/22,	10

Zdroj: vlastné spracovanie

Stravovacie zariadenia v MAS Pod Vihorlatom

Stravovacie zariadenia typu pohostinstva či hostincov sa nachádzajú takmer v každej obci MAS Pod Vihorlatom.

Tabuľka č.54: Stravovacie zariadenia v MAS Pod Vihorlatom

Názov stravovacieho zariadenia	Kontakt
Reštaurácia Ranč Veľopolie	Reštaurácia Ranč Veľopolie, 067 31 Veľopolie 129, Tel.:+4210577796775, Mobil: 0915849730
Čerpacia stanica AVANTI, Koškovce	Čerpacia stanica AVANTI Koškovce, 067 12 Koškovce,
Market Papín	Market Papín, 067 33 Papín 127, Tel.: +421577798101
Marta Pažurová – Reštaurácia Kalinka	Marta Pažurová - Reštaurácia Kalinka, 067 33 Zubné 101
Reštaurácia DI STEFANO	Reštaurácia DI STEFANO, Strojárska 101, 069 01 Snina
Reštaurácia Gastrocentrum HARMEN	Reštaurácia Gastrocentrum HARMEN, Strojárska, 069 01 Snina
Reštaurácia MINOS	Reštaurácia MINOS, Staničná 1021, 069 01 Snina
Reštaurácia MOTO PUB	Reštaurácia MOTO PUB, Hurbanova 232, 069 01 Snina
Reštaurácia Herkules	Reštaurácia Herkules, Strojárska 3934, 069 01 Snina
Pizzeria ESCADA	Pizzeria ESCADA, na sídlisku Komenského 1121, 069 01 Snina
Pizzeria Korzo	Pizzeria Korzo, Staničná 21, 069 01 Snina
Pizzeria a cukráreň FORMULA Bar	Pizzeria a cukráreň FORMULA Bar, Vihorlatská 2713, 069 01 Snina
Penzión Starý mlyn	Penzión Starý mlyn, Belá nad Cirochou, Riečna 37, Tel.:
Reštaurácia penziónu LUKY	Penzión LUKI, Zemplínske Hámre, Kostolné námestie 17,
Reštaurácia a pizzeria Caravella	EUROHOTEL Vihorlat ***, Strojárska 2206/97, 069 01 Snina
Reštaurácia hotela Kamei	Hotel Kamei***, Sninské rybníky, Rybnická 2709, 069 01
Reštaurácia a cukráreň ADRIA	Penzión ADRIA, 1. Mája 2681, 069 01 Snina, www.adria-snina.sk
Reštaurácia Detského rekreačného zariadenia Vihorlat Jurpák	Detské rekreačné zariadenie DRZ – VIHORLAT, Sninské Rybníky, 069 01 Snina, www.jurpak.sk

Zdroj: vlastné spracovanie

Potenciál územia Prešovského kraja je pre cestovný ruch, rekreáciu a kúpeľníctvo značne rozsiahly a hlboko diferencovaný. Nachádzajú sa tu priestory poskytujúce možnosti pre rozvoj rekreácie a cestovného ruchu od vysokohorskej a horskej krajiny Vysokých Tatier, Spišskej Magury, Pienin, Čergova, Slanských vrchov, Vihorlatu a Bukovských vrchov, významné prvky kultúrneho a historického dedičstva slúžiace ako cieľ poznávacieho turizmu, až po možnosť kúpania vo vodných nádržiach a termálnych kúpaliskách.

Kultúrne, historické a prírodné zdroje

Tabuľka č. 55: Historické a kultúrne pamiatky v MAS Pod Vihorlatom a blízkom okolí

Druh pamiatky	Miesto	Poznámka
hrady	Brekov (ruiny), okres Humenné	prvá zmienka je z 2. polovice 13. storočia
	Jasenov (ruiny), okres Humenné	prvá zmienka v 13. storočí
zámky a kaštiele	Humenné, okres Humenné	pôvodne renesančný, neskôr upravený, v súčasnosti sídlo Vihorlatského múzea
	Dlhé nad Cirochou, okres Snina	neskorobarokový, z konca 18. storočia
	Kamenica nad Cirochou, okres Snina	klasicistický, z konca 18. storočia
	Krásny Brod, okres Medzilaborce	historizujúci sloh, koniec 19. storočia
	Stakčín, okres Snina	rokokový, 2. polovica 18. storočia
kostoly	Snina, okres Snina	klasicistický, z konca 18. storočia, na nádvorí kovová socha Herkula z roku 1841
	Hrabová Roztoka, okres Snina	grécko-kat., drevený, polovica 18. storočia
	Nová Sedlica, okres Snina	grécko-kat., drevený, postavený v roku 1754
	Uličské Krivé, okres Snina	grécko-kat., drevený, postavený v roku 1718
	Ruský Potok, okres Snina	grécko-kat., drevený, postavený v roku 1740
	Topoľa, okres Snina	grécko-kat., drevený, postavený v roku 1650
	Jalová, okres Snina	grécko-kat., drevený, postavený v roku 1792
	Snina, okres Snina	rímsko-katolícky, barokový postavený v roku 1751, v 19. storočí klasicisticky upravený
	Dlhé nad Cirochou, okres Snina	rímsko-katolícky, gotický z polovice 15. storočia, prestavaný v 18. storočí
	Koškovce, okres Humenné	rímsko-katolícky, renesančný z roku 1584, v 18. storočí barokovo upravený
	Medzilaborce, okres Medzilaborce	pravoslávny, klasicistický, koniec 18. storočia
	Oľka, okres Humenné	pravoslávny, barokový, 1. polovica 18. storočia
kostoly	Belá nad Cirochou	neogotický kostol Najsvätejšieho srdca Ježišovho z roku 1912
	Dlhé nad Cirochou	Kostol sv. Anny, 13 stor.
	Hažín nad Cirochou	NKP gréckokat. cirkev sv. Michala archanjela z roku 1772
	Jasenov	Kostol sv. Martina, Jasenovský hrad
	Kamienka	Kostol sv. Jána Nepomuckého
	Kochanovce	Kostol sv. Jána Krstiteľa
	Koškovce	Starý kostol z roku 1584
	Maškovce	Gréckokat. kostol sv.apoštolorov Petra a Pavla, 1768
	Papín	Rímskokat. Kostol Nanebovzatia Panny Márie, 1846-klasicisticky upravený, 1756 - barok
	Porúbka	Gréckokat. chrám Presvätej Bohorodičky v historizujúcom barokovo-klasicistický sloh, 1749
	Ptičie	Kostol Mena Panny Márie, 1758
	Rovné	Kostol narodenia Panny Márie z roku 1852
	Zbudské Dlhé	Kostol sv.Štefana , Uhorského kráľa
	Zemplínske Hámre	Kostol sv. Jozefa robotníka, rok 1856
Zubné	Chrám zoslania Sv. Ducha 1771	
kláštory	Krásny Brod, okres Medzilaborce	ruiny, založený v 16. storočí
múzeá	Medzilaborce, okres Medzilaborce	múzeum Andyho Warhola
	Humenné, okres Humenné	Vihorlatské múzeum, skanzen
galérie	Snina, okres Snina	Galéria Míro, moderné umenie
iné	Udavské	Plynový motor z mlyna 1920 – technická pamiatka
	Vyšný Hrušov	Vojenský cintorín z 1. svetovej vojny

Zdroj: vlastné spracovanie

Technické pamiatky v MAS Pod Vihorlatom a blízkom okolí

Kamenica nad Cirochou – píla z roku 1935;

Košarovce – parný mlyn z rokov 1936 – 1937;

Udavské – plynový motor z mlyna značky Karol Poledniak zo začiatku 20. storočia;

Vodné mlyny – Belá nad Cirochou – v strede obce, v ruinách, Hostovice – pod obcou (z pol. 19. storočia);

Torzo sninskej úzkokoľajovej lesnej dráhy – Sninská úzkokoľajná lesná dráha (S.U.L.D.) s rozchodom koľajníc 760 mm slúžila na prepravu drevnej hmoty z Vihorlatských vrchov na miestnu pílu v Snine;

Úzkokoľajová železničná trať Stakčín–Strihovce - v rokoch 1913 - 1926 bola v dĺžke takmer 20 km vybudovaná úzkokoľajová železničná trať Stakčín - Strihovce, z ktorej sa dodnes zachovalo viacero zaujímavých technických diel. Pozornosť si zaslúži najmä sústava mostov z roku 1913 pri Stakčine a najdlhší vihorlatský kamenný priepust z roku 1917 v lokalite Šponáreň.

Archeologické náleziská v MAS Pod Vihorlatom a blízkom okolí

Mesto Humenné – keramika z mladšej doby kamennej, stopy slovanského osídlenia z 7. - 8. storočia;

Brekov – stopy osídlenia z praveku, stopy slovanského osídlenia z 9. - 10. storočia

Brestov – nález mohylových násypov

Hažín nad Cirochou – kamenné nástroje zo staršej doby kamennej, slovanské osídlenie z 9.- 10. storočia

Jasenov – keramika a nález strieborných mincí

Kamenica nad Cirochou – stopy pravekého osídlenia ľudom východoslovenských mohýl

Kochanovce – kamenné nástroje zo staršej doby kamennej

Košarovce – stopy osídlenia z praveku

Lackovce – nálezy črepov z doby bronzovej

Nižná Sitnica – stopy osídlenia z praveku

Pakostov – stopy osídlenia z praveku a Ptičie – nález keltsko-dátskych mincí z 2. storočia pred Kristom.

Tabuľka č. 56: Kultúrne podujatia

Organizátor	Názov podujatia	Termín konania podujatia
Obec Jasenov	Sotácky folklórny festival	august
Obec Brekov	Na Dvore pod Viničnou skalou	august
Obec Udavské	Folklórne slávnosti v Udavskom – Pod Veščanskú huru	august
	Gorazdova duchovná pieseň	december
Obec Papín	Papínske folklórne slávnosti	júl
Obec Zubné	Regionálne folklórne slávnosti Pod Dubravou	august
Občianske združenie TRETON	Summer Beach Party	júl
Farnosť Povýšenia sv. Kríža Snina	Farfest	jún
Rómske centrum Ternipen Snina	Celoslovenský rómsky festival	október
Galéria Andreja Smoláka Snina	Medzinárodný výtvarný festival	október
ÚR Zväzu Rusínov a Ukrajincov SR, Snina	Festival duchovnej piesne	november
Modrá nad Cirochou	Moravsko-slovenský dožinkový deň	august
Dlhé nad Cirochou	Dlužanský kotlík	august
Mesto Snina	Reprezentačný Ples mesta Snina	január
	Podvihorlatský folklórny festival	jún
	Rock pod kameňom	august
	Dni mesta Sniny	september
	Silvester na námestí	december
	Reprezentačný Ples mesta Snina	január

Zdroj: vlastné spracovanie

Územie miestnej akčnej skupiny Pod Vihorlatom je územím so značným prírodným potenciálom, bohatou históriou a množstvom kultúrnych pamiatok, ľudovou architektúrou a folklórom. Tento potenciál je pre cestovný ruch, rekreáciu, agroturistiku, cykloturistiku, zážitkovú turistiku vysoko atraktívny a vyhľadávaný

Tabuľka č. 57: Športové a turistické podujatia

Organizátor	Názov podujatia	Termín konania podujatia
VZCR Snina	Na bežkách ku hviezdám	február
	Cesta na Východ	máj
	Objav svoju hviezdu	jún
	Karpaty bez hraníc	august
Združenie vysídlelcov z VN Starina	Stretnutie rodákov z oblasti vodárenskej nádrže Starina	október
Animoterapeuticko-jazdecké centrum Snina	Človek, pes a kôň	október
Obec Belá nad Cirochou a Asociácia furmanov Slovenska	Beľanská podkova	jún

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka č. 58: Športové strediská v MAS Pod Vihorlatom a blízkom okolí

Názov zariadenia		Adresa	
Relax Club		Humenné, Ul. 1. Mája	
Tenisové kurty TJ Chemes		Humenné, Laborecká ulica	
Športová strelnica		Lackovce	
Miniaturgolf		Humenné, Třebíčska ulica	
Balón Klub		Kamenica nad Cirochou	
Zimný štadión		Humenné	
Mestské kúpalisko		Humenné, Chemlonská ulica	
Športová hala		Snina	
Lyžiarské strediská	Dĺžka vlekov	Prepravná kapacita za hodinu	Výškový rozdiel
Chlm (2 vleky)	800 m, 300 m	800 osôb, 400 osôb	150 m, 65 m
Brestov (1 vleky)	300 m	350 osôb	60 m
Kamenica nad Cirochou	250 m	300 osôb	50 m
Rokytov (1 vleky)	250 m	300 osôb	50 m
Borov (2 vleky)	640 m, 620 m	900 osôb, 400 osôb	98 m, 78 m
Danová (2 vleky)	733 m, 280 m	840 osôb, 600 osôb	170m, 30 m
Ulič-	325 m	500 osôb	67 m
Parihuzovce(3 vleky)	450 m, 500 m, 800	350 osôb, 580 osôb,1 140	160 m, 180 m, 232

Zdroj: vlastné spracovanie

Poľovníctvo

Poľovníctvo na území MAS Pod Vihorlatom a blízkom okolí má dlhodobú tradíciu o čom svedčí aj existencia Vihorlatského pralesa Kyjov, ktorý zásluhou grófa Andrassyho zostal neporušený ako pamiatka na jeho lovecký revír.

Rybolov

Vzhľadom na postupný trend zlepšovania situácie v čistote riek je možné už nielen loviť kaprovité ryby rybníkoch v Chlmcí, Slovenskej Volovej, Brestove, či v rybníku Mlynisko 2 km od Sniny, ale na horných úsekoch Laborca, Cirochy, Výravky, Udavy, Kamenice aj ryby náročnejšie na čistú vodu – pstruh, resp. lipen

Jazda na koni

Obec Chlmec – Farma Hippospring – ponúka komplexné služby v oblasti jazdeckého športu, turistického jazdenia na koni a starostlivosti o kone vrátane ponuky ustajnenia na farme (kurz jazdenia na koni, výučba jazdenia na vlastnom koni, prenájom koní pre skúsených jazdcov.

Ponny Expres Kamienka – westernové jazdenie, výlety na koňoch do okolia.

Vodná turistika

Východ Slovenska teda Zemplín a časť Šariša odvodňujú rieky tečúce zo severu na juh - Laborec s väčšími prítokmi Cirochou a Uhom a tiež Ondava so svojím prítokom Topľa.

Splav Cirochy poskytuje účastníkom pekné výhľady na krajinu pod Vihorlatom a možnosť kombinácii s pešou turistikou.

Turistické chodníky

V Národnom parku Poloniny:

Hrebeňom Poloninských Karpát: Nová Sedlica – Kremenec – Riaba skala – Ďurkovec – Ruské Sedlo – Černiny – Palota (červená značka).

Chodník Ruskou cestou: Runina – Ruské – Ruské sedlo (modrá značka).

Chodník ikon: Uličské Krivé – Ruský Potok – Topoľa (modrá značka)

Chodník Nová Sedlica – Sedlo pod Príkrym – Čierťaž (zelená značka).

Chodník Runina – Vysoká Kýčera – Komúny (zelená značka)

Dolinou Hlbokého potoka: Nová Sedlica – Grófske chyžky – Riaba skala (žltá značka).

Chodník k Mergencovmu kameňu: Ulič – Mergancov kameň (žltá značka).

Dolinou pirátskej Udavy: Osadné – Ďakov – Balnica (žltá značka).

V Chránenej krajinnej oblasti Vihorlat:

Kalderou vyhasnutej sopky (červená značka).

Dolinou Bystrého potoka (modrá značka).

Jozefovou dolinou (zelená značka)

Strihovským sedlom (žltá značka).

Ďalšie turistické trasy v okrese Humenné:

Humenné - Jasenov - Vinné (modrá značka, 27,0 km), *Humenné (kaštieľ) – Petočová – N.*

Ladičkovce (modrá značka, 13,0 km), *Humenné - Brestov - Na Kaštieli* (žltá značka, 10,0

km), *Brekov - hrad Brekov* (žltá značka, 4,5 km), *Humenné - Hubková (okruh)* (červená

značka, 12,0 km), *Humenné - Hubková (okruh)* (modrá značka, 7,7 km).

Cykloturistické trasy

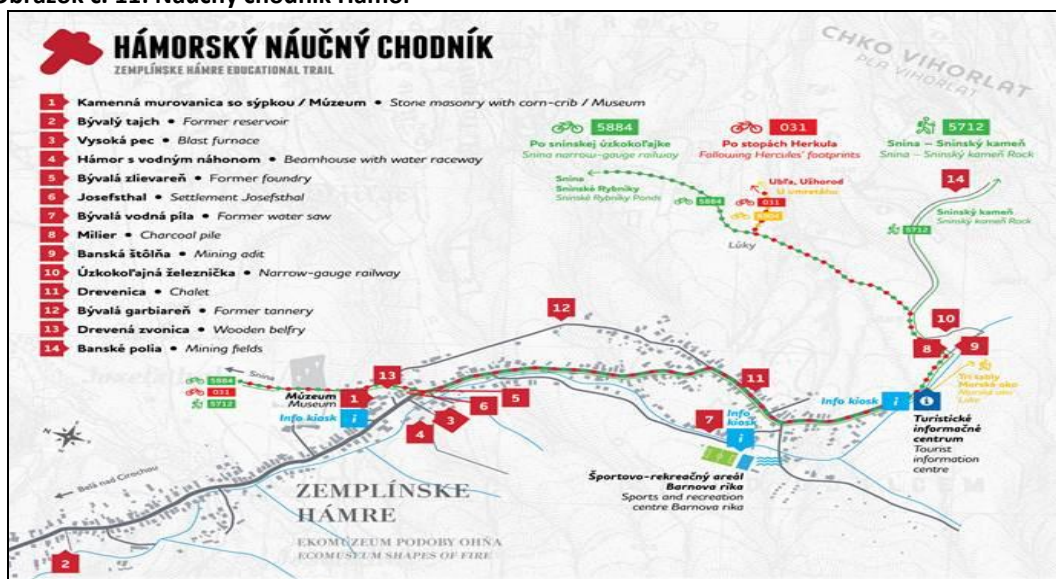
Tabuľka č.59: Oficiálne cyklotrasy v NP Poloniny

Názov cyklotrasy	Dĺžka trasy	Poznámka
Karpatská cyklistická cesta /016/červená značka	Ruské sedlo, štátna hranica PL/SR – Ubl'a, štátna hranica SR/UA; 59 km	Trasa viedla do Sniny pôvodne cez Krásny Brod, Svetlice, Papín. Približne pred 4 rokmi bola trasa na tomto úseku zmenená, resp. nebolo obnovené jej turistické značenie. V súčasnosti v úseku rázcestie Majdan-Cisna (Poľsko) až po Stakčín, Karpatská cesta kopíruje trasu R61 Zelený bicykel.
Medzinárodná cyklotrasa R61 - Zelený bicykel /5871 /zelená značka	Ruské Sedlo, štátna hranica PL/SR – Ubl'a, štátna hranica SR/UA; 50,5 km	Na hraničnom prechode v Ubli končí oficiálna trasa. Cyklotrasa pokračuje aj ďalej Ukrajinou, ale v teréne nie je vyznačená. Cykloputovania „Zelený bicykel“ z poľského Leska cez Slovensko a Ukrajinu späť do Leska organizuje každoročne Detská organizácia Fénix, o. z. Regionálna organizácia Snina,

		ktorá spolu s ukrajinskými partnermi plánuje vyznačenie cyklotrasy aj na Ukrajine.
Cyklistický chodník ikon / 2875/ modrá značka s dvoma odbočkami (trasy č. 8878 a 8880)	Nová Sedlica – Stakčín; 38 km (bez odbočiek)	V súčasnosti vedie trasa len v NP Poloniny. Plánujeme vyznačiť pokračovanie chodníka ikon od Stakčina do Inoviec (Sobrance) a Ruskej Bystrej (Sobrance), ktoré zasahujú až do CHKO Vihorlat. Celková dĺžka trasy aj s odbočkami bude cca 105 km a bude viesť všetkými 9 obcami okresu Snina a Sobrance, v ktorých sa nachádzajú drevené chrámy.
Cyklochodník k drev. kostolíku v Ruskom Potoku / 8878/ žltá značka	Žltá značka; 4,5 km	Začína za obcou Kolbasov na križovatke. Odtiaľ vedie po asfaltovej ceste stále hore dolinou až do obce Ruský Potok a tam ku drevenému kostolíku.
Cyklochodník k drevenému kostolíku v Topoli /8880/ žltá značka	Topoľa – Ruské rázcestie; 13 km	Začína na križovatke pod obcou Topoľa. Odtiaľ pomaly stúpa obcou k drevenému kostolíku. Ďalej smerom na obec Runinu cez lesy Malého Bukovca. Asi 2 km pod obcou Runina odbočuje prudko vľavo na rozbitú asfaltovú cestu, kUlič. Trasa je obklopená hlbokými lesmi bez civilizácie, sústavne stúpa až na Smrekovicu. Odtiaľ klesá až do zaniknutej obce Ruské a končí na križovatke so zelenou značkou /Pod hrabom/.
Cyklochodník "Cez v 8879 / žltá značka	Stakčín – Príslop – Kolbasov – Ulič; 54 km	Tzv. Východostakčinský okruh. Z Uliča možnosť pokračovať do Novej Sedlice po trase 2875 (Cyklistický chodník ikon).

Zdroj: vlastné spracovanie

Obrázok č. 11: Náučný chodník Hámor

Zdroj: Obec Zemplínske Hámre

Najcennejšou devízou územia MAS je vysoko hodnotná, zatiaľ relatívne málo narušená horská i podhorská krajina osobitá nielen v celoslovenskom, ale i stredoeurópskom kontexte poskytujúca nevšedné turistické a rekreačné vyžitie v prírodnom prostredí. Na území sa nachádzajú, resp. do tohto územia plošne zasahuje Národný park Poloniny a dve chránené krajinné oblasti Vihorlat a Východné Karpaty.

Tabuľka č. 60: Obľúbené cyklookruhy (kombinácia oficiálnych cyklotrás aj nevyznačených cyklotrás)

Názov cyklotrasy	Dĺžka trasy	Poznámky
Okolo vodnej nádrže Starina	Stakčín - Veľká	Z Košíc vlakom do Stakčína cez Humenné (tak isto nazad). Autom je najlepšie zaparkovať pri odbočke na Jalovú, tu sa okruh okolo Stariny uzatvára. Od tejto odbočky až po Ruské pomerne slušná asfaltka so zákazom vjazdu motorových vozidiel. Ako sa chovať pri stretnutí so zubrami poučí tabuľa na križovatke v Ruskom. Odtiaľ je už cesta rozbitejšia. Necelý km od Ruského treba opustiť modrú v turistickú značku a odbočiť na sever pri terénnej stanici NP Poloniny a použiť cestu označenú na mape krížikmi (je to slabo značená cyklocesta). Zhruba po ďalšom kilometri naša cesta zahýba prudko doprava. Po čase prichádzame na najvyšší bod trasy. Zjazd je pomerne rozbítý. Od odbočky na Runinu ideme už po dobrej asfaltke a od odbočky na Kolbasov pribudne aj trocha premávky. Občerstvenie z vlastných zásob a potom obchod v Topoli, resp. až v Stakčíne. Mapa: Bukovské vrchy. Turistická mapa 118 VKÚ. Náročnejší variant (78 km): odbočujúci v Ruskom do Ruského sedla a pokračuje cez poľské Roztoki Górne a Balnicu späť do Sniny.
Severohumenský okruh (č. trasy 33)	Humenné - Gruzovce - Sopkovce - Dedačov - Vyšný Hrušov - Humenné, 42 km	Prevýšenie trasy – 425 m.
Dolinou Laborca a Výrav (č. trasy 34)	Humenné - Lubiša - Čabiny - Medzilaborce - Čabalovce - Výrava - Jablň - Humenné, 87 km	Prevýšenie trasy – 460 m.
Dolinou Čirochy a Udavy (č. trasy 34)	Humenné - Kamenica nad Čirochou - Snina - Pichne - Adidovce - Humenné, 50 km	Prevýšenie trasy – 210 m.
Naprieč Vihorlatom (č. trasy 41)	Kamienka - Jovsa, 19 km	Prevýšenie trasy – 520 m.
Od Humenného k Vinianskému jazeru (č. trasy 42)	Humenné - Porúbka - Vinianské jazero, 18 km	Prevýšenie trasy – 350 m.
Zo Zubného do Nižnej Jablonky (č. trasy 45)	Zubné - Nižná Jablonka, 9,5 km	Prevýšenie trasy – 90 m.

Zdroj: vlastné spracovanie

Rozvoj cestovného ruchu je jednou z priorít hospodárskeho a sociálneho rozvoja územia MAS Pod Vihorlatom. Prírodné danosti, klimatické podmienky a poloha okresu v blízkosti hraníc s Poľskom a Ukrajinou, predurčujú toto územie stať sa centrom cestovného ruchu nielen pre obyvateľov severovýchodného cípu SR, ale aj zahraničných turistov

Životné prostredie

Tabuľka č. 61: Zoznam osobitne chránených častí prírody v MAS Pod Vihorlatom

Názov	Výmera (VÚ) [m ²]	Lokalizácia - obec/katastrálne územie	Rok vyhlásenia	Dôvod ochrany	Spravujúci orgán	Zriaďovací orgán
Prírodná rezervácia Chlmecká skalka	11 008	Chlmec, Oreské	1988	PR je vyhlásená na ochranu sucha a teplomilnej vegetácie Vihorlatu s chránenými ojedinelými druhmi rastlín. Stepné vápnomilné spoločenstvá s masovým výskytom endemitu ponikleca veľkokvetého a veternice lesnej.	ŠOP - S-CHKO Východné Karpaty	Ministerstvo kultúry Slovenskej socialistickej republiky
Národná prírodná rezervácia Humenská	703 700	Ptičie	1980	NPR je vyhlásená na ochranu suchomilných a teplomilných lesostepných a stepných spoločenstiev s dubom plstnatým na ved.-výskum. a náučné ciele.	ŠOP - S-CHKO Východné Karpaty	Ministerstvo kultúry Slovenskej socialistickej republiky
Národná prírodná rezervácia Humenský Sokol	2 415 000	Humenné, Chlmec, Ptičie, Jasenov	1980	NPR má mimoriadne biolog. hodnoty. Vyhlásená je na ochranu zachovalých ukážok skalných, trávnatých a lesných rastlinných spoločenstiev s dubom plstnatým na ved.-výskum. a náučné ciele. Lokalita Sokol poskytuje optimálne podmienky pre xerotherm. vegetáciu.	ŠOP - S-CHKO Východné Karpaty	Ministerstvo kultúry Slovenskej socialistickej republiky
Prírodná rezervácia Iľovnica	84 500	Adidovce, Snina	1980	Účelom vyhlásenia PR je zabezpečenie ochrany reliktného rastlinného druhu valdštejnky kuklíkovitej (<i>Waldsteinia geoides</i>), patriaceho medzi najvzácnejšie rastlinné druhy východného Slovenska na flyšovom podloží.	ŠOP - S-CHKO Východné Karpaty	Ministerstvo kultúry SSR, KÚŽP v Prešove
Prírodná rezervácia Jasenovská bučina	214 700	Jasenov	1993	Geomorfologicky a biologicky mimoriadne cenný priestor so zachovalým komplexom lesov na extrémnom karbonátovom stanovišti Humenských vrchov. Výskyt chránených druhov rastlín, najnižšie známe miesto výskytu jelenieho jazyka celolistého na Slovensku.	ŠOP - S-CHKO Východné Karpaty	Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky

Národná prírodná rezervácia Vihorlat	508 900	Kamienka Jovsa	1986	NPR je vyhlásená na ochranu prirodzených lesných a nelesných spoločenstiev s výskytom teplomilných a význačných horských druhov rastlín vo Vihorlatských vrchoch, dôležitých z vedeckovýskumného, náučného a kultúrno-výchovného hľadiska.	ŠOP - S-CHKO Vihorlat	Ministerstvo kultúry Slovenskej socialistickej republiky
Prírodná rezervácia Ďurova mláka	21 375	Zemplínske Hámre	1980	PR predstavuje zazemnený prír.kruhovitý výtvar, typický pre vulk.pohorie Vihorlat. Spolu s Podstávkou, Hypkaniou a Kotlíkom je náučným objektom vývoja slatinno-rašelinných spoločenstiev na sev.svahoch Vihorlatu.	ŠOP - S-CHKO Vihorlat	Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky
Národná prírodná rezervácia Motrogon	606 300	Zemplínske Hámre	1980	NPR je vyhlásená na ochranu jedinečne zachovalých prirodzených porastov bukovej javoriny na sutinovom podklade a rašelinísk na severnej strane Vihorlatu s výskytom zriedkavých druhov rastlín (napr. Scopolia cariolica) na ved. - výskumné a náučné ciele.	ŠOP - S-CHKO Vihorlat	Ministerstvo kultúry Slovenskej socialistickej republiky
Národná prírodná rezervácia Postávka	259 100	Zemplínske Hámre	1980	NPR je vyhlásená na ochranu prirodzených rašelinných a lesných spoločenstiev s výskytom zriedkavých druhov rastlín na vedeckovýskumné a náučné ciele. Má význam pre poznanie vývoja flóry vých. Slovenska v minulosti. Výskyt vzácných druhov rastlín.	ŠOP - S-CHKO Vihorlat	Ministerstvo kultúry Slovenskej socialistickej republiky

Zdroj: www.beiss.sk

Tabuľka č. 62: Natura 2000

Natura 2000				Obec
Názov	Typ územia	Rok vyhláse-nia	Stav	
Tok Udavy s prítokom Iľovnice	UEV	2004	návrh	Adidovce, Zubné
Iľovnica	UEV	2004	návrh	Adidovce
Laborecká vrchovina	CHVU	2009	vyhlásené	Adidovce, Belá nad Cirochou, Dedačov, Dlhé nad Cirochou, Hankovce, Hrabovec nad Laborcom, Jabloň, Kamenica nad Cirochou, Koškovce, Lackovce, Lubiša, Maškovce, Modrá nad Cirochou, Papín, Rovné, Slovenské Krivé, Snina, Udavské, Vyšné Ladičkovce,

Natura 2000				Obec
Názov	Typ územia	Rok vyhlásenia	Stav	
				Vyšný Hrušov, Zbudské Dlhé, Zubné
Vihorlatské vrchy	CHVU	2010	vyhlásené	Hažín nad Cirochou, Chlmec, Jasenov, Kamienska, Porúbka, Ptičie, Snina, Zemplínske Hámre
Humenský Sokol	UEV	2004	návrh	Chlmec, Jasenov, Ptičie
Humenská	UEV	2004	návrh	Ptičie
Krivoštianka	UEV	2004	návrh	Chlmec, Jasenov
Drieňová	UEV	2004	návrh	Kamenica nad Cirochou, Kamienska
Hubková	UEV	2004	návrh	Kochanovce, Lubiša, Nižné Ladičkovce, Udavské, Veľopolie
Morské oko	UEV	2004	návrh	Snina, Zemplínske Hámre

Zdroj: www.beiss.sk

Tabuľka č. 63: Znečistenie ovzdušia základnými znečisťujúcimi látkami

Obec	CO	SO ₂	NO _x	PM ₁₀	Významné stacionárne zdroje znečisťovania	Oblasti riadenia kvality ovzdušia
Adidovce	minimálne	minimálne	minimálne	mierne	žiadne	žiadne
Belá nad Cirochou	minimálne	minimálne	minimálne	mierne	žiadne	žiadne
Dedačov	minimálne	minimálne	minimálne	minimálne	žiadne	žiadne
Dlhé nad Cirochou	minimálne	minimálne	minimálne	mierne	žiadne	žiadne
Hankovce	minimálne	minimálne	minimálne	minimálne	žiadne	žiadne
Hažín nad Cirochou	minimálne	minimálne	minimálne	minimálne	žiadne	žiadne
Hrabovec nad Laborcom	minimálne	minimálne	minimálne	mierne	žiadne	žiadne
Chlmec	minimálne	minimálne	minimálne	mierne	žiadne	žiadne
Jabloň	minimálne	minimálne	minimálne	mierne	žiadne	žiadne
Jasenov	minimálne	minimálne	minimálne	minimálne	žiadne	žiadne
Kamenica nad Cirochou	minimálne	minimálne	minimálne	minimálne	PAVEX, s.r.o., Topoľovka	žiadne
Kamienska	minimálne	minimálne	minimálne	mierne	žiadne	žiadne
Kochanovce	minimálne	minimálne	minimálne	mierne	žiadne	žiadne
Koškovce	minimálne	minimálne	minimálne	mierne	žiadne	žiadne
Lackovce	minimálne	minimálne	minimálne	mierne	žiadne	žiadne
Lubiša	minimálne	minimálne	minimálne	minimálne	žiadne	žiadne
Maškovce	minimálne	minimálne	minimálne	minimálne	žiadne	žiadne
Modrá nad Cirochou	minimálne	minimálne	minimálne	mierne	žiadne	žiadne
Papín	minimálne	minimálne	minimálne	mierne	žiadne	žiadne
Porúbka	minimálne	minimálne	minimálne	minimálne	žiadne	žiadne
Nižné Ladičkovce	minimálne	minimálne	minimálne	minimálne	žiadne	žiadne
Ptičie	minimálne	minimálne	minimálne	minimálne	žiadne	žiadne
Rovné	minimálne	minimálne	minimálne	mierne	žiadne	žiadne
Slovenské Krivé	minimálne	minimálne	minimálne	mierne	žiadne	žiadne
Snina	minimálne	minimálne	minimálne	mierne	Energy Snina, a.s. Verejnoprospešné služby Snina, s.r.o. GGE, a.s., Bratislava	žiadne
Udavské	minimálne	minimálne	minimálne	mierne	žiadne	žiadne
Veľopolie	minimálne	minimálne	minimálne	minimálne	žiadne	žiadne

Vyšné Ladičkovce	minimálne	minimálne	minimálne	mierne	žiadne	žiadne
Vyšný Hrušov	minimálne	minimálne	minimálne	mierne	žiadne	žiadne
Zbudské Dlhé	minimálne	minimálne	minimálne	mierne	žiadne	žiadne
Zemplínske Hámre	minimálne	minimálne	minimálne	mierne	žiadne	žiadne
Zubné	minimálne	minimálne	minimálne	mierne	žiadne	žiadne

Zdroj: www.beiss.sk

Tabuľka č. 64: Kvalita povrchových vôd

Názov územia	F-CH	B-MB	Mikropolutanty	Organické polutanty
MAS Pod Vihorlatom	0	0	0	0

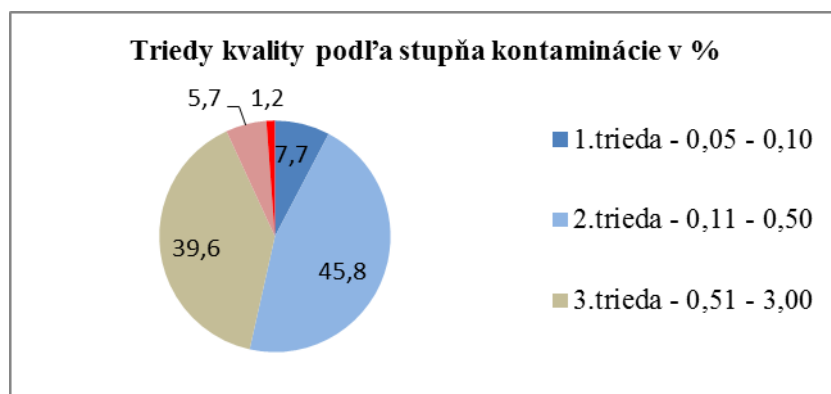
Zdroj: www.beiss.sk

Tabuľka č. 65: Kvalita podzemných vôd v MAS Pod Vihorlatom

Územie MAS Pod Vihorlatom	Trieda kvality podľa stupňa kontaminácie v %				
	1.trieda - 0,05 - 0,10	2.trieda - 0,11 - 0,50	3.trieda - 0,51 - 3,00	4.trieda - 3,01 - 10,00	5.trieda - 10,01 a viac
MAS Pod Vihorlatom – priemer	7,7 %	45,8 %	39,6 %	5,7 %	1,2 %

Zdroj: www.beiss.sk

Graf č. 19: Trieda kontaminácii

Zdroj: www.beiss.sk

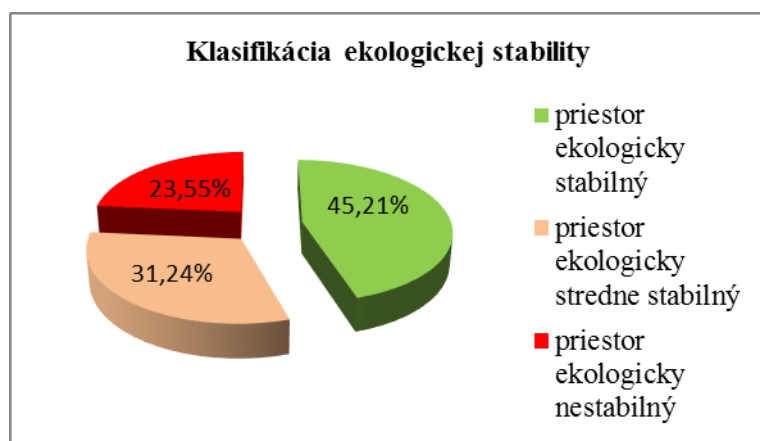
Tabuľka č. 66: Klasifikácia ekologickej stability

Obec	Klasifikácia ekologickej stability		
	priestor ekologickejšie stabilný	priestor ekologickejšie stredne stabilný	priestor ekologickejšie nestabilný
MAS Pod Vihorlatom – priemer	45,21%	31,24%	23,55%

Zdroj: www.beiss.sk

Ekologická stabilita predstavuje schopnosť krajiny samovoľnými vnútornými mechanizmami vyrovnávať rušivé vplyvy vonkajších faktorov bez trvalého narušenia prírodných mechanizmov, tzn., že sa systém bráni zmenám počas pôsobenia cudzieho činiteľa zvonku alebo sa vracia po skončení pôsobení cudzieho činiteľa k normálu.

Graf č. 20: Klasifikácia ekologickej stability

Zdroj: www.beiss.sk

Pretože potenciálnymi nositeľmi ekologickej stability krajiny sú prirodzené ekosystémy, racionálne využívanie krajiny nielen nevyklučuje, ale nevyhnutne zahŕňa ich trvalú existenciu. Celkovú bilanciu vplyvu navrhovaných opatrení na životné prostredie vyhodnocujeme na základe koeficientu ekologickej stability, ktorý je v sledovanej oblasti na priemernej úrovni.

3.2. SWOT analýza

Tabuľka č. 2: Swot analýzy

SWOT analýza Infraštruktúra a občianska vybavenosť	
Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> ➤ celkovo dobrá občianska vybavenosť ➤ relatívne vyhovujúci stav verejného osvetlenia ➤ vysoká úroveň elektrifikácie, plynofikácie ➤ dobré pokrytie územia internetovým signálom a signálom mobilných operátorov ➤ dostupnosť zdravotníckych služieb a zariadení ➤ väčšina územia je odkanalizovaná ➤ fungujúci systém triedenia odpadu ➤ dostatočný počet školských a predškolských zariadení ➤ relatívne vyhovujúci stav ciest II. a III. Triedy ➤ dostatok zdrojov podzemnej vody vysokej kvality ➤ fungujúce dopravné spojenia a dobré napojenie na vlakové a autobusové spoje v širšom okolí ➤ množstvo horských cyklotrás 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ v niektorých obciach chýbajú napojenia na verejný vodovod ➤ nevyhovujúci stav miestnych komunikácií v niektorých obciach ➤ nedostatočne vybudovaná drobná infraštruktúra ➤ zanedbaný stav niektorých budov vo vlastníctve obcí ➤ chýbajúce služby ➤ nedostatočný predaj z dvora, chýbajúce predajné miesta ➤ slabšia ponuka stravovacích a kultúrnych zariadení ➤ slabé/absentujúce nájomné bývanie v niektorých obciach ➤ nerovnomerné pokrytie územia službami ➤ nedostatočná kapacita kultúrnych a športových zariadení ➤ nedostatočná kapacita DSS ➤ vybavenie škôl úplne nepostačuje

Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> ➤ revitalizácia verejných priestranstiev ➤ oprava, dobudovanie chýbajúcej infraštruktúry (miestne komunikácie, chodníky, bezpečné – mimoúrovňové cyklotrasy) ➤ dobudovanie kanalizácie v niektorých oblastiach ➤ dobudovanie systému separácie o ďalšie komodity (bioodpad, ...) ➤ integrácia služieb obcí, podnikateľov ➤ zlepšenie prístupu k internetu, ➤ možnosť podpory podnikateľských aktivít ➤ dobudovanie zariadení športovísk na integrovanom princípe ➤ nevyužívané existujúce priemyselné objekty s vybudovanou technickou infraštruktúrou ➤ cieľavedomé využitie potenciálu informačnej a komunikačnej techniky ➤ rozvoj informačných a komunikačných technológií 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ nedostatočné financovanie infraštruktúry štátom ➤ suburbanizácia ➤ prehlbovanie rozdielov v postavení mužov a žien na trhu práce, ➤ zhoršovanie technického stavu miestnych komunikácií, ➤ zhoršenie dostupnosti hlavných komunikácií – dopravnej obsluhy ➤ nedostatočná podpora pracujúcich matiek ➤ zvyšujúce sa náklady na život ➤ znižovanie hodnoty a kvality budov v správe obcí ➤ zhoršovanie, stagnácia podnikateľského prostredia v dôsledku nedobudovanej infraštruktúry, služieb ➤ odliv financií zo služieb mimo MAS v dôsledku nekvalitného servisu, ponuky a služieb

SWOT analýza Podnikanie, poľnohospodárstvo a lesníctvo

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> ➤ dostatok voľnej, flexibilnej a kvalifikovanej pracovnej sily ➤ silnejúca vzájomná spolupráca obcí a ich združení ➤ húževnatosť, pracovitosť a cieľavedomosť miestnych obyvateľov ➤ miestni podnikatelia zamestnávajú ľudí z regiónu ➤ vysoký podiel ekonomicky aktívneho obyvateľstva ➤ dostupnosť vzdelávacej štruktúry napojenej na zamestnanosť ➤ rovnorodá národnostná a náboženská štruktúra obyvateľstva ➤ veľký počet malých a stredných podnikateľských subjektov ➤ veľký počet zamestnancov v priemysle ➤ sú náležitosť obyvateľov s regiónom ➤ prítomnosť súkromne hospodáriacich roľníkov a poľnohospodárskych družstiev 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ vysoký počet dlhodobo nezamestnaných ➤ sezónne výkyvy v pracovných príležitostiach v regióne ➤ nízka príjmová úroveň obyvateľstva - menšia kúpyschopnosť ➤ prevaha jednostranne orientovaného priemyslu ➤ horšia zamestnanosť starších ľudí ➤ malá ponuka voľnočasových aktivít pre seniorov ➤ málo vzdelávacích príležitostí – aktivít celoživotného vzdelávania, pre nezamestnaných či znevýhodnených občanov ➤ nedostatočná jazyková vzdelanosť ➤ nevysporiadané pozemkové pomery ➤ nedostatočná participácia občanov vo veciach verejných ➤ nízky prílev zahraničných investícií ➤ nedostatok voľnočasových aktivít pre mládež
Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> ➤ potenciál pre vytváranie pracovných miest ➤ crossektorová spolupráca – školy, remeselníci a podnikatelia ➤ zlepšenie komunikácie a propagácie ➤ zavedenie integrovaného informačného 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ rozrastanie sa marginalizovaných komunít ➤ administratívna náročnosť získavania finančných prostriedkov z fondov EŠIF ➤ hrozba zániku tradičnej remeselnej výroby

<ul style="list-style-type: none"> ➤ systému ➤ podpora tradícií v regióne – budovanie „remeselníckych centier“ ➤ podpora celoživotného vzdelávania (seniori, znevýhodnené skupiny, mládež, PC, cudzie jazyky) ➤ príchod nových investícií ➤ využitie brownfieldov ➤ podpora miestnej produkcie – zavedenie regionálnej značky ➤ podpora autentických, zážitkových služieb v CR (agroturistika) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ rozvoj negatívnych, sociálne-patologických fenoménov medzi mladými ➤ vysoký podiel obyvateľstva odchádzajúcich za prácou mimo trvalého bydliska ➤ odliv elít, vzdelaných ľudí z územia ➤ jednostrannosť priemyslu je rizikom pre ekonomickú stabilitu ➤ ohrozenie vidieckosti výstavbou ➤ slabá jazyková úroveň obyvateľstva
---	---

SWOT analýza Životné prostredie

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> ➤ atraktívne prírodné prostredie ➤ zachovaný charakteristický ráz krajiny (medze, terasy, políčka) so zvyškami tradičnej ľudovej architektúry ➤ relatívne čisté ovzdušie ➤ geologicky rovnorodé a stabilné územie ➤ prítomnosť veľkoplošných a maloplošných chránených území ➤ prítomnosť významných druhov rastlín a živočíchov, bohatstvo biodiverzity ➤ prítomnosť kvalitných vodných zdrojov ➤ fungujúci systém separácie odpadu ➤ tradičné hospodárenie-gazdovanie vo viacerých obciach 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ roztrieštenosť vlastníckych vzťahov ➤ svetelné znečistenie ➤ vizuálny impakt nových priemyselných, hospodárskych budov a domov IBV ➤ prítomnosť čiernych skládok odpadu ➤ existencia brownfieldov ➤ nedostatočný počet zberných dvorov ➤ absencia kanalizácie v niektorých obciach ➤ nedostatočná údržba a starostlivosť o krajinu ➤ absencia Územno plánovacej dokumentácie v niektorých obciach ➤ slabé environmentálne povedomie ľudí ➤ zabratie poľnohospodárskej pôdy na priemyselné a stavebné účely

Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> ➤ budovanie povedomia o hodnotách vidieckej krajiny ➤ budovanie nových ÚSES ➤ zlepšovanie konkurencieschopnosti poľnohospodárskej a lesnej produkcie ➤ trvalo udržateľný rozvoj sídel v súlade s miestnym rázom ➤ využitie prírodného a kultúrno - historického potenciálu krajiny pre rozvoj služieb cestovného ruchu ➤ nové služby pre turistov ako sprevádzanie, ekopedagogika, pozorovanie zveri ➤ zachovanie kultúrneho rázu krajiny pokračovaním v tradičnom hospodárení (podpora SHR a družstiev) ➤ zachovanie/rekonštrukcia tradičných objektov architektúry 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ degradácia a pustnutie tradičnej krajiny ako dôsledok priemyselných investícií a nezájmu o tradičné hospodárenie (zánik historických krajinných štruktúr, strata identity, zánik historických prírodných či kultúrnych pamiatok) ➤ narušenie rázu krajiny a vznik brownfieldov spôsobujúcich vizuálny impakt pre obyvateľov aj návštevníkov ➤ zhoršujúci sa stav životného prostredia ➤ ohrozenie vodných tokov a spodnej vody ako dôsledok nedostatočného odkanalizovania územia ➤ ohrozenie životného prostredia divokými skládkami odpadu

SWOT analýza Cestovný ruch

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> ➤ blízkosť susedných štátov (PL, UA) ➤ sieť dobre značených turistických trás 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ nedostatočne dobudovaná infraštruktúra v obciach (cesty, chodníky)

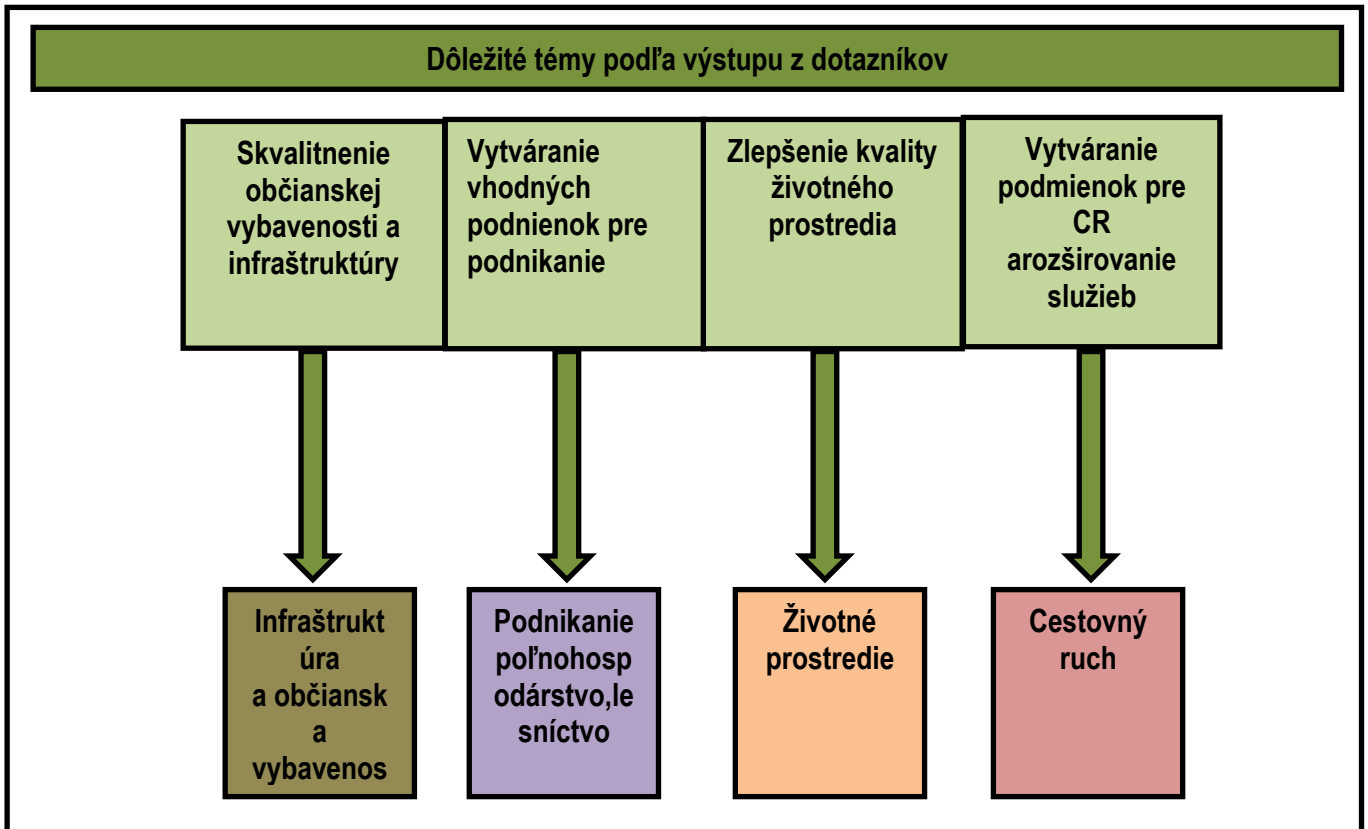
<ul style="list-style-type: none"> ➤ a cyklotrás ➤ diverzifikovaná ponuka služieb a zariadení (ubytovacích, stravovacích) ➤ atraktívne prírodné územie ➤ rôznorodý, členitý a turisticky prítiažlivý terén a krajinný reliéf ➤ ľahko identifikovateľný región s bohatou a zaujímavou históriou ➤ výhodná geografická poloha s dobrou dostupnosťou ➤ relatívne vysoký podiel chalúp a chát v rámci individuálnych rekreačných objektov, záujem o kúpu rekreačných objektov ➤ silné folklórne tradície, kultúrne podujatia, existencia a predvádzanie tradičných remesiel ➤ celoročný prísun turistov ➤ prítomnosť atrakcií paragliding, hrady, expozície, cyklotrasy atď.) ➤ prítomnosť lyžiarskych zariadení – vleky ➤ celoročná prítomnosť športových podujatí nadnárodného, národného, regionálneho aj lokálneho významu 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ neprofesionalita služieb v cestovnom ruchu ➤ nízka kvalita existujúcich základných a doplnkových služieb CR ➤ málo pestrá ponuka foriem a produktov CR, ➤ absencia cieleného CR (mládež, cirkevná turistika, ...) ➤ nedostatočná osвета medzi občanmi ➤ zložité podmienky štátu pre podnikanie v CR ➤ neadekvátne nastavenie podpory CR v súčasných grantových systémoch ➤ absencia spoločnej propagácie regiónu doma aj v zahraničí ➤ nedostatočné množstvo turisticko-informačných kancelárií v obciach ➤ nerovnomerné rozmiestnenie ubytovacích a stravovacích kapacít ➤ často neudržiavané verejné priestranstvá a komunikácie ➤ nedostatočná turistická infraštruktúra malých rozmerov ➤ množstvo cyklotrás vedúcich po existujúcich komunikáciách, prípadne poľných neupravených cestách
<p>Príležitosti</p>	<p>Ohrozenia</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ rozvíjanie spolupráce a kooperácie subjektov CR ➤ podpora tradičných remesiel/vytváranie pracovných príležitostí (predvádzanie, výroby, služby) ➤ koncepčný a koordinovaný rozvoj základnej a turistickej infraštruktúry ➤ rozvoj špecifických foriem turistiky (agroturistika, cirkevná, kultúrna, vzdelávacia turistika, cykloturistika, zotavenie a klimatické pobyty, rybolov, poľovníctvo, jazda na koni .) ➤ rozvoj a skvalitňovanie silne dopytovaných oblastí CR – lyžovania, vidieckej turistiky, horskej turistiky, cykloturistiky - rozšírením ponuky ubytovacích a stravovacích kapacít zlepšením propagácie v národnom a medzinárodnom meradle ➤ ucelené ponuky kombinovaných služieb – vytváranie ponukových balíčkov ➤ podpora miestnych produktov/výrobcov ➤ zvýšenie atraktivity územia, doplnenie služieb ➤ rozšírenie a optimalizácia siete značených cyklotrás, budovanie mimoúrovňových cyklotrás, rozvoj služieb pre túto cieľovú skupinu 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ zhoršenie ekonomickej situácie SR/EÚ, úbytok turistov ➤ stagnovanie a zhoršovanie vizuálnej stránky prostredia obcí – zanedbanosť, ➤ nečistota ➤ stagnácia ponuky v CR, nedostatočne rýchlo rozvíjajúca sa ponuka ucelených produktov orientovaných na rôzne cieľové skupiny ➤ nezáujem obyvateľov o poskytovanie agroturistických služieb ➤ veľká koncentrácia turistov len na určitých miestach, nevyužitie možnosti rozptylu turistickej infraštruktúry v širšom okolí ➤ zmena klímy, nestabilné snehové podmienky ➤ znečisťovanie územia návštevníkmi, možná devastácia prírody a pamiatok ➤ nedostatočná informovanosť ohľadne možností získania prostriedkov na podnikanie ➤ nedostatočná štátna podpora CR ➤ administratívna náročnosť prípravy projektov ➤ obava podnikateľov z rizika investovať do CR ➤ podcenenie ľudského faktora a

<ul style="list-style-type: none"> ➤ zintenzívnenie propagácie mikroregiónu prostredníctvom veľtrhov CR ➤ podpora jednotného „image“ regiónu ➤ budovanie atraktivít a turistických cieľov ➤ oživenie salašov ➤ sprístupnenie väčšieho množstva pamiatok v území 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ profesionálnej prípravy odborníkov v oblasti cestovného ruchu, vrátane poradenskej a vzdelávacej činnosti pre začínajúcich podnikateľov ➤ pustnutie krajiny – poľnohospodárskeho pôdneho fondu a poľnohospodárskych objektov ➤ narušenie krajinného rázu necitlivou výstavbou ➤ pokles počtu stálych obyvateľov
SÚHRNNÁ SWOT analýza	
Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> ➤ výhodná a zaujímavá geografická poloha, blízkosť hraníc s Poľskom a Ukrajinou ➤ atraktívne, rôznorodé, druhovo rozmanité prírodné prostredie s možnosťou celoročného využitia ➤ ľahko identifikovateľný región ➤ bohaté kultúrohistorické dedičstvo, zaujímavé a cenné prírodné a kultúrne pamiatky ➤ prítomnosť veľkoplošných a maloplošných chránených území ➤ výborné možnosti rekreácie, zimnej a letnej turistiky) ➤ prítomnosť silných nadregionálnych firiem ➤ vysoký podiel ekonomicky aktívneho obyvateľstva ➤ dostatok pracovných príležitostí, pomerne nízka miera nezamestnanosti ➤ tradícia remeselnej výroby a drobného podnikania ➤ diverzifikovaná ubytovacia infraštruktúra (hotely, penzióny, chaty, ubytovanie v súkromí) ➤ technická infraštruktúra väčšiny obcí na relatívne dobrej úrovni ➤ funkčná sieť školských a predškolských zariadení 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ nízka mzda a menšia kúpna sila ➤ nízka účasť verejnosti na rozhodovaní a plánovaní v samospráve ➤ nižšia miera informovanosti o možnostiach podpory rozvoja podnikania ➤ slabá spolupráca v rámci mikroregiónu pri spoločnom rozvoji – napr. spolupráca podnikateľov vo forme tvorby balíkov služieb ➤ absencia spoločnej propagácie regiónu doma aj v zahraničí ➤ absencia jednotného informačného systému ➤ nižšia vybavenosť a kvalitatívna úroveň služieb ➤ pomerne nízky záujem obyvateľov o rozvoj agroturistiky ➤ slabá úroveň znalosti cudzích jazykov ➤ absencia voľne prístupných a upravených verejných priestranstiev pre voľnočasové aktivity a stretávanie detí a mládeže ➤ neexistujúca koncepcia podpory podnikateľských subjektov pri rozvoji CR vrátane úverových zdrojov? ➤ čierne skládky odpadu, nelegálne výruby v území ➤ slabá ponuka integrácie seniorov a znevýhodnených skupín
Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> ➤ podpora tradičných remesiel a tradičnej výroby ➤ rozvoj mimoúrovňových cyklotrás ➤ tvorba regionálnej značky ➤ možnosť získania finančných prostriedkov prostredníctvom fondov EÚ ➤ doplnenie sieťovej infraštruktúry (net.) ➤ priamy prístup občanov k verejným informáciám cez IT prostriedky ➤ príchod nových investorov ➤ priestor pre spoluprácu aktérov na 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ odliv mladých, kvalifikovaných ľudí ➤ vymiznutie tradičnej produkcie a tradičného hospodárenia v dôsledku zmien legislatívy ➤ byrokratizácia podnikania v SR ➤ nedostatok finančných prostriedkov na investíciu do rozvoja podnikania ➤ neochota obyvateľov uskutočňovať podnikateľské aktivity ➤ administratívna náročnosť získavania finančných prostriedkov to štrukturálnych fondov EÚ

<p>území mikroregiónu (spolky, združenia a pod.)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ cestovný ruch ako nástroj hospodárskeho a sociálneho rozvoja mikroregiónu ➤ vzájomná spolupráca a koordinácia činností v rámci podpory rozvoja CR a propagácie regiónu ako celku ➤ rozvoj netradičných foriem turistiky (cirkevná, kultúrna, cykloturistika, kongresová, sprevádzanie –pozorovanie zvierat v chránených územiach) ➤ využitie zachovaných ľudových zvykov a tradícií v zmysle ich obnovy ➤ možnosť vytvorenia špecifických produktov CR a viazaných na región propagácia regiónu na veľtrhoch a výstavách ➤ využitie a rozvoj vzdelanostného potenciálu obyvateľov 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ jednostranne orientovaná priemyselná výroba s jedným nosným odvetvím – automobilizmus, strojárstvo ➤ úbytok, odchod kvalifikovanej pracovnej sily za lepšími podmienkami mimo región ➤ hrozba zániku tradičnej remeselnej výroby a tradícií nedostatočnou podporou len „deklarovaním podpory“ ➤ devastácia chránených území, poškodzovanie životného prostredia necitlivou výstavbou, ťažbami... ➤ posun priorit spoločnosti od tradícií ku konzumnému spôsobu kultúrneho vyžitia ➤ nezáujem obyvateľov o udržateľné – rozvojové riešenia a uprednostnenie
---	---

Spracovaniu SWOT analýzy predchádzali prípravy, ktoré spočívali v zbere informácií o území, a to z hľadiska prírodných, demografických, kultúrno – historických, materiálových, ekonomických a inštitucionálnych zdrojov – spracovanie auditu zdrojov územia a zostavenie vízie územia. Hlavnými zdrojmi informácií boli údaje poskytnuté ŠÚ SR, ÚPSVaR, MŽP SR, SHMÚ, Štátna ochrana prírody, zdrojom boli taktiež údaje z jednotlivých obcí, spracované dokumenty obcí – PHSR a UPD. Vlastné zisťovania členov pracovných skupiny z dostupných informačných zdrojov. SWOT analýza reprezentuje súčasnú situáciu v území MAS po Vihorlatom a pohľady jeho obyvateľov. Do jej tvorby boli zapojení obyvatelia naprieč celým širokým spektrom tvoriacim miestne. Spracovávanie SWOT analýzy prebehlo na všetkých štyroch pracovných skupinách, taktiež boli spracované samostatné SWOT analýzy na všetkých prípravných stretnutiach v obciach partnerstva.

Na základe potrieb zistených z dotazníkového šetrenia a štatistických údajov tieto pracovné skupiny, ktoré boli tematicky zamerané na (infraštruktúra a občianska vybavenosť, podnikanie, lesníctvo a poľnohospodárstvo, životné prostredie a cestovný ruch), prezentovali dôležité témy z výstupov z dotazníkov na pracovných rokovaníach, kde boli pozvaní všetci zástupcovia partnerstva.

Pracovné skupiny odprezentovali zistené údaje, ktoré boli doplnené o postrehy odborníkov. Tieto sa spracovali s návrhmi možných riešení zo zadaných problémov. Údaje boli ďalej zbierané v rámci štruktúrovaných rozhovorov so starostami obcí a ostatnými miestnymi aktérmi pôsobiacimi na území MAS. Cieľom bolo zistiť problémy, ktoré jednotlivé obce, neziskové organizácie a podnikateľov trápi. Po prvom stretnutí pracovných skupín prebehlo päť otvorených diskusií s občanmi. Súčasťou bolo predstavenie MAS a prezentácie strategických cieľov, ktoré boli definované na základe výstupov analytickej časti a dotazníkového šetrenia. Občania, ktorí sa zúčastnili, potom mali možnosť sa k jednotlivým cieľom vyjadriť a pomôcť doplniť výstupy analýzy svojimi pripomienkami.

Ďalšie práce členov pracovných skupín spočívali v prioritizácii jednotlivých bodov SWOT analýz a pripomienkovania alebo navrhovania štruktúry strategických a špecifických cieľov. Zo SWOT analýzy vyplýva príležitosť využitia miestnych prírodných a kultúrnych potencialít pre rozvoj nových služieb v regióne so zameraním na rozvoj špecifických služieb

v cestovnom ruchu. Z analýzy vyplýva nutnosť rozvíjať spoluprácu medzi jednotlivými subjektmi, spoločnú propagáciu regiónu a vytvorenie kvalitnej ponuky služieb pre návštevníkov aj obyvateľov. Ďalšou oblasťou zadanou v analýze je starostlivosť o krajinu a životné prostredie, ktoré identifikuje najmä nutnosť dobudovania infraštruktúry v obciach (cesty, komunikácie, voľná čas, turistika a pod..) a rozvoj starostlivosti o krajinu aj formou aktívneho rozvoja udržateľných poľnohospodárskych aktivít zameraných na výrobu miestnych produktov a poskytovanie agroturistických služieb. V ekonomickej oblasti je príležitosťou pre partnerstvo rozvoj miestnych služieb, podnikania, diverzifikácie poľnohospodárskych aktivít a špecifických služieb zameraných na rozvoj turizmu a agroturizmu.

Z hľadiska celkového dopadu SWOT analýzy pre územie verejno – súkromného partnerstva je potrebné uviesť fakt, že práve táto vo veľkej miere potvrdila potenciál a potrebu územia zabezpečiť integrovaný rozvoj územia spoločne prostredníctvom CLLD ktorá dáva možnosť zodpovedne riadiť procesy na území Partnerstva na základe poznania spoločných možností, problémov, špecifikácie kľúčových problémov, určenia príležitostí, ktoré poskytuje potenciál územia

3.3. Identifikácia potrieb

Analýza potrieb územia

Hlavným výstupom z hodnotenia potrieb je zoznam rozvojových potrieb, ktoré povedú k pozitívnej zmene. Každá potreba uvedená v zozname je vystopovateľná v SWOT, ktorá odôvodňuje a kvantifikuje rozvojové potreby. Na základe analýzy zdrojov územia partnerstva zadaných vo Swot analýze je potrebné povedať, že podmienky na ďalšie zlepšovanie v miestnom rozvoji za príspevia CLLD, môžu byť dobrým priestorom na kvalitný život pre jej obyvateľov a atraktívny pre návštevníkov. Kvalitné prírodné prostredie s množstvom chránených území dáva tomuto regiónu určitý ráz dokonalosti, lebo naozaj toto územie disponuje kvalitným územím čo má byť pre stredisko cestovného ruchu tak príznačné. Dostatok potenciálu v podobe cyklotrás, vodných plôch, historických a kultúrnych pamiatok však potrebuje dostatočnú propagáciu a marketing územia. Aj keď kvalita života obyvateľov je na dobrej úrovni, územie neposkytuje dostatok pracovných príležitostí z dôvodu slabého podnikateľského potenciálu. V analytickej časti tejto stratégie sú pomenované faktory, ktoré bránia ekonomickému rozvoju územia, aj keď región historicky patril k mnohoovetvovej

štruktúre priemyslu a poľnohospodárstva. Každá z obcí územia MAS Pod Vihorlatom sa potýka s inými individuálnymi problémami. Najčastejšie však obce ako najväčšie prekážky uvádzajú nedostatok finančných prostriedkov a to až v 2/3 v obcí. Ďalej potom v piatich prípadoch nedostatok pozemkov pre výstavbu firiem, s nedostatočnou občiansku vybavenosťou, respektíve jej dostupnosťou. Ďalšími častými problémami sú: kvalita služieb, nedostatočná dopravná obslužnosť a zanedbaná technická infraštruktúra, kde sa predovšetkým jedná o kanalizácie, vodovody, komunikácie, rekonštrukcia verejných budov. Veľkým problémom na území MAS Pod Vihorlatom je nezamestnanosť, ktorá dosahuje skoro 20%. K čiastočnému odstráneniu tohto problému by mohla pomôcť podpora miestnych podnikateľov, ktorí by či už v rámci rozšírenia svojej činnosti, či začatie nového podnikania poskytli obyvateľom nové pracovné príležitosti.

Miestne partnerstvo pri analyzovaní problémov územia poukázalo resp. identifikovalo po spoločných rokovaníach na úrovni pracovných skupín a komúní územia potreby, ktoré by mali byť základom stanovenia cieľov stratégie.

Poradie dôležitosti potrieb podľa vyhodnoteného dotazníka.

1. rekonštrukcia miestnych komunikácií a chodníkov

Podporovať investície do rozvoja miestnej cestnej infraštruktúry. Vybudovať prístupné parkovacie plochy, cyklotrasy a cyklopruhy. Podporovať a propagovať cyklodopravu, a lepšie zabezpečovať bezpečnosť na cestách v obciach i medzi obcami.

2. rekonštrukcia obecných budov

Zlepšiť v rámci znižovania energetickej náročnosti verejných budov, využívať obnoviteľné zdroje energie.

3. rozšírenie služieb v obci

Podporovať rozvoj občianskej vybavenosti, tvorba zelene, využiť potenciál remeselnej výroby, podpora predaja miestnych produktov.

4. zlepšenie podmienok kultúrneho vyžitia

Nadalej zlepšovať stav základnej infraštruktúry na vytváranie vhodných podmienok pre oblasť kultúry a voľnočasových aktivít.

5. zlepšenie podmienok športového vyžitia

Rekonštrukcie a výstavby športových zariadení, podporovať ich revitalizáciu

6. vytvorenie podmienok pre podnikateľov

Podpora pri budovaní potravinárskych a ostatných podnikov a zavádzanie nových technológií pre MSP

7. vytvorenie nových pracovných miest

Podpora vzniku nových pracovných miest na území MAS a podpora začínajúcich podnikateľov a mladých farmárov, zavádzanie moderných a inovatívnych technológií v lesníctve a poľnohospodárstve

8. oprava kultúrnych pamiatok

Zabezpečiť lepšie využitie kultúrno-historického bohatstva regiónu, vytvoriť vhodné podmienky na ich opravu a rekonštrukciu

9. vytvorenie podmienok pre cestovný ruch

Rozšírenie ponuky turistických aktivít a zvyšovanie počtu ubytovacích zariadení a ich kvality služieb, rozvoj spolupráce v tejto oblasti a podpora vytvárania pracovných miest

10. zlepšenie životného prostredia

Podporovať zachovanie a ochranu životného prostredia a podporovať účinné využívanie zdrojov v regióne

Strom cieľov OZ MAS Pod Vihorlatom

Zlepšenie podmienok pre ochranu a tvorbu životného prostredia v území MAS so zameraním na rozvoj cestovného ruchu, vytvárania podmienok pre malé a stredné podnikanie, služieb, starostlivosti o obce a krajinu na základe princípu trvalo udržateľného rozvoja s akcentom na zachovávanie a tvorbu trvalo udržateľným spôsobom

Zlepšenie kvality života v obciach MAS pod Vihorlatom

Podpora občianskej spoločnosti a zlepšenie kvality života

Podpora podnikania a trhu práce na úrovni MSP

Podpora cestovného ruchu spolupráca na úrovni kultúry, tradícií

Podpora verejných služieb

Podpora dopravnej dostupnosti

Zlepšenie vzhľadu obcí

Podpora zamestnanosti

Podpora podnikania v území MAS

Podpora inovácií a flexibility

Podpora a rozvoj kultúrneho dedičstva

Zatraktívnenie regiónu a marketing

Sprístupnenie prírodných krás

Vytváranie komunitných centier

Zlepšenie komunikácie s občanmi

Budovanie a modernizácia infraštruktúry

Podpora a rozvoj existujúcich podnikov

Zníženie energetickej náročnosti budov

Podpora v lesníctve a poľnohospodárstve

Výstavba a modernizácia zariadení CR

Modernizácia infraštruktúry CR

Oprava pamiatok a ľudovej architektúry

Budovanie infraštruktúry pre peších

Oprava a rekonštrukcia MŠ

Znižovanie energetickej náročnosti verejných budov

Podpora podnikov na lokálnej úrovni

Podpora pri zavádzaní regionálnych značiek

Podpora pri hospodárení v lesoch a obnove krajinných prvkov

Podpora kultúrnych spolkov

Vytváranie partnerstiev na národnej a nadnárodnej úrovni

Výstavba cyklotrás

Hodnotiace kritériá B.1 Analytická časť:

- V rámci kapitoly 3.1 Analýza zdrojov územia sú podrobne popísané výhody a nevýhody z hľadiska polohy a lokalizácie územia verejno–súkromného partnerstva, ktoré sú popísané podľa tematických oblastí: geografickej charakteristiky, historického vývoja, doterajšieho rozvoja územia, zvláštností a špecifik daného územia, ako aj z pohľadu demografie, infraštruktúry či ekonomického zázemia.
- V rámci kapitoly 3.1 Analýza zdrojov územia sú podrobne popísané identifikované zvláštnosti a špecifiká daného územia, ktoré sú popísané podľa tematických oblastí: geografickej charakteristiky, historického vývoja, doterajšieho rozvoja územia, zvláštností a špecifik daného územia, ako aj z pohľadu demografie, infraštruktúry či ekonomického zázemia.
- SWOT analýza, ktorá je súčasťou kapitoly 3.2 Stratégie CLLD OZ Pod Vihorlatom sumarizuje výstupy z kapitoly 3.1 Analýza zdrojov územia.
- Kapitola 3.3 Identifikácia potrieb obsahuje odôvodnenú prioritizáciu v nadväznosti na SWOT analýzu Stratégie CLLD OZ Pod Vihorlatom.

4. Strategický rámec

Strategický rámec predstavuje schému na obdobie rokov 2015-2023. Strategický rámec nemá ambíciu definovať konkrétne projektové zámery, ale vytyčuje oblasti, na ktoré by sa malo koncentrovať rozvojové úsilie všetkých partnerov. K jednotlivým opatreniam majú možnosť obyvatelia a aktéri navrhovať konkrétne projektové zámery. Strategický rámec popisuje strategické zameranie na zadané potreby, ktoré vyplynuli zo swot analýzy skúmaného územia. V nasledujúcej časti strategického rámca sú zadané (vizia, strategické ciele, strategické priority a špecifické ciele) s konkrétnymi opatreniami, ktoré vychádzajú z analytickej časti, pričom rešpektujú a zohľadňujú ciele operačného Programu rozvoja vidieka SR 2014 – 2020, ciele Integrovaného regionálneho operačného programu 2014 – 2020 a ďalších strategických dokumentov na všetkých úrovniach stratégie. Stratégia partnerstva je zameraná na využitie miestnych potenciálov so zameraním na trvalo udržateľný rozvoj a rast spojený s udržiavaním a tvorbou novej zamestnanosti integrovanými opatreniami s využitím čo najväčšej inklúzie a inovácií. Prierezovo strategický rámec zohľadňuje potreby miestnych komunít, špecifické potreby územia a kladie dôraz na doplnkovosť medzi PRV a IROP.

4.1. Definovanie vízie a strategického cieľa

Vízia vyjadruje spoločnú predstavu zainteresovaných strategických aktérov z územia MAS kam by sa mal sa mal región v najbližších rokoch posúvať. Aké kroky v časovom horizonte 15 rokov a viac, budú nasledovať. Vízia dáva veľký dôraz na budovanie imidžu regiónu, ktorého história nadväzuje na bohatú históriu územia. Zohľadňuje potreby a príležitosti, ale aj ohrozenia vyplývajúce z analytickej časti a SWOT analýzy. Na základe vykonaných analytických činností a strategického plánovania v MAS a so širokým spektrom aktérov v území bola definovaná nasledovná vízia:

Vízia

Územie MAS pod Vihorlatom je územie so zodpovedným obyvateľstvom, poskytujúce kvalitné služby pre jeho obyvateľov a taktiež návštevníkov, s vysokou kvalitou životného prostredia a využívaním prírodného potenciálu pre vidiecky cestovný ruch pri dodržaní jeho ekologického využívania, širokou ponukou voľnočasových aktivít a spolkovou činnosťou, vysokým stupňom sociálnej vybavenosti a poskytovaním možností vzdelávať sa prostredníctvom moderných informačno – technických postupov a zariadení.

Strategický cieľ bol zadefinovaný na základe vízie. Strategický cieľ dáva konkrétnejšie odpovede na dosiahnutie stanoveného cieľa, kam bude MAS v nasledujúcom období smerovať prostredníctvom aktivít zameraných na zlepšenie služieb vidieckeho cestovného ruchu, zlepšovanie infraštruktúry a podpory podnikateľského sektora ako celku.

Strategický cieľ:

Zvýšiť atraktivnosť územia prostredníctvom zlepšenia ponuky služieb vidieckeho cestovného ruchu a vytvárať kvalitný priestor na podporu podnikania, miestneho a kultúrneho potenciálu s vytvorením udržateľnej kvality životného prostredia.

4.2. Stanovenie priorít, špecifických cieľov a opatrení

Výber strategických priorít vychádza z identifikácie potrieb SWOT analýzy, ktorá identifikovala potreby na ktorých sa bude zakladať budúci rozvoj územia. Boli identifikované silne stránky, ktoré jasne definujú v akej ekonomickej a spoločenskej aktivite sa územie

nachádza. Stabilita predurčuje územie MAS k stabilnému socio-ekonomickému rozvoju. Slabé stránky definujú zábrany, ktoré tento rozvoj brzdia. Preto pri definovaní strategických priorít sa vychádzalo z definovaných problémov územia. Hlavným cieľom pri tomto procese bolo stanoviť kľúčové problémy a priradiť k nim tie najadekvátnejšie priority, na ktoré budú nadväzovať opatrenia a jednotlivé aktivity viažuce konkrétne zdroje. Stanovenie priorít a k nim prislúchajúce špecifické ciele a opatrenia sú reakciou na spoločné stretnutia prípravnej skupiny a komunity pre stratégiu CLLD.

Priorita č. 1 Skvalitnenie verejného priestoru infraštruktúry a životného prostredia

Priorita č. 2 Rozvoj vidieckeho cestovného ruchu, rozvoj miestnych služieb a podnikania

Priorita č. 3 Rozvoj spolupráce, miestny rozvoj a zachovávanie kultúrneho a prírodného dedičstva

Priorita č. 1 : Skvalitnenie verejného priestoru, infraštruktúry a životného prostredia

Investície realizované v rámci tohto špecifického cieľa (infraštruktúra – miestna, komunitná, turistická) budú mať pre obyvateľov a návštevníkov regiónu vplyv v podobe zlepšenia miestnej infraštruktúry, ktorú využívajú a je nevyhnutným predpokladom pre miestny rozvoj. Skvalitnením miestnej infraštruktúry stratégia prispeje k zlepšeniu životného prostredia a prostredia nevyhnutného pre komunitný rozvoj a spolu s využitím obnoviteľných zdrojov energie tak vytvorí lepšie predpoklady pre miestny ekonomický rozvoj založený na efektívnom využívaní endogénnych zdrojov (inkluzívny rast). Región je významnou turistickou destináciou, preto prirodzená potreba investície do budovania turistickej infraštruktúry, čo spolu s rozvojom miestnych služieb bude prispievať k celkovému zvýšeniu jej kvality, zvýšeniu miestnych špecifických turistických služieb a tým aj prílevu turistov do územia, a v konečnom dôsledku zlepšeniu ekonomického príjmu obcí, obyvateľov a podnikateľov.

Špecifický cieľ 1: Podpora miestneho rozvoja, infraštruktúry a zlepšovania vzťahov medzi rozvojovými centrami

Opatrenie č. 1 - Podpora na investície do vytvárania, zlepšovania alebo rozširovania všetkých druhov infraštruktúr malých rozmerov vrátane investícií do energie z obnoviteľných zdrojov a úspor energie (PRV 7.2)

Opatrenie č. 2 - Podpora na investície do vytvárania, zlepšovania alebo rozširovania miestnych základných služieb pre vidiecke obyvateľstvo vrátane voľného času, kultúry a súvisiacej infraštruktúry (PRV 7.4)

Opatrenie č. 3 - Podpora na investície do rekreačnej infraštruktúry, turistických informácií a do turistickej infraštruktúry malých rozmerov na verejné využitie (PRV 7.5)

Opatrenie č. 4 - Rozvoj základnej a dopravnej infraštruktúry a rozvoj v oblasti sociálnych a komunitných služieb (IROP 5.1.2)

Príspevok k fókusovým oblastiam PRV a špecifickým cieľom IROP

- *6B Podpora miestneho rozvoja vo vidieckych oblastiach;*
- *5C Uľahčenie dodávok a využívania obnoviteľných zdrojov energie, vedľajších produktov, odpadov, zvyškov a iných nepotravinových surovín na účely bioekonomiky;*
- *špecifický cieľ č. 5.1.2 Zlepšenie udržateľných vzťahov medzi vidieckymi rozvojovými centrami a ich zázemím vo verejných službách a vo verejných infraštruktúrach.*

Prirodzené väzby a prepojenia medzi mestom a vidiekom ako napríklad doprava, dochádzka do práce, preprava tovarov, rekreácia, poskytovanie zdravotnej starostlivosti a iné sú v mikroregióne zadefinované smerom k okresným mestám Humenné a Snina. V oblasti verejného priestoru je dôležité odstránenie nedostatkov, ktoré budú viesť k zlepšeniu života obyvateľov a návštevníkov regiónu zadefinovaných podľa určených potrieb a vyhodnotenia na základe Swot analýzy. Opatrenia zohľadňujú potreby prepojenia centier a zázemí najmä podporou budovania verejnej infraštruktúry a služieb.

Priorita č. 2: Rozvoj vidieckeho cestovného ruchu, rozvoj miestnych služieb a podnikania

Pre poľnohospodárov v území MAS je charakteristická nízka pridaná hodnota a nízky príjmy v porovnaní s ostatnými regiónmi SR, pričom potenciál obhospodarovaných plôch je obmedzený najmä z hľadiska špecifických podmienok podhorskej a horskej krajiny, čo značne limituje poľnohospodársku výrobu a možné činnosti. Situácia v sektore kopíruje celoslovenské trendy pričom padá produkcia mlieka, hovädzieho aj hydinového mäsa na úkor zvyšujúcej sa rastlinnej výroby. Územie MAS Pod Vihorlatom má značné limity vo využívaní poľnohospodárskej pôdy najmä v oblasti živočíšnej výroby, čo sa odzrkadľuje aj na zníženej krajínotevorení a ponuke miestnych produktov. V súvislosti s diverzifikáciou vzniká potreba

zvyšovania ponuky špecifických agroturistických služieb – mikroregión nemá dostatok podobných služieb pre turistov. Viac ako polovicu územia predstavujú lesy, ktoré okrem svojej hospodárskej funkcie tvoria plnia najmä rekreačnú a relaxačnú funkciu, čo zohľadňuje aj nastavenie opatrenia smerom k občianskej a poznávacej infraštruktúre. Navrhované opatrenia majú za cieľ podporiť existujúcich poľnohospodárov s cieľom zabezpečenia prístupu k zdrojom financovania a nadväzne podpory konkurencieschopnosti poľnohospodárskych podnikov, taktiež umožniť generačnú výmenu v sektore podporou mladých poľnohospodárov, podporiť diverzifikáciu smerom najmä k špecifickej agroturistickej ponuke a službám pre špecifické cieľové skupiny (deti, seniori, osoby so špecifickými potrebami). Podpora sa bude dotýkať aj sektorov, ktorí sa zaoberajú lesným hospodárstvom. Väčšina navrhovaných opatrení má za cieľ vytvárať nové pracovné príležitosti pre nezamestnaných a osobitne pre mladých ľudí, čím sa podporí ekonomický rast, stabilizácia a posilnenie vidieckej ekonomiky a generovanie nových pracovných miest.

Špecifický cieľ 2: Rozšírenie služieb v oblasti podnikania a zlepšenia kvality

Opatrenie č. 5 - Podpora na investície do poľnohospodárskych podnikov (PRV 4.1)

Opatrenie č. 6 - Zvýšenie zamestnanosti na miestnej úrovni podporou podnikania a inovácií (IROP 5.1.1)

Príspevok k fókusovým oblastiam PRV a špecifickým cieľom IROP

- *2A Zlepšenie hospodárskeho výkonu všetkých poľnohospodárskych podnikov a uľahčenie reštrukturalizácie a modernizácie poľnohospodárskych podnikov, najmä na účely zvýšenia ich účasti na trhu, zamerania na trh a poľnohospodárskej diverzifikácie.*
- *2B Uľahčenie vstupu poľnohospodárov s primeranými zručnosťami do odvetvia poľnohospodárstva a najmä generačnej výmeny*
- *3A zvýšenie konkurencieschopnosti prvovýrobcov prostredníctvom ich lepšej integrácie do poľnohospodársko-potravinového reťazca pomocou systémov kvality, pridávania hodnoty poľnohospodárskym produktom, propagácie na miestnych trhoch a v krátkych dodávateľských reťazcoch, skupín a organizácií výrobcov a medziodvetvových organizácií*
- *5C Uľahčenie dodávok a využívania obnoviteľných zdrojov energie, vedľajších produktov, odpadov, zvyškov a iných nepotravinových surovín na účely bioekonomiky*

- *6A Uľahčenie diverzifikácie, zakladania a rozvoja malých podnikov ako aj vytvárania pracovných miest*
- *špecifický cieľ č. 5.1.1 Zvýšenie zamestnanosti na miestnej úrovni podporou podnikania a inovácií*

Trvalo udržateľný rozvoj vidieckych oblastí je prepojený s riešením zamestnanosti na vidieku. Pre trend vidieckej zamestnanosti posledných rokov je typický pokles zamestnanosti v primárnom a sekundárnom sektore, naopak vývoj zamestnanosti v terciárnom sektore naznačuje dynamickejší nárast (výrazný rastový potenciál). V oblasti zamestnanosti a sociálnej súdržnosti sú problémovými oblasťami miera nezamestnanosti, dlhodobá nezamestnanosť, zamestnávanie osôb tesne pred dôchodkom a príslušníkov marginalizovaných komunit.

Región má výrazný potenciál v rozvoji služieb v oblasti vidieckeho cestovného ruchu, spojeného najmä s využívaním miestnych zdrojov (príroda- NP, špecifická horská a podhorská zachovaná kultúrna krajina, architektúra, cyklotrasy, turistické chodníky a miestne pamiatky). Podpora z IROP v rámci stratégie CLLD k podpore špecifického cieľa 2 bude orientovaná na trh práce v regióne s dopadom na rast udržateľných pracovných miest bez ohľadu na sektor, alebo odvetvie mimo podpory subjektov oprávnených v rámci podpory opatrení PRV SR 2014 – 2020.

Priorita č. 3: Rozvoj spolupráce, miestny rozvoj a zachovávanie kultúrneho a prírodného dedičstva

Potreba budovania a ďalšieho rozvoja medzi sektorovej spolupráce a informovanosti vyplýva zo samotnej podstaty prístupu LADER. V rámci činností animácie stratégie CLLD je mnoho informačných a sieťovacích aktivít, ktoré sa priamo dotýkajú napĺňaniu cieľov stratégie v rámci jednotlivých opatrení. Kvalitná animácia je nevyhnutným predpokladom pre napĺňanie samotného prístupu LEADER a tým aj napĺňania cieľov stratégie CLLD, PRV 2014 -2020. Špecifické je postavenie projektov spolupráce, ktoré nepriamo prispievajú k fókusovým oblastiam špecifickými aktivitami zameranými na miestne komunity, ktorými dopĺňajú aktivity napĺňajúce hlavné fókusové oblasti.

Špecifický cieľ 3: Zabezpečenie spolupráce, informovanosti na miestnom rozvoji

Opatrenie č. 7 - Podpora na prevádzkové náklady a oživenie (PRV 19.4)

Opatrenie č. 8 - Zvýšenie zamestnanosti na miestnej úrovni podporou podnikania a inovácií (IROP 5.1.1)

Príspevok k fókusovým oblastiam PRV a špecifickým cieľom IROP

- *1A Podpora inovácie, spolupráce a rozvoja vedomostnej základne vo vidieckych oblastiach*
- *2A Zlepšenie hospodárskeho výkonu všetkých poľnohospodárskych podnikov a uľahčenie reštrukturalizácie a modernizácie poľnohospodárskych podnikov, najmä na účely zvýšenia ich účasti na trhu, zamerania na trh a poľnohospodárskej diverzifikácie.*
- *2B Uľahčenie vstupu poľnohospodárov s primeranými zručnosťami do odvetvia poľnohospodárstva a najmä generačnej výmeny*
- *6A Uľahčenie diverzifikácie, zakladania a rozvoja malých podnikov ako aj vytvárania pracovných miest*
- *6B Podpora miestneho rozvoja vo vidieckych oblastiach;*
- *špecifický cieľ č. 5.1.1 Zvýšenie zamestnanosti na miestnej úrovni podporou podnikania a inovácií*

Príspevok k cieľom stratégie EU 2020, OP PRV a OP IROP 2014-2020

Zo zadaných cieľov a priorít stratégie CLLD je zrejmé, že jej implementáciou sa bude preukázateľne prispievať k cieľom stratégie EÚ 2020 a zároveň aj k programom PRV a IROP.

Príspevok k stratégii 2020

Už z uvedeného obsahu vyplýva, že navrhované priority významne prispievajú k naplneniu Stratégie Európa 2020 a príspevok je preukázateľný vo všetkých troch prioritách stratégie, ktoré budú prispievať k všetkým rastom Stratégie Európa 2020. Transformácia inovatívnych myšlienok je zadaná na posilnenie poznatkov o inováciách a na podporu inovácií a vedomostí s cieľom posilnenia vzdelanostnej úrovne a inovačnej výkonnosti. opatrenia zamerané na podporu malých a mladých farmárov môžu prispieť k výšieniu tvorby pracovných miest a tým aj k Inkluzívnemu rastu Stratégie Európa 2020. Modernizáciou vybavenia a strojov v rámci opatrení bude sekundárne prispievať aj k efektívnemu využívaniu zdrojov, čo prispieva udržateľnému rastu. Podpora zapojenia poľnohospodárskych podnikov

do spracovania a podporu odbytu spracovaných produktov poľnohospodárstva by mala prispieť k zvýšeniu tvorby pracovných miest. Z toho dôvodu aktivity podpora zamestnanosti a mobility pracovnej sily sa viažu k prioritě Stratégie Európa 2020 – Inkluzívny rast. Vybrané opatrenia stratégie, sa neorientujú len na zmiernovanie negatív, rovnako prispievajú k efektívnejšiemu využitiu potenciálu územia MAS v rôznych oblastiach s cieľom zvyšovania kvality života v týchto oblastiach sprevádzanú hospodárskym rastom. V tejto súvislosti sa stratégia zameriava na posilnenie infraštruktúry obcí, skvalitňovanie a rozširovanie poskytovania základných služieb pre vidiecke obyvateľstvo, zachovávanie kultúrneho a prírodného dedičstva s využitím pre rozvoj cestovného ruchu ako aj podporu komunitného života prostredníctvom vytvárania podmienok pre činnosť rôznych kultúrno-spoločenských organizácii na vidieku. Kombinácia jednotlivých operácií v rámci daného opatrenia by mala prispievať k vyváženému miestnemu rozvoju, ktorý plne využíva endogénne zdroje vidieckych oblastí. Všetky aktivity musia byť šetrné voči životnému prostrediu a sú v súlade s cieľmi EURÓPA 2020 v environmentálnej oblasti.

Príspevok k cieľom OP PRV a OP IROP

Priority, špecifické ciele a opatrenia vychádzajú priamo z fókusových oblastí a špecifických cieľov IROP. Identifikácia v stratégii priamo nadväzuje na strategické ciele PRV. Týkajú sa zapojenia nových – mladých poľnohospodárov, podpora aktivít, ktoré sú v regióne nedostatkové až absentujúce - agroturistika . Inováčnym prvkom je prepojenie poľnohospodárskych aktivít so zvýšením starostlivosti o krajinu- krajinotvorbou a sú základným princípom metódy CLLD. Sú zafinované v oblastiach, ako kvalitnejšia infraštruktúra a zároveň verejné služby v obciach .

Opatrenia ponúkajú konečným prijímateľom realizovať mnohé ciele a inovatívne operácie na úrovni miestneho rozvoja.

Z pohľadu spolupráce sa týkajú najmä implementácie opatrení 19.3 a 19.4, pričom prostredníctvom aktivít zameraných na oživenie stratégie dôjde k posilneniu sieťovacieho medzisektorového princípu. Samotný charakter aktivít v rámci chodu MAS je vysoko inovatívny, pretože zabezpečuje synergiu a multiplikačné efekty v rámci celej stratégie CLLD. V rámci projektov spolupráce ich predmetom budú inovatívne témy úzko zamerané na daný mikroregión. Sieťovanie a výmena skúseností, spoločné twiningové aktivity prispievajú k celkovej inovatívnosti implementácie a synergickým efektom vyplývajúcim zo stratégie. Inovácie sú základným princípom metódy LEADER a CLLD.

Príspevok k špecifickým cieľom IROP

Zabezpečenie fungovania a chodu miestnej akčnej skupiny je samo o sebe kľúčové pre úspešnú realizáciu stratégie CLLD. Financovanie prevádzkových nákladov MAS spojených s riadením uskutočňovania stratégií CLLD je preto kľúčovou a inovatívnou investíciou zabezpečujúcou napĺňanie špecifického cieľa zvýšenia zamestnanosti a podpory podnikania a samozrejme inovácií.

Prístup LEADER /miestny rozvoj vedený komunitou - CLLD sám o sebe integruje inovatívne postupy, princípy a stratégie, ktoré zároveň prispievajú k

- rozvoju vybraných oblastí/komponentov podmieňujúcich kvalitu života a konkurencieschopnosť v danom území a
- rozvoju/posilneniu hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti na regionálnej a subregionálnej úrovni ako predpokladu znižovania prehlbovania medzi a vnútroregionálnych rozdielov prostredníctvom zabezpečenia efektívneho a udržateľného využitia vnútorných zdrojov regiónov s cieľom zvyšovania konkurencieschopnosti a kvality života obyvateľov.

Stratégia CLLD prispieva tiež k napĺňaniu vnútornej stratégie IROP, ktorou je rozvoj regionálnej konkurencieschopnosti a podporou podnikania a tvorby pracovných miest.

Každá navrhovaná aktivita a opatrenie stratégie CLLD má charakter synergetickej akcie a je v súlade so strategickými dokumentami vyššej dôležitosti a väčšieho rozsahu. Pripravovaná stratégia CLLD je plne v súlade s cieľmi inteligentného, inkluzívneho a udržateľného rastu

VÍZIA

Územie MAS pod Vihorlatom je územie so zodpovedným obyvateľstvom, poskytujúce kvalitné služby pre jeho obyvateľov a taktiež návštevníkov, s vysokou kvalitou životného prostredia a využívaním prírodného potenciálu pre vidiecky cestovný ruch pri dodržaní jeho ekologického využitia, širokou ponukou voľnočasových aktivít a spolkovou činnosťou, vysokým stupňom sociálnej vybavenosti a poskytovaním možností vzdelávať sa prostredníctvom moderných informačno – technických postupov a zariadení.

STRATEGICKÝ CIEĽ

Zvýšiť atraktivnosť územia prostredníctvom zlepšenia ponuky služieb vidieckeho cestovného ruchu a vytvárať kvalitný priestor na podporu podnikania, miestneho a kultúrneho potenciálu s vytvorením udržateľnej kvality životného prostredia.

Priorita: 1
Skvalitnenie verejného priestoru infraštruktúry a životného prostredia

Špecifický cieľ 1: Podpora miestneho rozvoja, infraštruktúry a zlepšovania vzťahov medzi rozvojovými centrami

Opatrenie č. 1: Podpora na investície do vytvárania, zlepšovania alebo rozširovania všetkých druhov infraštruktúr malých rozmerov vrátane investícií do energie z obnoviteľných zdrojov a úspor energie

Opatrenie č. 2: Podpora na investície do vytvárania, zlepšovania alebo rozširovania miestnych základných služieb pre vidiecke obyvateľstvo vrátane voľného času a kultúry a súvisiacej infraštruktúry

Opatrenie č. 3: Podpora na investície do rekreačnej infraštruktúry, turistických informácií a do turistickej infraštruktúry malých rozmerov na verejné využitie

Opatrenie č. 4: Rozvoj základnej a dopravnej infraštruktúry a rozvoj v oblasti sociálnych a komunitných služieb

Priorita: 2
Rozvoj vidieckeho cestovného ruchu, rozvoj miestnych služieb a podnikania

Špecifický cieľ 2: Rozšírenie služieb v oblasti podnikania a zlepšenia kvality

Opatrenia č. 5: Podpora na investície do poľnohospodárskych podnikov

Opatrenia č. 6: Pomoc na začatie podnikateľskej činnosti na rozvoj malých poľnohospodárskych podnikov

Priorita: 3
Rozvoj spolupráce, miestny rozvoj a zachovávanie kultúrneho a prírodného dedičstva

Špecifický cieľ 3: Zabezpečenie spolupráce, informovanosti na miestnom rozvoji

Opatrenie č. 7: Príprava a vykonávanie činností spolupráce miestnej akčnej skupiny

Opatrenie č. 8: Zvýšenie zamestnanosti na miestnej úrovni podporou podnikania a inovácií

4.3.Súhrnná tabuľka strategického rámca

Tabuľka č. 3: Súhrnný prehľad strategického rámca

Vízia		
<p>Územie MAS pod Vihorlatom je územie so zodpovedným obyvateľstvom, poskytujúce kvalitné služby pre jeho obyvateľov a taktiež návštevníkov, s vysokou kvalitou životného prostredia a využívaním prírodného potenciálu pre vidiecky cestovný ruch pri dodržaní jeho ekologického využívania, širokou ponukou voľnočasových aktivít a spolkovou činnosťou, vysokým stupňom sociálnej vybavenosti a poskytovaním možností vzdelávať sa prostredníctvom moderných informačno – technických postupov a zariadení.</p>		
Strategický cieľ		
<p>Zvýšiť atraktivnosť územia prostredníctvom zlepšenia ponuky služieb vidieckeho cestovného ruchu a vytvárať kvalitný priestor na podporu podnikania, miestneho a kultúrneho potenciálu s vytvorením udržateľnej kvality životného prostredia.</p>		
Priorita č. 1		
Skvalitnenie verejného priestoru, infraštruktúry a životného prostredia		
Špecifický cieľ č. 1		
Podpora miestneho rozvoja, infraštruktúry a zlepšovania vzťahov medzi rozvojovými centrami		
<p>Opatrenia PRV: 7.2 Podpora na investície do vytvárania, zlepšovania, alebo rozširovania všetkých druhov infraštruktúry malých rozmerov 7.4 podpora na investície do vytvárania, zlepšovania alebo rozširovania miestnych základných služieb pre vidiecke obyvateľstvo vrátane voľného času a kultúry a súvisiacej infraštruktúry 7.5 podpora na investície do rekreačnej infraštruktúry, turistických informácií a do turistickej infraštruktúry malých rozmerov na verejné využitie</p>	<p>Opatrenia IROP: 5.1.2.Rozvoj základnej infraštruktúry v oblastiach: - rozvoj základnej infraštruktúry v oblasti dopravného prepojenia a dostupnosti sídiel - rozvoj základnej infraštruktúry v oblasti sociálnych a komunitných služieb - rozvoj základnej infraštruktúry v oblasti infraštruktúry vzdelávania</p>	<p>Iné opatrenia:</p>
Priorita č. 2		
Rozvoj vidieckeho cestovného ruchu, rozvoj miestnych služieb a podnikania		
Špecifický cieľ č. 2		
Rozšírenie služieb v oblasti podnikania a zlepšenia kvality		
<p>Opatrenia PRV: 4.1 Podpora na investície do poľnohospodárskych podnikov</p>	<p>Opatrenia IROP: 5.1.1 zakladanie nových a podpora existujúcich mikro a malých podnikov, samostatne zárobkovo činných osôb, družstiev</p>	<p>Iné opatrenia:</p>
Priorita č.3		
Rozvoj spolupráce, miestny rozvoj a zachovávanie kultúrneho a prírodného dedičstva		
Špecifický cieľ č.3		

Zabezpečenie spolupráce, informovanosti na miestnom rozvoji		
Opatrenia PRV: 19.4 Podpora na prevádzkové náklady a oživenie	Opatrenia IROP: 5.1.2 financovanie prevádzkových nákladov MAS spojených s riadením uskutočňovania stratégií CLLD	Iné opatrenia:

4.4. Integrované znaky stratégie CLLD

Hlavným prvkom integrujúcim územia je spoločný strategický dokument Stratégia komunitou vedeného miestneho rozvoja MAS Pod Vihorlatom 2015 - 2023. Tento dokument je dokumentom otvoreným tak, že neobsahuje len oblasti rozvoja regiónu, ktoré bude možné riešiť prostredníctvom výziev vyhlasovaných miestnou akčnou skupinou, ale počíta aj ďalšími plánovanými aktivitami, obcí, neziskových organizácií a podnikateľských subjektov, ktoré budú financované z ich vlastných zdrojov alebo v rámci samostatných projektov z národných alebo európskych programov. K dosiahnutiu synergického efektu musí dochádzať ku kombinácii týchto projektov. Synergie a vzájomný súlad jednotlivých projektov a celková previazanosť intervencií je zaistená administratívnym riešením - všetky vyššie uvedené aktivity realizuje, koordinuje a zodpovedá Riadiaci výbor stratégie. S cieľom posilniť princíp integrovaného prístupu k riešeniu problémov a zvýšiť synergické efekty realizácie stratégie budú intervencie taktiež diferencované podľa jednotlivých typov území. Územie MAS pod Vihorlatom je rozlišované na dve základné územia - mestské a vidiecke. Integrujúci charakter projektov a potrebné synergické efekty budú predmetom hodnotenia. Vo výberových kritériách bude hodnotená nadväznosť na projekty pripravované, realizované, dokončené a ostatné aktivity v danom území. V rámci priority č.1 osi majú integračný charakter predovšetkým opatrenia týkajúce sa prevencie vzniku odpadov a opatrenia, ktoré podporujú integráciu pri obnove a rekonštrukcii miestnych komunikácií, budovanie cyklotrás a výstavby kľúčovej dopravnej infraštruktúry regionálneho významu. V ostatných prioritách sú integračné prvky zadefinované v opatreniach na podporu investícií do zlepšenia odolnosti a environmentálnej hodnoty lesných ekosystémov. Sociálna oblasť, komunity a partnerstvo sú integračnými prvkami, ktoré sú zamerané na budovanie súdržnej spoločnosti. V oblasti cestovného ruchu a podnikania majú integrujúci charakter predovšetkým opatrenia zamerané na budovanie spoločného marketingu. Medzi najdôležitejšie integračné prvky patrí v prípade neudelenia štatútu MAS opatrenie zamerané na vytvorenie vlastného grantového systému,

prostredníctvom ktorého bude MAS naplňať ciele, na ktoré nebude nájdený vhodný dotačný titul.

Integrácia v rámci stratégie CLLD mikroregiónu je tiež zameraná na:

- riešenie špecifických cieľov a strategických priorít prostredníctvom viacerých projektov implementovaných v časovej súvzťažnosti rokov 2015 – 2023 za účelom maximalizácie ich dopadov. Integrovat' silné stránky územia a využiť ich maximálny potenciál.
- Spoluprácu a výmenu skúseností so slovenskými MAS, ako aj s MAS zo zahraničia a spoločným „benchmarkingom“ zlepšovanie činnosti MAS
- pokračovanie v integrácii vnútorných zložiek regiónu, obyvatelia, podnikatelia, samosprávy a spoločnými silami realizovať ciele stratégie CLLD, aktivizovať miestnych obyvateľov.

Integrovaný prístup prináša nové možnosti efektívnejšieho investovania finančných prostriedkov v rozvoji obcí a regiónu, nakoľko niektoré investície spolu logicky súvisia a prinášajú multiplikačný efekt, ktorý mobilizuje a znásobuje využité verejné a súkromné zdroje v území a prispieva k prehĺbeniu spolupráce v rámci územia MAS.

4.5. Inovatívne znaky stratégie CLLD

Využitie moderných technológií a softvér - v rámci hodnotenia žiadostí budú podporované projekty, pri ktorých budú využívané moderné technológie. Digitálne technológie môžu byť využívané v cestovnom ruchu vo forme interaktívnych prvkov (audiovizuálne doplnky, QR kódy, aktívne zapojenie do tematického diania expozície a ďalšie). Vzhľadom na skutočnosť, že na území sa nachádzajú sociálne vylúčené lokality, ktoré so sebou prináša ďalšie problémy vo forme dlhodobej nezamestnanosti a sociopatologických javov, je sociálne podnikanie jednou z príležitostí, ako s týmito problémami bojovať. Komunity tu môžu zohrať dôležitú úlohu v miestnom rozvoji a zároveň vytvoria pracovné príležitosti pre osoby so zdravotným, sociálnym alebo kultúrnym znevýhodnením. Podpora lokálnej ekonomiky - v rámci hodnotenia projektov budú uprednostňované projekty, ktoré budú podporovať lokálnu ekonomiku. To znamená, že budú podporované projekty, ktorých bude výstupom vytváranie farmárskych trhov, regionálnych značiek a ďalších pre región MAS Pod Vihorlatom inovatívnych projektov zameraných na posilňovanie miestnej ekonomiky. Podpora inovatívnych projektov vo vidieckej oblasti prispieva aj k skvalitneniu

životného prostredia a úspore energie, pričom nové technológie prinášajú na trh nové kvalitnejšie výrobky (napr. kvalitnejšie pekárenské výrobky, mäsiarske výrobky, služby v cestovnom ruchu a pod.) S touto výzvou a cieľom združenia podporovať inovatívne podnikanie na vidieku by sme radi uspeli v možnosti získať finančné prostriedky zo zdrojov EÚ.

Hodnotiaca otázka B.2 Strategický rámec :

- Všetky strategické a špecifické ciele sú odôvodnené v rámci SWOT analýzy a sú k nim priradené potreby, ktoré budú danými cieľmi napĺňané
- Stratégia CLLD OZ Pod Vihorlatom obsahuje inovatívne znaky vo vzťahu k riešeniu miestnych problémov a ich príspevok k naplneniu cieľov stratégie CLLD, resp. opatrení, cieľových skupín, fungovaniu a riadeniu partnerstva a MAS a je opísaný spôsob implementácie týchto inovačných znakov/prístupov aj konkrétne.

5. Implementačný rámec

5.1. Popis riadiaceho a implementačného procesu

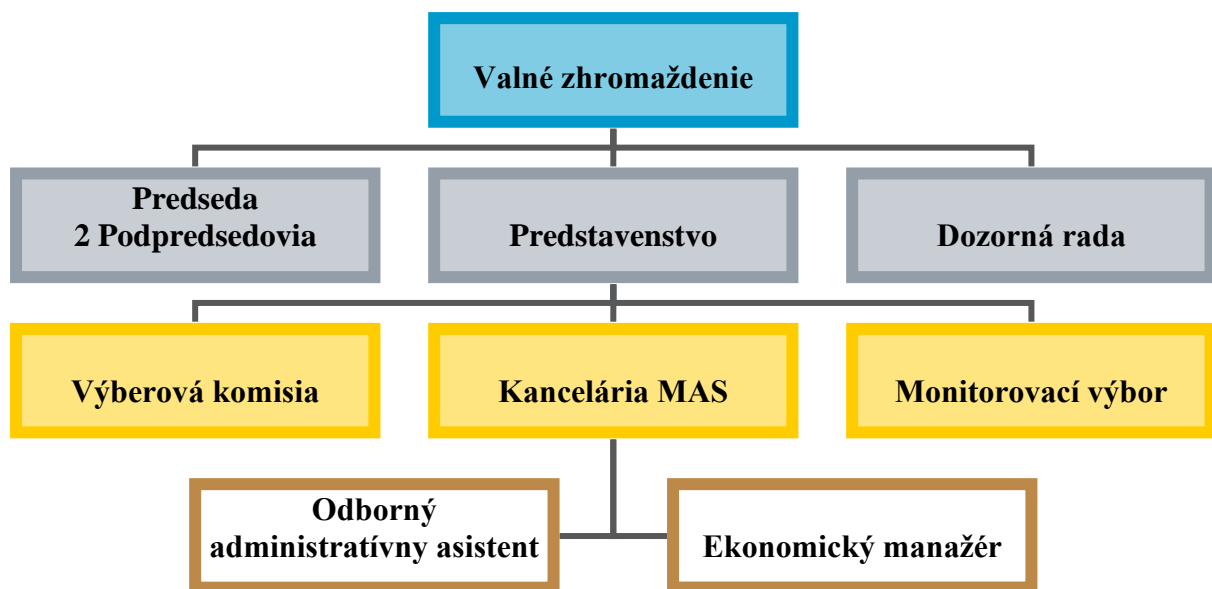
5.1.1. Riadiaci proces - organizačná štruktúra MAS

Členská základňa Občianskeho združenia MAS Pod Vihorlatom predstavuje partnerstvo verejného a súkromného sektora vrátane občianskeho a neziskového, ktoré pôsobia na území regiónu Pod Vihorlatom. Percentuálne zastúpenie vytvoreného partnerstva predstavuje max. 50 % verejný sektor a min. 50% súkromný sektor. Aktuálny pomer verejného a súkromného sektora(vrátane občianskeho sektora) je 57 %. Celkový počet členov verejno – súkromného partnerstva je 75 členov. Pomerné teritoriálne zastúpenie členov OZ je zabezpečené tak, že minimálne 1 člen má trvalé bydlisko, sídlo, resp. prevádzku v jednej z 32 obcí, ktorá spadá do územia pôsobnosti partnerstva , ani žiadna záujmová skupina viac ako 49 % hlasovacích práv. Na splnenie danej podmienky boli zadefinované nasledovné záujmové skupiny: Záujmová skupina verejného sektora ZSVS, Záujmová skupina podnikateľského sektora ZSPS a záujmová skupina občianskeho sektora ZSOS. Okrem uvedených kritérií partnerstvo spĺňa aj podmienky rodového a sociálneho zastúpenia. Konkrétny zoznam členov verejno – súkromného partnerstva (MAS) je uvedený v prílohe stratégie.

Úlohy a zodpovednosť jednotlivých subjektov a organizačných zložiek verejno – súkromného partnerstva (MAS) pri realizácii stratégie CLLD.

Jednotlivé úlohy, právomoci a zadefinovanie organizačných zložiek partnerstva sú pevne stanovené v stanovách združenia OZ MAS Pod Vihorlatom a bližšie špecifikované v organizačnom a pracovnom poriadku MAS. Partnerstvo MAS Pod Vihorlatom pred samotným procesom implementácie ich môže upravovať tak, aby plne rešpektovali rámec, ktorý korešponduje s novým programovým obdobím, súčasné stanovy združenia neodporujú zadefinovaným požiadavkám na štandardy fungujúceho partnerstva na princípe LEADER/CLLD a sú v súlade so Systémom riadenia v jeho platnom znení.

Obrázok č. 12: Organizačná schéma MAS pod Vihorlatom

Zdroj: Vlastné spracovanie

Organizačná štruktúra občianskeho združenia bola vytvorená tak, aby jej jednotlivé orgány plnili funkciu koordinačnú, iniciačnú, výkonnú a kontrolnú.

Orgány združenia sú :

1. Najvyšší orgán (Valné zhromaždenie)
2. Výkonný orgán (Predstavenstvo)
3. Výberová komisia
4. Štatutárny orgán (Predseda)
5. Kontrolný orgán (Dozorná rada)
6. Monitorovací výbor

Člen MAS nesmie byť zástupcom dvoch a viac sektorov (verejný, podnikateľský a občiansky sektor). Obec nesmie byť členom dvoch a viac MAS.

Výkonný orgán zriaďuje na zabezpečenie činnosti MAS **Kanceláriu**.

Valné zhromaždenie - je najvyšším orgánom združenia a tvorené je všetkými členmi združenia. Úlohy a zodpovednosti valného zhromaždenia sú nasledovné:

- schvaľuje stanovky, interné riadiace dokumenty (pokiaľ ich neschvaľuje iný orgán združenia), ich zmeny a doplnky,
- schvaľuje plán činnosti a výročnú správu,
- schvaľuje rozpočet a správu o hospodárení,
- volí a odvoláva členov Výkonného orgánu (Predstavenstva) a kontrolný orgán,
- schvaľuje rozvojové dokumenty a stratégiu CLLD a jej aktualizáciu,
- rozhoduje o zániku MAS zlúčením s iným občianskym združením alebo dobrovoľným rozpustením. V prípade, ak dôjde k zániku občianskeho združenia rozpustením alebo zlúčením s iným občianskym združením počas doby platnosti zmluvy o poskytnutí NFP na chod MAS, občianske združenie je povinné vrátiť čerpané finančné prostriedky z EPFRV resp. EFRR,
- rozhoduje o počte členov v orgánoch MAS, ktorý je vždy nepárny,
- rozhoduje o vylúčení člena z MAS,
- berie na vedomie prijatie nových členov MAS a ukončenie členstva členov MAS,
- schvaľuje Rokovací a volebný poriadok MAS,
- oznamuje Ministerstvu vnútra SR zánik občianskeho združenia do 15 dní od prijatia rozhodnutia o zániku združenia príslušným orgánom,
- stanovuje výšku, spôsob a termín úhrady členských príspevkov,
- schvaľuje výberové a hodnotiace (bodovacie) kritériá pre výber projektov predkladanej stratégie CLLD,
- rozhoduje o účasti MAS v iných profesijných alebo záujmových organizáciách a volí do nich svojich zástupcov,
- schvaľuje správu o činnosti Revíznej komisie,
- vykonáva ďalšie činnosti vyplývajúce zo zákona, stanov MAS, alebo ktoré zásadným spôsobom ovplyvňujú činnosť MAS a nie sú v kompetencii iného orgánu MAS.

Všetky úlohy Valného zhromaždenia sú zadané v stanovách združenia a organizačnom poriadku a sú v súlade so Systémom riadenia v jeho platnom znení.

Personálne zastúpenie valného zhromaždenia – najvyššieho orgánu OZ je uvedené v prílohe č.8 Personálna matica. Percentuálne zastúpenie valného zhromaždenia predstavuje: 43 % verejný sektor (32 obcí) a 57 % súkromný sektor (podnikatelia, združenia a fyzické osoby). Zástupcovia členov verejno – súkromného partnerstva do orgánov združenia boli delegovaní valným zhromaždením na základe ich odborných predpokladov, skúseností, pri zabezpečení základnej požiadavky prístupu LEADER, rešpektujúc pomerné územné zastúpenie, sociálne a rodové zastúpenie reprezentantov.

Predstavenstvo – je výkonným orgánom združenia, ktorý zodpovedá za svoju činnosť valnému zhromaždeniu. Predstavenstvo riadi činnosť združenia v období medzi zasadnutiami valného zhromaždenia.

Predstavenstvo **je tvorené z 11 členov**, rešpektujúc podmienku min. 50% zástupcov zo súkromného a občianskeho sektora a max. 50% zástupcov verejného sektora. V súčasnosti je v Rade zastúpených celkovo 36,4% verejného a súkromného a občianskeho sektora 63,6 %.

Úlohy a zodpovednosti Predstavenstva sú nasledovné:

- riadi činnosť združenia v období medzi zasadnutiami Valného zhromaždenia,
- volí spomedzi seba a odvoláva štatutárny orgán - predsedu a podpredsedov,
- zvoláva, obsahovo a organizačne pripravuje rokovania Valného zhromaždenia a pripravuje základné materiály na tieto rokovania
- zodpovedá za vypracovanie a implementáciu stratégie CLLD a jej aktualizáciu,
- zriadi Výberovú komisiu MAS a Monitorovací výbor MAS,
- volí a odvoláva členov Výberovej komisie a schvaľuje jej štatút,
- vymenúva a odvoláva členov Monitorovacieho výboru,
- zriaďuje kanceláriu na zabezpečenie spravovania verejných prostriedkov, ako aj manažovanie činnosti MAS a realizáciu úloh združeniam, a schvaľuje jej rozpočet,
- menuje manažéra MAS,
- predkladá zmeny stanov na schválenie Valnému zhromaždeniu,
- riadi a koordinuje činnosť MAS, schvaľuje uzavretie zmlúv strategického charakteru s inými právnickými a fyzickými osobami, ako aj s medzinárodnými organizáciami, a iné stanovené v stratégii CLLD,
- poveruje iné osoby na konanie v mene MAS na presne stanovený účel,
- podáva návrh Valnému zhromaždeniu na odvolanie člena Predstavenstva,

- menuje likvidátora,
- schvaľuje prijatie nových členov MAS,
- a iné činnosti stanovené v stratégii CLLD.

Všetky úlohy Predstavenstva sú zadefinované v stanovách združenia a organizačnom poriadku a sú v súlade so Systémom riadenia v jeho platnom znení.

Výberová komisia – v zmysle čl. 34 ods. 3, písm. c) a f) všeobecného nariadenia vykonáva výber ŽoNFP/ŽoPr podľa poradia ich prínosu k plneniu cieľov a zámerov stratégie CLLD a stanovuje výšku podpory. Výberová komisia pracuje vždy v súlade so Systémom riadenia v jeho platnom znení.

Výberová komisia je tvorená z 3 členov, rešpektujúc podmienku min. 50% zástupcov zo súkromného a občianskeho sektora a max. 50% zástupcov verejného sektora. MAS môže okrem riadnych členov menovať aj náhradníkov členov. MAS v prípade konfliktu záujmov môže nahradiť riadnych členov výberovej komisie náhradníkmi, aj z externého prostredia (mimo členskú základňu, mimo územnú pôsobnosť MAS).

Výberová komisia je orgánom MAS a volí a odvoláva ju Výkonný orgán (Predstavenstvo). Pre jednu výzvu bude stanovená jedna výberová komisia. Výkonný orgán MAS menuje vždy novú výberovú komisiu pre každú výzvu, pričom jednotliví členovia sa môžu opakovať. Člen výberovej komisie nemusí pôsobiť (mať trvalé, prípadne prechodné bydlisko, sídlo alebo prevádzku) v území MAS. V rámci jednej výzvy môže byť menovaná len jedna výberová komisia na celú výzvu, výnimkou môže byť len výmena členov z opodstatnených dôvodov. Opodstatnenými dôvodmi sú najmä konflikt záujmov, úmrtie člena Výberovej komisie, jeho dlhodobá pracovná neschopnosť alebo nečinnosť a pod.

Úlohy a zodpovednosti výberovej komisie sú nasledovné:

- zabezpečí proces posúdenia odborného hodnotenia ŽoNFP;
- posudzuje splnenie podmienok poskytnutia príspevku určených vo výzve;
- stanoví poradie ŽoNFP od najvyššie umiestnenej ŽoNFP spĺňajúcej všetky podmienky poskytnutia príspevku po najnižšie umiestnenú ŽoNFP spĺňajúcu všetky podmienky poskytnutia príspevku prostredníctvom ITMS2014+ (ak relevantné) a to na základe výsledkov odborného hodnotenia;
- navrhne PPA pre jednotlivé ŽoNFP vydanie príslušného rozhodnutia (rozhodnutie o schválení/neschválení ŽoNFP, rozhodnutie o zastavení konania) podľa zákona príspevku z EŠIF;

- vypracuje záverečnú správu výzvy ŽoNFP v rámci PRV SR 2014 – 2020;
- stanovuje výšku podpory NFP pre jednotlivé ŽoNFP.

Výberová komisia je v rámci IROP menovaná iba v prípade rovnakého počtu bodov predmetnej výzvy. Výberová komisia aplikuje rozlišovacie hodnotiace kritéria a stanoví poradie ŽoPr od najvyššie umiestnenej ŽoPr (ktorá najvyššou mierou napĺňa ciele stratégie CLLD) spĺňajúcej všetky podmienky poskytnutia príspevku po najnižšie umiestnenú ŽoPr spĺňajúcu všetky podmienky poskytnutia príspevku.

V prípade, kedy výberová komisia aplikuje rozlišovacie kritériá, vypracuje Protokol o výbere ŽoPr, s uvedením výšky odporúčaného príspevku, poradia ŽoPr a zoznamu ŽoPr odporúčaných na neschválenie.

Členstvo vo výberovej komisii je nezlučiteľné s členstvom vo výkonnom orgáne, kontrolnom orgáne, monitorovacím výbore združenia a s funkciou štatutárneho orgánu MAS.

Predseda MAS

Predseda je štatutárnym orgánom združenia, ktorý má oprávnenie konať v mene MAS navonok a podpisovať zmluvy. Predsedu volí a odvoláva Predstavenstvo spomedzi svojich členov. Predstavenstvo si spomedzi seba volí aj 2 podpredsedov.

Predseda vykonáva hlavne tieto činnosti:

- zvoláva zasadnutia Predstavenstva,
- riadi a koordinuje činnosť Predstavenstva MAS vo vzťahu k Valnému zhromaždeniu a koordinuje
- vypracúvanie materiálov pre rozhodovanie Valného zhromaždenia,
- predkladá návrh rozpočtu Výkonnému orgánu na posúdenie,
- koná v mene MAS a zastupuje MAS navonok,
- podpisuje zápisnicu z Valného zhromaždenia a zasadnutia Predstavenstva,
- podpisuje zmluvy a ďalšie dokumenty.

Vo vzťahu k implementácii stratégie CLLD Predseda vykonáva tieto činnosti:

- schvaľuje harmonogram výziev na predkladanie projektových zámerov/ ŽoNFP/ŽoPr;
- schvaľuje výzvu na predkladanie projektových zámerov/ ŽoNFP/ŽoPr;
- schvaľuje zrušenie/zmenu výzvy na predkladanie projektových zámerov/ŽoNFP/ŽoPr.

- vo vzťahu k PRV 2014 – 2020 predkladá na PPA Záverečnú správu o výbere Žiadosti o nenávratný finančný príspevok z PRV 2014 – 2020,
- vo vzťahu k IROP predkladá na PPA Protokol o výbere Žiadosti o nenávratný finančný príspevok na RO pre IROP.

Predseda môže taktiež na základe písomného splnomocnenia poveriť jedného z podpredsedov na vykonávanie činností súvisiacich s implementáciou stratégie CLLD, napr. za účelom predídenia konfliktu záujmov.

Dozorná rada

Dozorná rada je kontrolným orgánom MAS, ktorý za svoju činnosť zodpovedá Valnému zhromaždeniu. Je trojčlenná a každý z členov reprezentuje inú záujmovú skupinu. Dozorná rada volí spomedzi svojich členov predsedu Dozornej rady. Predseda Dozornej rady, ako aj členovia sú členmi valného zhromaždenia (členstvo v iných orgánoch združenia je nezlučiteľné s členstvom v Dozornej rade).

Dozorná rada vykonáva nasledujúce činnosti:

- kontroluje hospodárenie združenia,
- upozorňuje príslušné orgány MAS na nedostatky a navrhuje opatrenia na ich odstránenie a stanovuje lehoty na odstránenie zistených nedostatkov,
- kontroluje aj dodržiavanie stanov a vnútorných predpisov.

Monitorovací výbor

Monitorovací výbor MAS je orgánom, ktorý vykonáva najmä hodnotenie a kontrolu realizácie projektov v rámci stratégie, pripravuje a vypracováva správy o implementácii stratégie, správy o monitoringu za ročné obdobie a pod. v zmysle pravidiel Systému riadenia CLLD (LEADER a komunitný rozvoj) pre programové obdobie 2014 - 2020 v platnom znení.

Monitorovací výbor je orgánom MAS a vymenúva a odvoláva ho Predstavenstvo. Monitorovací výbor MAS má najmenej 3 a najviac 5 členov. Počet členov je vždy nepárny. Členstvo v monitorovacom výbore MAS je nezlučiteľné s členstvom vo výkonnom orgáne združenia. Zasadnutia Monitorovacieho výboru MAS zvoláva jeho predseda, ktorého volia členovia výboru spomedzi seba. V prípade nečinnosti predsedu Monitorovacieho výboru, ktorá trvá viac ako jeden rok, zvoláva Monitorovací výbor štatutárny orgán - predseda.

Kancelária MAS

Je zriadená Predstavenstvom MAS a jej hlavnou činnosťou je zabezpečenie spravovania verejných prostriedkov, ako aj manažovanie činnosti a realizácia úloh združenia. Na čele kancelárie rady združenia je manažér MAS menovaný Predstavenstvom. Kancelária rady združenia pracuje na základe pracovného a organizačného poriadku schváleného Predstavenstvom. Administratívu a realizáciu úloh združenia zabezpečujú zamestnanci združenia, ktorých popis práce je definovaný v pracovnom a organizačnom poriadku MAS.

Spôsob propagácie činnosti verejno-súkromného partnerstva

Činnosť verejno – súkromného partnerstva bola v priebehu vypracovávania integrovanej stratégie propagovaná prostredníctvom internetovej stránky www.masvihorlat.sk a tiež prostredníctvom propagácie cez starostov obcí, ktorí sú súčasťou územia MAS. O aktivitách vykonávaných v tomto období, boli tiež obyvatelia regiónu informovaní prostredníctvom vývesiek na verejných tabuliach obcí a prostredníctvom obecného rozhlasu. Ďalšie aktivity a informácie súkromného partnerstva sú zverejňované na novej internetovej stránke občianskeho združenia: www.maspodvihorlatom.sk

Spôsob konzultácie s konečnými prijímateľmi – predkladateľmi projektov (poradenstvo a externá pomoc).

Konzultácie s konečnými prijímateľmi – predkladateľmi projektov budú realizované v kancelárii MAS a z pozície združenia budú vykonávané manažérom MAS. Konzultácie budú vykonávané vo vzťahu ku predkladaniu ŽoNFP (projektov) a ich súladu s Integrovanou stratégiou rozvoja územia, ako aj ku procesu výberu projektov, ich predkladaniu PPA a komunikácie s ňou, ako aj v procese ich realizácie, monitoringu a kontroly. Tieto procesy budú prebiehať v súlade so systémom riadenia EŠIF a príslušných operačných programov a v súlade so Systémom riadenia v jeho platnom znení.

5.1.2. Implementačný proces

Implementačný proces predstavuje proces výberu, hodnotenia a schvaľovania žiadostí zahrňujúci vyhlásenie výzvy, príjem projektov, hodnotenie a výber na úrovni MAS, PPA resp. RO pre IROP a následné schválenie žiadosti. Tieto implementačné procesy majú svoje identické znaky ako aj svoje špecifiká a odlišnosti. Taktiež sa MAS ako konečný prijímateľ

môže uchádzať o iné zdroje z národných podporných schém, ako aj z cezhraničných projektov spolupráce.

Implementačné procesy určené pre implementáciu stratégie CLLD sú podrobne opísané v nasledovných dokumentoch, vždy v aktuálne platnom znení:

- Systém riadenia CLLD (LEADER a komunitný rozvoj) pre programové obdobie 2014 – 2020
- Systém riadenia PRV SR 2014 – 2020
- Systém riadenia EŠIF a IROP

Implementácia stratégie CLLD a činnosť MAS sa v programovom období 2014 – 2020 bude riadiť týmito dokumentami. V nasledovných podkapitolách budú popísané základné činnosti prevzaté z týchto dokumentov a regionálne špecifiká, ktoré odzrkadľujú skúsenosti s implementáciou stratégie CLLD.

V rámci implementácie stratégie CLLD je potrebné rešpektovať § 46 zákona o príspevku z EŠIF (Zákon 292/2014 Z. z.), ktorý charakterizuje pravidlá posudzovania konfliktu záujmov v rámci celého procesu (prípravy výzvy, rozhodovania v konaní, príprave a realizácii projektu, alebo projektového zámeru). **Konflikt záujmov v rámci podpory z EŠIF prísne zakázaný.**

Kancelária MAS vypracuje v rámci stratégie CLLD indikatívny harmonogram vyhlasovania výziev, ktorý bude pravidelne aktualizovaný v zmysle ročného plánu o činnosti a bude uvádzať predbežnú finančnú alokáciu na výzvu. Indikatívny harmonogram výziev musí rešpektovať podmienky jeho včasného zverejnenia a schvaľovania v zmysle Systému riadenia CLLD v kapitole 9. Žiadosť o NFP (časť PRV 2014 – 2020) a v kapitole 11 (CLLD v rámci IROP 2014 – 2020).

ŽoNFP v rámci PRV 2014 – 2020

Žiadateľ podáva ŽoNFP príslušnej MAS na základe vyhlásenej výzvy na predkladanie ŽoNFP, ktorú MAS vyhlási zverejnením v ITMS2014+. MAS bude uplatňovať výber projektov prostredníctvom jedného kola – uzavretá výzva na predkladanie ŽoNFP.

Formálne náležitosti výzvy, ako aj spôsoby jej vyhlásenia sú uvedené v kapitole 9.1 Výzva na predkladanie žiadosti o NFP – Systému riadenia CLLD v jeho platnom znení. Prílohou výzvy sú formulár ŽoNFP, príručka pre žiadateľa, schéma štátnej a/alebo schéma pomoci de minimis (ak je relevantná), zoznam merateľných ukazovateľov, informácia pre žiadateľov o nenávratný finančný príspevok resp. o príspevok v zmysle čl. 105a a nasl. nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ, Euratom) 1929/2015 z 28. októbra 2015, ktorým sa mení nariadenie (EÚ, Euratom) č. 966/2012 o rozpočtových pravidlách, ktoré sa vzťahujú na všeobecný rozpočet Únie.

Občianske združenie MAS Pod Vihorlatom definovalo výberové a hodnotiace (bodovacie) kritériá pre výber projektov v súlade so Systémom riadenia CLLD pri zachovaní podmienok efektívnosti a maximalizácie efektov z verejnej podpory v nadväznosti na ciele Stratégie CLLD. Hodnotiace a výberové kritériá tvoria samostatný dokument, ktorý je neoddeliteľnou súčasťou stratégie a ktorý podrobne popisuje aj tzv. rozlišovacie kritériá pre výber projektov.

Zmena výzvy, jej prípadné zrušenie je akceptovateľné vždy iba v súlade s kapitolou 9.4.1 Zmena a zrušenie výzvy – Systému riadenia CLLD v platnom znení.

Procesné úkony, ktoré musí MAS vykonať v rámci Konania o žiadosti o NFP z PRV SR 2014 – 2020, sú popísané v kapitole 9.5.1 Systému riadenia CLLD v platnom znení.

ŽoNFP je základným dokumentom, ktorým žiadateľ na základe vyhlásenej výzvy na predkladanie ŽoNFP žiada MAS o spolufinancovanie projektu z finančných prostriedkov určených pre danú MAS a danú výzvu. Konanie o ŽoNFP sa začína dňom jej doručenia spôsobom určeným vo výzve a v súlade s podmienkami stanovenými v kapitole 9.5.1 Systému riadenia CLLD v platnom znení.

Príjem a registráciu ŽoNFP zabezpečí príslušná MAS, zaeviduje ŽoNFP podľa štandardných postupov evidovania došlej pošty a zároveň bude vystavené žiadateľovi Potvrdenie o prijatí ŽoNFP. Po overení splnenia všetkých podmienok pre riadne, včasné a formálne správne predloženie žiadosti, MAS vykoná overenie ostatných podmienok poskytnutia príspevku, určených vo výzve. V prípade, ak žiadateľ doručil ŽoNFP riadne, včas a v určenej forme, splnil podmienky doručenia ŽoNFP, MAS zaregistruje ŽoNFP v ITMS2014+ a vykoná overenie ostatných podmienok poskytnutia príspevku. Overenie podmienok predloženia ŽoNFP riadne, včas a v určenej forme MAS zaznamená v kontrolnom liste (ak relevantné).

Po vykonaní týchto úkonov nasleduje overenie podmienok poskytnutia príspevku Žiadosti o NFP v zmysle podkapitoly 9.5.3 a 9.5.4 Systému riadenia CLLD v platnom znení. Všetky zásahy a závery z konania o ŽoNFP sú zaznamenávané v kontrolnom liste.

MAS vykoná kontrolu oprávnenosti výdavkov ŽoNFP v súlade so stratégiou CLLD, ako aj predmetnou výzvou, pričom oprávnené sú len výdavky v rámci územnej pôsobnosti MAS. Charakter výdavkov môže byť – bežný alebo kapitálový. Informovanie konečných prijímateľov a vecné hľadisko oprávnenosti výdavkov, ako aj iné dôležité informácie sú uvedené v podkapitole 9.5.4 Systému riadenia CLLD v platnom znení. MAS si v rámci stratégie CLLD a vecne príslušnej výzvy stanoví minimálnu a maximálnu výšku oprávnených výdavkov pre jednotlivé opatrenia/podopatrenia a operácie, ktoré sú v súlade s Programom rozvoja vidieka SR 2014 – 2020, v stratégii CLLD a vo vyhlásených výzvach.

Po vykonaní všetkých predchádzajúcich kontrol zabezpečí MAS kontrolu obstarávania tovarov, služieb, stavebných prác a súvisiacich postupov a následne odborné hodnotenie ŽoNFP odbornými hodnotiteľmi. Proces odborného hodnotenia žiadosti o NFP prebieha v zmysle kapitoly 9.5.5 Systému riadenia CLLD v platnom znení a následne výberovou komisiou v zmysle úloh výberovej komisie uvedených v kapitole 9.6.2 Výber Žiadosti o NFP v jednokolovom procese výberu. MAS zabezpečí priradenie odborných hodnotiteľov k ŽoNFP prostredníctvom ITMS2014+.

Odborní hodnotitelia sú povinní pred účasťou na odbornom hodnotení podpísať Čestné vyhlásenie o nestrannosti, zachovaní dôvernosti informácií a vylúčení konfliktu záujmov. Všetky výsledky je MAS povinná po overení písomne zaznamenávať, pričom sa odborné hodnotenie vykonáva v priestoroch určených MAS a poskytnuté dokumenty je zakázané odnášať mimo priestory určené MAS. Po ukončení procesu výberu ŽoNFP výberová komisia vypracuje záverečnú správu z výzvy (ŽoNFP), v ktorej navrhne PPA pre jednotlivé ŽoNFP vydanie konkrétneho rozhodnutia podľa zákona o príspevku z EŠIF (rozhodnutia o schválení/neschválení ŽoNFP, rozhodnutie o zastavení konania).

Pôdohospodárska platobná agentúra zabezpečí príjem posúdených ŽoNFP, vrátane záverečnej správy z výzvy (ŽoNFP) z MAS v zmysle kapitoly 9.7 Systému riadenia CLLD v platnom znení. Všetky dokumenty doložené do Záverečnej správy z výzvy musia byť originály a samotná Záverečná správa z výzvy musí byť podpísaná štatutárnym orgánom MAS. Dokumenty doložené do záverečnej správy z výzvy (ŽoNFP) musia byť originály, pričom musí obsahovať výstupy z administratívneho overovania, odborného hodnotenia ako aj výberu ŽoNFP. Záverečnú správu z výzvy s povinnými prílohami doručí MAS na adresu PPA, ktorú môže PPA na svojom webovom sídle bližšie špecifikovať. Kontrola formálnej

a vecnej správnosti žiadosti o NFP pracovníkmi PPA a zároveň odborné hodnotenie žiadosti o NFP zo strany PPA a priradenie oprávnených výdavkov k fokusovej oblasti či vypracovanie zmluvy o poskytnutí NFP a prípadné spôsoby ukončenia zmluvného vzťahu sa riadia kapitolami platného Systému riadenia CLLD - 9.7 Príjem žiadosti o NFP na PPA, 9.8 Zmluva o poskytnutí NFP a 9.9 Ukončenie zmluvy o poskytnutí NFP.

Nenávratný finančný príspevok na realizáciu projektu, ktorý je predmetom schválenej ŽoNFP, sa prijímateľovi poskytuje na základe ŽoP. Proces predkladania a kontroly ŽoP je bližšie špecifikovaný v kapitole 9.10 Žiadosť o platbu v Systéme riadenia CLLD v jeho platnom znení.

Monitorovanie a hodnotenie stratégie CLLD prebieha v spolupráci viacerých organizácií. MAS je povinná poskytnúť informácie riadiacim orgánom, NSRV, určeným hodnotiteľom, alebo iným subjektom povereným výkonom týchto funkcií. MAS je okrem toho povinná vykonávať vlastné hodnotenie a monitorovanie, ktoré vykonáva kancelária MAS v spolupráci s monitorovacím výborom. Dôležitým prvkom hodnotenia a monitorovania je proces sebahodnotenia MAS. Všetky monitorovacie a hodnotiace procesy sa budú v MAS riadiť platnými pravidlami, internými vykonávacími predpismi, ako aj všeobecné záväznými právnymi predpismi. Proces hodnotenia a monitorovania je podrobnejšie popísaný v kapitole 10 Systému riadenia CLLD v platnom znení.

Občianske združenie sa v rámci implementácie časti stratégie CLLD mikroregiónu financovanej v zo zdrojov PRV SR 2014 – 2020 rozhodlo uprednostňovať využívanie jednokolového výberového systému s ohraničeným dátumom na predkladanie ŽoNFP (uzavretá forma). V rámci konania o ŽoNFP platia stanovené termíny a časové horizonty v zmysle Systému riadenia CLLD v aktuálne platnom znení.

ŽoNFP v rámci IROP 2014 – 2020

Na konanie o ŽoNFP predložených MAS na základe uvedených výziev a následné uzatváranie zmlúv o poskytnutí NFP sa vzťahujú podmienky definované v Systéme riadenia EŠIF. Príprava výzvy, formálne náležitosti výzvy, systém a jej schvaľovanie RO pre IROP a jej zverejnenia prebieha v zmysle kapitoly 11 CLLD v rámci IROP 2014-2020 Systému riadenia CLLD v jeho platnom znení.

MAS vyhlasuje výzvy v súlade s indikatívnym harmonogramom výziev, s cieľom dostatočnej informovanosti potenciálnych ReS (realizátorov stratégie) o možnostiach získania príspevku na financovanie projektov a dosiahnutia dostatočnej pripravenosti predkladaných

projektov. V indikatívnom harmonograme zohľadní plánované termíny vyhlásenia výziev, ktoré definuje pre jednotlivé špecifické ciele IROP a hlavné aktivity. Výzva musí mať v zmysle Systému riadenia CLLD len formu otvorenej výzvy, ktorej dĺžka je závislá na disponibilných finančných zdrojov určených pre výzvu. Hodnotenie ŽoNFP a zverejňovanie potrebných informácií o výzve prebieha v súlade s kapitolou 11. Zmeny výzvy, prípadne jej zrušenie sa riadi kapitolou 11.3 Zmena a zrušenie výzvy zo Systému riadenia CLLD v jeho platnom znení.

Procesné úkony v rámci konania o ŽoNFP (schvaľovací proces) sú popísané v kapitole 11.5 Systému riadenia CLLD.

V zmysle podkapitoly 11.5.2 Systému riadenia CLLD v jeho platnom znení zabezpečuje MAS príjem ŽoPr (žiadostí ReS o príspevok) odo dňa vyhlásenia výzvy až do dňa jej uzavretia, resp. v lehote prijímania ŽoPr. ŽoPr sa pokladá za riadne doručení pokiaľ bola doručená písomne v určenej forme na adresu sídla MAS určenú vo výzve ako aj elektronickej forme podľa inštrukcií definovaných vo výzve. Proces prijímania a podmienok doručenia ŽoPr je popísaný v tejto podkapitole. Pri ŽoPr, ktoré splnili podmienky doručenia, MAS ďalej overí v rámci administratívneho overenia splnenie každej jednotlivkej podmienky poskytnutia príspevku na základe údajov uvedených v ŽoPr, dostupných zdrojoch pre priame overenie podmienok poskytnutia príspevku a v relevantných prílohách, ktorými ReS preukazuje splnenie vybraných podmienok poskytnutia príspevku. Usporiadanie výkonu administratívnej kontroly ŽoPr je v kompetencii MAS (prostredníctvom vlastných zamestnancov alebo priamo Výberovou komisiou) pri dodržaní zásady štyroch očí.

Odborné hodnotenie ŽoPr prebieha v súlade s podkapitolou 11.5.3 Systému riadenia CLLD v jeho platnom znení, pričom odborní hodnotitelia sú povinní pred účasťou na odbornom hodnotení podpísať Čestné vyhlásenie o nestrannosti, zachovaní dôvernosti informácií a vylúčení konfliktu záujmov. MAS v rámci odborného hodnotenia zabezpečí posúdenie ŽoPr minimálne dvoma odbornými hodnotiteľmi, ktorí vyhodnotia predložené ŽoPr na základe hodnotiacich kritérií zverejnených vo výzve a v Koncepte implementácie stratégie CLLD. Konečným výstupom z odborného hodnotenia ŽoPr je hodnotiaci hárok v zmysle kapitoly 6.1.4.7 Systému riadenia CLLD. Procesný postup, ktorý predchádza vydaniu hodnotiaceho hárku upraví MAS v Príručke pre odborných hodnotiteľov. Hodnotiaci hárok obsahuje vyhodnotenie hodnotiacich kritérií, popis záverov z odborného hodnotenia a súčet dosiahnutých bodov z odborného hodnotenia. Ku každému hodnotiacemu kritériu je zároveň uvedený komentár odborných hodnotiteľov, ktorý predstavuje slovný popis dôvodov vyhodnotenia daného hodnotiaceho kritéria a počtu pridelených bodov.

MAS zosumarizuje výsledky administratívnej kontroly ŽoPr a odborného hodnotenia v súlade s kapitolou 11.6 Výber Žiadostí o príspevok Systému riadenia CLLD v jeho platnom znení. V prípade rovnakého počtu bodov sa aplikujú rozlišovacie kritériá. Rozlišovacie kritériá aplikuje výberová komisia, ktorá následne stanoví poradie ŽoPr od najvyššie umiestnenej ŽoPr (ktorá najvyššou mierou napĺňa ciele stratégie CLLD) spĺňajúcej všetky podmienky poskytnutia príspevku po najnižšie umiestnenú ŽoPr spĺňajúcu všetky podmienky poskytnutia príspevku.

Po ukončení procesu výberu ŽoPr štatutár MAS vypracuje v rámci každého kola hodnotenia Protokol o výbere ŽoPr, v ktorom navrhne jednotlivé ŽoPr na schválenie. Protokol o výbere ŽoPr MAS musí byť podpísaný štatutárnym orgánom MAS. Dokumenty doložené do Protokolu musia byť originály, pričom Protokol musí obsahovať výstupy z administratívneho overovania, odborného hodnotenia ako aj výberu ŽoPr. Vzor protokolu s minimálnymi obsahovými náležitosťami vydá RO pre IROP.

Riadiaci orgán pre IROP posúdi splnenie podmienok administratívneho overenia, odborného hodnotenia a výberu ŽoPr MAS na základe predloženého Protokolu o výbere ŽoPr a jej príloh. RO pre IROP vykoná overenie administratívneho overenia, odborného hodnotenia a výberu ŽoPr na základe náhodného výberu v rozsahu podľa rizikovej analýzy. Podrobný postup overenia výberu ŽoPr upravuje RO pre IROP v IMP a jeho cieľom je primerane sa uistiť o skutočnosti, že MAS dodržala všetky postupy.

Zmluva o poskytnutí NFP bude podpísaná s konečnými prijímateľmi v zmysle kapitoly 11.8 Zmluva s užívateľom Systému riadenia CLLD, pričom je potrebné zabezpečiť súčinnosť konečných prijímateľov a MAS.

Monitorovanie a hodnotenie stratégie CLLD prebieha spoluprácou viacerých organizácií. MAS je povinná poskytnúť informácie riadiacim orgánom, NSRV, určeným hodnotiteľom, alebo iným subjektom povereným výkonom týchto funkcií. MAS je okrem toho povinná vykonávať vlastné hodnotenie a monitorovanie, ktoré vykonáva kancelária MAS v spolupráci s monitorovacím výborom.

ŽoNFP z iných zdrojov

Občianske združenie MAS Pod Vihorlatom nebude rozhodovať o pridelení finančných prostriedkov z iných podporných programov EÚ a SR. Vlastný grantový systém momentálne nie je schválený, avšak v budúcnosti sa jeho implementácia nevyklučuje. V prípade jeho

zavedenia, bude táto časť rozpracovaná v samostatnom usmernení pre žiadateľov o grant z vlastných zdrojov MAS Pod Vihorlatom.

5.2. Akčný plán

Časť A.) Akčný plán pre základnú alokáciu MAS

V tejto časti MAS stanovuje opatrenia, ktoré budú pokrývať základnú alokáciu pre MAS v zmysle kapitoly 6.4 Systému riadenia CLLD.

Tabuľka č. 4.A: Opatrenie stratégie CLLD

Názov opatrenia	Opatrenie č. 1: Podpora na investície do vytvárania, zlepšovania alebo rozširovania všetkých druhov infraštruktúr malých rozmerov vrátane investícií do energie z obnoviteľných zdrojov a úspor energie
Priradenie kódu opatrenia ¹	7 - Základné služby a obnova dedín vo vidieckych oblastiach 7.2. – Podpora na investície do vytvárania, zlepšovania alebo rozširovania všetkých druhov infraštruktúr malých rozmerov vrátane investícií do energie z obnoviteľných zdrojov a úspor energie
Priradenie k fókusovej oblasti PRV ŠC IROP	Primárna fokusová oblasť: 6B Sekundárna FO predominantná: 6B Sekundárna FO doplnková: 6A
Ciele opatrenia	Podpora miestneho rozvoja, infraštruktúry a zlepšovania vzťahov medzi rozvojovými centrami.
Zdôvodnenie výberu	Toto opatrenie prispieva k riešeniu konkrétnych potrieb územia MAS Pod Vihorlatom na základe analýzy, ktoré sú popísané v kapitole 3.3. Opatrenie rieši nasledovné potreby: rekonštrukcia miestnych komunikácií a chodníkov, rozšírenie služieb v obci, zlepšenie životného prostredia.
Rozsah a oprávnené činnosti	<ul style="list-style-type: none"> výstavba a rekonštrukcia miestnych komunikácií, lávok, mostov, chodníkov a záchytných parkovísk, autobusových zastávok. V prípade investícií do miestnych komunikácií, tie budú umožnené len v malom rozsahu a za predpokladu, že prispievajú k oživeniu znevýhodnenej vidieckej oblasti, kde môže zlepšiť prepojenie medzi vidieckymi oblasťami a širšou dopravnou sieťou, príp. budú prispievať k miestnemu ekonomickému rozvoju (napr. k rozvoju vidieckeho cestovného ruchu a pod.) <p>Konkrétnejšie aktivity: miestne komunikácie v dedinách, vidiecke cesty a chodníky (cesty a chodníky aj vrátane parkovísk), parkoviská, priekopy a rigoly (len ak sú súčasťou popri realizovanej ceste, resp. chodníku), cestné mosty (z ocele, betónu alebo z iného materiálu) spolu s nadjezdami a príjazdami, pešie mosty (lávky pre peších), autobusové prístrešky (autobusové zastávky).</p> <p>Za oprávnený výdavok sa považuje aj tzv. mobiliár:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lavička, - odpadkový kôš, - kontajner na zeleň/kvetináč, informačné plochy/tabule/vitríny (napr. aj

¹ Platí v prípade opatrení z PRV, priradí sa kód opatrenia/podopatrenia v zmysle nariadenia (EÚ) č. 808/2014.

	<p>vrátane názvu zastávky, názvu ulice, umiestnenie mapy obce/okolia/kultúrnych pamiatok),</p> <ul style="list-style-type: none"> - uvítacie tabule, - smerníky a ukazovatele (napr. k obecnému úradu, ku kultúrnej pamiatke, k historickej budove, múzeu, pamätnej izbe, a pod.), - bariéry, - zábrany vjazdu, - ochranné mreže (napr. na koreň/kmeň stromov). <ul style="list-style-type: none"> • výstavba, rekonštrukcia, modernizácia, dostavba kanalizácie, vodovodu, alebo čistiarne odpadových vôd. Podrobnejšie: stokové siete (kmeňové stoky, zberače a uličné stoky, výustné stoky a odľahčovacie stoky), čistiarne odpadových vôd, obecné, skupinové a ostatné vodovody lokálneho charakteru, miestne potrubné rozvody teplej vody, súvisiace vodárenské stavby miestneho významu (úpravne vody, čerpace stanice). • zlepšenie vzhľadu obcí – úprava a tvorba verejných priestranstiev, námestí, parkov, aleje, pešie zóny, nábrežia (v prípade, že je súčasťou takejto investície aj parkovisko v menšom rozsahu, , tak sú výdavky oprávnené aj vrátane parkovísk) a pod. <p>Za verejné priestranstvo možno považovať pre účely vydávania zákazov a príkazov v legislatívnej pôsobnosti obce každý priestor, ktorý splňuje súčasne tri nasledujúce podmienky:</p> <ul style="list-style-type: none"> - je prístupný všetkým bez obmedzenia (teda prístupný každému bez toho, aby musel prekonávať prekážky) - slúži na všeobecné užívanie (teda neexistuje žiadny právny dôvod, ktorý by niekoho vylučoval z jeho užívania resp. neexistuje právny dôvod, ktorý by obmedzoval jeho využívanie len pre zúžený okruh osôb alebo len pre určitý účel) - je ako verejné priestranstvo definovaný alebo určený (lokalizovaný) vo všeobecne záväznom nariadení obce. <p>Slová "priestor prístupný bez obmedzení" je nutné definovať tak, že nejde o akékoľvek ľubovoľné priestory, ale že ide o priestranstvá majúce podobný charakter ako námestie, trhovisko, cesty, miestne komunikácie, parky a verejná zeleň.</p> <p><u>Obec je vo všeobecne záväzných nariadeniach oprávnená pojem "verejné priestranstvo" definovať, avšak táto definícia musí vychádzať zo zákonného základu.</u></p> <p>Vo všeobecnosti môžeme za verejné priestranstvo považovať verejnosti prístupné pozemky vo vlastníctve obce alebo pozemky, ktoré si obec prenajíma. Verejným priestranstvom na účely zákona nie sú pozemky, ktoré sú síce vo vlastníctve obce, ale obec ich prenajala podľa osobitného zákona. Za verejné priestranstvo je možné považovať aj cintorín, a aj to len v prípade, ak ho má obec definovaný alebo určený (lokalizovaný) vo všeobecne záväznom nariadení obce pred podaním ŽoNFP, ako verejné priestranstvo. Za verejné priestranstvo nie je možné považovať školu, školské zariadenia (škôlky, jasle), areál školy (školský dvor).</p> <p>Oprávneným výdavkom v rámci aktivity 3 je aj mobiliár/drobný architektonický prvok napr.</p> <ul style="list-style-type: none"> - lavička, odpadkový kôš, - kontajner na zeleň/kvetináč, - informačné plochy/tabule/vitríny (napr. názvu námestia/parku, umiestnenie mapy obce/okolia/kultúrnych pamiatok a pod.), - smerníky a ukazovatele (napr. ku kultúrnej pamiatke, k historickej budove, múzeu, pamätnej izbe, a pod.), - stojan a/alebo prístrešky na bicykle,
--	---

	<ul style="list-style-type: none"> - bariéry, - zábrany vjazdu, - ochranné mreže (napr. na koreň/kmeň stromov), - hodiny, - fontánka na pitnú vodu/výpustný stojan na pitnú vodu <ul style="list-style-type: none"> • výstavba, rekonštrukcia a údržba odvodňovacích kanálov, prehlbovanie existujúcich obecných studní <p><u>Oprávnené investície sú drenáže a odvodňovacie kanály. otvorené odtokové kanály, odvodňovacie priekopy, obecné studne.</u></p> <p>Je možné realizovať aj investície do:</p> <ul style="list-style-type: none"> - historických vodohospodárskych diel (tajchy, jarky, nápustné alebo výpustné objekty a pod.), - historických vodovodov, priehrad, - diaľkových rozvodov vody, - do miestnych potrubných rozvodov vody, - plavebných kanálov.
Oprávnení prijímatelia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Obce z územia príslušnej MAS 2. Združenia obcí s právnou subjektivitou z územia príslušnej MAS s právnou formou: <ul style="list-style-type: none"> • Záujmové združenie právnických osôb v zmysle § 20 zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov
Intenzita pomoci ²	100% oprávnených výdavkov, s maximálnym limitom v zmysle definície malej infraštruktúry
Oprávnené výdavky	<ol style="list-style-type: none"> 1. Výdavky na hmotné a nehmotné investície, ktoré sú v súlade s podporovanými činnosťami v rámci tohto podopatrenia, vrátane výdavkov na začlenenie prvkov zelenej infraštruktúry – náklady na následné "ozelenenie" objektov a ich začlenenie do zelenej infraštruktúry obce. 2. Všeobecné náklady súvisiace s bodom 1 (v prípade investičných opatrení): <ol style="list-style-type: none"> a. výstavba, obstaranie (vrátane leasingu) alebo zlepšenie nehnuteľného majetku b. kúpa alebo kúpa na leasing nových strojov a zariadení, ako i strojov a zariadení do výšky ich trhovej hodnoty c. všeobecné náklady súvisiace s výdavkami uvedenými v bode a) a v bode b) ako sú poplatky architektom, inžinierom a konzultantom, poplatky za poradenstvo v oblasti environmentálnej a ekonomickej udržateľnosti vrátane štúdií uskutočniteľnosti. Štúdie uskutočniteľnosti zostávajú oprávnenými aj v prípade, ak sa na základe ich výsledkov nebudú realizovať žiadne výdavky uvedené v bodoch a) a b) – max. do 15% z výšky projektu d. nehmotné investície ako obstaranie alebo vývoj počítačového softvéru, získanie patentov, licencií, autorských práv a obchodných značiek 3. Výdavky pre žiadateľa/prijímateľa projektov v rámci implementácie stratégie CLLD sú považované za oprávnené, ak vznikli a boli zaplatené v čase od podania ŽoNFP, na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá je vyhlásená MAS, s výnimkou všeobecných nákladov súvisiacich s investíciou vymedzených v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EP a Rady (EÚ) č. 1305/2013, kde sa za oprávnené budú považovať vzniknuté a zaplatené - výdavky v čase pred podaním ŽoNFP na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá je vyhlásená príslušnou MAS, a to od

² Intenzita pomoci je percentuálny pomer medzi financovaním zo strany žiadateľa a príspevkom v fondov a rozpočtu.

	1. januára 2016. Oprávnené výdavky sú výdavky vzniknuté pri uskutočnení VO/O ktoré sa začalo najskôr dňa 19. apríla 2016. Uvedené sa vzťahuje aj na všeobecné náklady súvisiace s investíciou vymedzené v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EPFRV.					
Výška príspevku (min. a max.)	Minimálna výška príspevku: 5 000 EUR Maximálna výška príspevku: 100 000 EUR					
Finančný plán	Región ³	Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné
	MR	708 955,10	531 716,33	177 238,78	0	
	VR					
	Spolu	708 955,10	531 716,33	125 000	0	
Princípy pre stanovenie výberových a hodnotiacich kritérií / Hlavné zásady výberu operácií ⁴	Výberová komisia bude zriadená pre každú výzvu samostatne, vyberie a schváli na financovanie z EPFRV projekty s najvyšším počtom bodov v súlade s alokáciou financií na výzvu. Každý projekt musí splniť všeobecné podmienky oprávnenosti v súlade s PRV a stratégiou CLLD a jej príloh (Výberové a hodnotiace (bodovacie) kritéria pre výber projektov).					
Merateľné ukazovatele projektu	Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Celková cieľová hodnota	
	7.2	Počet podporených činností/operácií	počet	0	20	
	7.2	Počet obyvateľov, ktorí majú prospech zo zlepšenia služieb/infraštruktúry	počet	0	18 000	
	7.2	Počet novovytvorených pracovných miest projektom prepočítaný na ekvivalent plného pracovného úväzku	počet	0	4	

Tabuľka č.4 B: Opatrenie stratégie CLLD

Názov opatrenia	Opatrenie č. 2: Podpora na investície do vytvárania, zlepšovania alebo rozširovania miestnych základných služieb pre vidiecke obyvateľstvo vrátane voľného času a kultúry a súvisiacej infraštruktúry
Priradenie kódu opatrenia ⁵	7 - Základné služby a obnova dedín vo vidieckych oblastiach 7.4. – Podpora na investície do vytvárania, zlepšovania alebo rozširovania miestnych základných služieb pre vidiecke obyvateľstvo vrátane voľného času a kultúry a súvisiacej infraštruktúry
Priradenie k fókusovej oblasti PRV / ŠC IROP	Primárna fokusová oblasť: 6B Sekundárna FO predominantná: 6B, Sekundárna FO doplnková: 6A, P4, 3A, 5C
Ciele opatrenia	Podpora miestneho rozvoja, infraštruktúry a zlepšovania vzťahov medzi rozvojovými centrami.
Zdôvodnenie výberu	Toto opatrenie prispieva k riešeniu konkrétnych potrieb územia MAS Pod Vihorlatom na základe analýzy, ktoré sú popísané v kapitole 3.3. Opatrenie rieši nasledovné potreby: rekonštrukcia obecných budov, rozšírenie služieb v obci, zlepšenie podmienok kultúrneho života, zlepšenie podmienok

³ Typ regiónu: MR – menej rozvinutý región, VR – viac rozvinutý región

⁴ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

⁵ Platí v prípade opatrení z PRV, priradi sa kód opatrenia/podopatrenia v zmysle nariadenia (EÚ) č. 808/2014.

	športového vyžitia, vytvorenie podmienok pre podnikateľov.
Rozsah a oprávnené činnosti	<ul style="list-style-type: none"> • investície súvisiace s vytváraním podmienok pre trávenie voľného času vrátane príslušnej infraštruktúry – napr. výstavba/rekonštrukcia/modernizácia/rozšírenie (prístavba,nadstavba, zväčšenie) športovísk a detských ihrísk, amfiteátrov/ vonkajší exteriérový priestor pre kultúrne a spoločenské podujatia, ktoré musí byť spojené pevne so zemou (vrátane zastrešenia, osvetlenia, ozvučenia apod.) , investície do rekonštrukcie nevyužívaných objektov v obci pre komunitnú/spolkovú činnosť vrátane rekonštrukcie existujúcich kultúrnych domov • investície zamerané na zriadenie nových, <u>rozšírenie (prístavba, nadstavba, prestavba)</u>, rekonštrukcia a modernizácia existujúcich domov smútku vrátane ich okolia • investície súvisiace so zvyšovaním kvality života obyvateľov – investície spojené s odstraňovaním malých tzv. divokých skládok odpadov resp. opusteného odpadu • investície súvisiace s vytváraním podmienok pre rozvoj podnikania – rekonštrukcia, <u>modernizácia/rozšírenie (prístavba,nadstavba, zväčšenie)</u> nevyužívaných objektov v obci pre podnikateľskú činnosť, výstavba/rekonštrukcia tržníc pre podporu predaja miestnych produktov a pod. • investície do využívania OZE vrátane investícií spojenými s úsporou energie – len ako súčasť investícií do miestnych služieb. Za miestne služby sa považujú len služby spojené so spolkovou činnosťou v rámci komunitných centier, služby spojené s kultúrou v rámci kultúrnych domov, služby spojené s poskytovaním samosprávnych činností v rámci obecných úradov, služby spojené s predškolskou výchovou v rámci materských škôlok a služieb spojených so športom v rámci obecných športových hál a telocviční • investície súvisiace so zvýšením bezpečnosti t.j. nákup prídavných zariadení na komunálnu techniku na čistenie, údržbu zelene a zimnú údržbu ciest/miestnych komunikácií a chodníkov (malé zariadenia) a investície súvisiace so zvýšením bezpečnosti a prevencie proti vandalizmu na verejných priestoroch (montáž kamerových systémov a iných bezpečnostných prvkov)
Oprávnení prijímatelia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Obce z územia príslušnej MAS 2. Združenia obcí s právnou subjektivitou z územia príslušnej MAS s právnou formou: <ul style="list-style-type: none"> • Záujmové združenie právnických osôb v zmysle § 20 zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov
Intenzita pomoci ⁶	100% oprávnených výdavkov, s maximálnym limitom v zmysle definície malej infraštruktúry
Oprávnené výdavky ⁷	<ol style="list-style-type: none"> 1. výdavky na hmotné a nehmotné investície v súlade s podporovanými činnosťami (vrátane začlenenie prvkov zelenej infraštruktúry, následné "ozelenenie" objektov a ich začlenenie do zelenej infraštruktúry obce, náklady súvisiace s investíciami do využívania OZE a do úspor energie, pokiaľ sú tieto investície súčasťou iných investícií v rámci operácie) 2. súvisiace všeobecné náklady s bodom 1 (v prípade investičných

⁶ Intenzita pomoci je percentuálny pomer medzi financovaním zo strany žiadateľa a príspevkom v fondov a rozpočtu.

⁷ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

	<p>opatrení):</p> <p>a) výstavba, obstaranie (vrátane leasingu) alebo zlepšenie nehnuteľného majetku;</p> <p>b) kúpa alebo kúpa na leasing nových strojov a zariadení, ako i strojov a zariadení do výšky ich trhovej hodnoty;</p> <p>c) všeobecné náklady súvisiace s výdavkami uvedenými v bode a) a v bode b) ako sú poplatky architektom, inžinierom a konzultantom, poplatky za poradenstvo v oblasti environmentálnej a ekonomickej udržateľnosti vrátane štúdií uskutočniteľnosti. Štúdie uskutočniteľnosti zostávajú oprávnenými aj v prípade, ak sa na základe ich výsledkov nebudú realizovať žiadne výdavky uvedené v bodoch a) a b) – max. do 15% z výšky projektu;</p> <p>d) nehmotné investície ako obstaranie alebo vývoj počítačového softvéru, získanie patentov, licencií, autorských práv a obchodných značiek.</p> <p>Pod výdavkami na prípravné práce sa rozumejú výdavky na poplatky architektom, projektantom, inžinierom a konzultantom súvisiace s vypracovaním projektovej dokumentácie (max. 4%), výdavky za stavebný dozor (max. 1%) a výdavky na poradenstvo v oblasti environmentálnej a ekonomickej udržateľnosti vrátane štúdií uskutočniteľnosti (max. 8%).</p> <p>3. Výdavky pre žiadateľa/prijímateľa projektov v rámci implementácie stratégie CLLD sú považované za oprávnené, ak vznikli a boli zaplatené v čase od podania ŽoNFP, na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá je vyhlásená MAS, s výnimkou všeobecných nákladov súvisiacich s investíciou vymedzených v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EP a Rady (EÚ) č. 1305/2013, kde sa za oprávnené budú považovať vzniknuté a zaplatené - výdavky v čase pred podaním ŽoNFP na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá je vyhlásená príslušnou MAS, a to od 1. januára 2016. Oprávnené výdavky sú výdavky vzniknuté pri uskutočnení VO/O ktoré sa začalo najskôr dňa 19. apríla 2016. Uvedené sa vzťahuje aj na všeobecné náklady súvisiace s investíciou vymedzené v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EPFRV.</p>					
Výška príspevku (min. a max.)	<p>Minimálna výška príspevku: 5 000 EUR</p> <p>Maximálna výška príspevku: 100 000 EUR</p>					
Finančný plán	Región ⁸	Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné
	MR	500 000	375 000	125 000	0	0
	VR					
	Spolu	500 000	375 000	125 000	0	0
Princípy pre stanovenie výberových a hodnotiacich kritérií / Hlavné zásady výberu operácií ⁹	<p>Výberová komisia bude zriadená pre každú výzvu samostatne, vyberie a schváli na financovanie z EPFRV projekty s najvyšším počtom bodov v súlade s alokáciou financií na výzvu. Každý projekt musí splniť všeobecné podmienky oprávnenosti v súlade s PRV a stratégiou CLLD a jej príloh (Výberové a hodnotiace (bodovacie) kritéria pre výber projektov).</p>					
Merateľné ukazovatele projektu	Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Celková cieľová hodnota	
	7.4	Počet podporených činností/operácií	počet	0	15	

⁸ Typ regiónu: MR – menej rozvinutý región, VR – viac rozvinutý región

⁹ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

	7.4	Počet obyvateľov, ktorí majú prospech zo zlepšenia služieb/infraštruktúry	počet	0	13 000
	7.4	Počet novovytvorených pracovných miest projektom prepočítaný na ekvivalent plného pracovného úväzku	počet	0	2

Tabuľka č.4 C: Opatrenie stratégie CLLD

Názov opatrenia	Opatrenie č. 3 Podpora na investície do rekreačnej infraštruktúry, turistických informácií a do turistickej infraštruktúry malých rozmerov na verejné využitie
Priradenie kódu opatrenia ¹⁰	7 - Základné služby a obnova dedín vo vidieckych oblastiach 7.5. – Podpora na investície do rekreačnej infraštruktúry, turistických informácií a do turistickej infraštruktúry malých rozmerov na verejné využitie
Priradenie k fókusovej oblasti PRV / ŠC IROP	Primárna fokusová oblasť: 6B Sekundárna FO predominantná: 6B Sekundárna FO doplnková: 6A
Ciele opatrenia	Podpora miestneho rozvoja, infraštruktúry a zlepšovania vzťahov medzi rozvojovými centrami
Zdôvodnenie výberu	Toto opatrenie prispieva k riešeniu konkrétnych potrieb územia MAS Pod Vihorlatom na základe analýzy, ktoré sú popísané v kapitole 3.3. Opatrenie rieši nasledovné potreby: rozšírenie služieb v obci, zlepšenie podmienok kultúrneho vyžitia, vytvorenie podmienok pre cestovný ruch
Rozsah a oprávnené činnosti	1. investície, ktoré súvisia s vytvorením, udržiavaním, obnovou a skvalitňovaním turisticky zaujímavých objektov, bodov a miest vrátane príslušnej infraštruktúrymiestne kultúrne, historické, prírodné a iné objekty a zaujímavosti, zriadenie múzejných a galerijných zariadení a pod.; 2. investície do rekreačnej infraštruktúry, turistických informácií a informačných tabúl v turistických lokalitách na verejné využitie, budovanie drobných obslužných zariadení pre turistov, informačné body, smerové tabule, KIOSKY a pod.; 3. budovanie, rekonštrukcia náučných chodníkov, cykloturistických chodníkov, ich napojenie na náučné chodníky, budovanie doplnkovej infraštruktúry (odpočinkové miesta, prístrešky, stojany na bicykle a pod.), výstavba vyhladkových veží, budovanie, údržba a obnova cykloturistického značenia na existujúcich cykloturistických trasách a pod.
Oprávnení prijímatelia	1. Obce z územia príslušnej MAS 2. Občianske združenie 3. Združenia obcí s právnou subjektivitou z územia príslušnej MAS s právnou formou: <ul style="list-style-type: none"> • Občianske združenie v zmysle zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov • Záujmové združenie právnických osôb v zmysle § 20 zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov • Záujmové združenie právnických osôb v zmysle § 20f – 21 zákona

¹⁰ Platí v prípade opatrení z PRV, priradí sa kód opatrenia/podopatrenia v zmysle nariadenia (EÚ) č. 808/2014.

	<p>č. 40/1964 Zb. (Občiansky zákonník)</p> <p>4. Cirkevné organizácie</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cirkvi a náboženské spoločnosti registrované podľa zákona č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov a/alebo právnické osoby, ktoré odvodzujú svoju právnú subjektivitu od cirkví a náboženských spoločností, ak nepodliehajú inej evidencii alebo registrácií 					
Intenzita pomoci ¹¹	100% oprávnených výdavkov, s maximálnym limitom v zmysle definície malej infraštruktúry					
Oprávnené výdavky ¹²	<p>1. Výdavky na hmotné a nehmotné investície, ktoré sú v súlade s podporovanými činnosťami v rámci tohto podopatrenia, vrátane výdavkov na začlenenie prvkov zelenej infraštruktúry – náklady na následné "ozelenenie" objektov a ich začlenenie do zelenej infraštruktúry obce.</p> <p>2. Všeobecné náklady súvisiace s bodom 1 (v prípade investičných opatrení):</p> <p>a) výstavba, obstaranie (vrátane leasingu) alebo zlepšenie nehnuteľného majetku</p> <p>b) kúpa alebo kúpa na leasing nových strojov a zariadení, ako i strojov a zariadení do výšky ich trhovej hodnoty</p> <p>c) všeobecné náklady súvisiace s výdavkami uvedenými v bode a) a v bode b) ako sú poplatky architektom, inžinierom a konzultantom, poplatky za poradenstvo v oblasti environmentálnej a ekonomickej udržateľnosti vrátane štúdií uskutočniteľnosti. Štúdie uskutočniteľnosti zostávajú oprávnenými aj v prípade, ak sa na základe ich výsledkov nebudú realizovať žiadne výdavky uvedené v bodoch a) a b) – max. do 15% z výšky projektu</p> <p>d) nehmotné investície ako obstaranie alebo vývoj počítačového softvéru, získanie patentov, licencií, autorských práv a obchodných značiek</p> <p>3. Výdavky pre žiadateľa/prijímateľa projektov v rámci implementácie stratégie CLLD sú považované za oprávnené, ak vznikli a boli zaplatené v čase od podania ŽoNFP, na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá je vyhlásená MAS, s výnimkou všeobecných nákladov súvisiacich s investíciou vymedzených v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EP a Rady (EÚ) č. 1305/2013, kde sa za oprávnené budú považovať vzniknuté a zaplatené - výdavky v čase pred podaním ŽoNFP na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá je vyhlásená príslušnou MAS, a to od 1. januára 2016. Oprávnené výdavky sú výdavky vzniknuté pri uskutočnení VO/O ktoré sa začalo najskôr dňa 19. apríla 2016. Uvedené sa vzťahuje aj na všeobecné náklady súvisiace s investíciou vymedzené v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EPFRV.</p>					
Výška príspevku (min. a max.)	Minimálna výška príspevku: 5 000 EUR Maximálna výška príspevku: 100 000 EUR					
Finančný plán	Región ¹³	Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné
	MR	249 317,28	186 987,96	62 329,32	0	
	VR					

¹¹ Intenzita pomoci je percentuálny pomer medzi financovaním zo strany žiadateľa a príspevkom v fondov a rozpočtu.

¹² v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

¹³ Typ regiónu: MR – menej rozvinutý región, VR – viac rozvinutý región

	Spolu	249 317,28	186 987,96	62 329,32	0	
Princípy pre stanovenie výberových a hodnotiacich kritérií / Hlavné zásady výberu operácií ¹⁴	Výberová komisia bude zriadená pre každú výzvu samostatne, vyberie a schváli na financovanie z EPFRV projekty s najvyšším počtom bodov v súlade s alokáciou financií na výzvu. Každý projekt musí splniť všeobecné podmienky oprávnenosti v súlade s PRV a stratégiou CLLD a jej príloh (Výberové a hodnotiace (bodovacie) kritéria pre výber projektov).					
Merateľné ukazovatele projektu	Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Celková cieľová hodnota	
	7.5	Počet podporených činností/operácií	počet	0	10	
	7.5	Počet obyvateľov, ktorí majú prospech zo zlepšenia služieb/infraštruktúry	počet	0	9000	

Tabuľka č.4 D: Opatrenie stratégie CLLD

Názov opatrenia	Opatrenie č. 4 Rozvoj základnej a dopravnej infraštruktúry a rozvoj v oblasti sociálnych a komunitných služieb
Priradenie kódu opatrenia ¹⁵	
Priradenie k fokusovej oblasti PRV/ŠC IROP	5.1.2 Zlepšenie udržateľných vzťahov medzi vidieckymi rozvojovými centrami a ich zázemím vo verejných službách a vo verejných infraštruktúrach
Ciele opatrenia	Skvalitnením základnej dopravnej, sociálnej infraštruktúry a budovaním trhových priestorov zvýšiť kvalitu života obyvateľov a podnikateľského prostredia v obciach...
Zdôvodnenie výberu	Opatrenie prispieva ku zvýšeniu konkurencieschopnosti regiónu a skvalitneniu života obyvateľov na vidieku s dôrazom na sociálne ohrozených obyvateľov – nezamestnaných, seniorov, občanov so zdravotným postihnutím, MRK. V rámci stratégie CLLD podporuje aktivitu obcí, ich združení ako aj mimovládnych organizácií aktívnych v regióne so zámerom rozvíjať základnú infraštruktúru a sociálne služby, ktoré prispievajú k rozvoju definovaných prioritných oblastí.
Rozsah a oprávnené činnosti	<p>B2. Zvyšovanie bezpečnosti a dostupnosti sídiel</p> <ul style="list-style-type: none"> • výstavba, modernizácia, rekonštrukcia zastávok, staníc, parkovísk, na linkách prepájajúcich obec s mestom, súčasťou môžu byť: <ul style="list-style-type: none"> - vnútorné a/alebo vonkajšie informačné tabule, - stacionárne informačné systémy, • budovanie prvkov a podpora opatrení na zvyšovanie bezpečnosti dopravy v mestách ako: <ul style="list-style-type: none"> - budovanie alebo rekonštrukcia nadchodov, podchodov, - budovanie alebo rekonštrukcia chodníkov, - odstraňovanie úzkych miest v doprave, - odstraňovanie bariér, - budovanie, rekonštrukcia alebo modernizácia prvkov na ochranu zraniteľných účastníkov dopravy

¹⁴ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

¹⁵ Platí v prípade opatrení z PRV, priradí sa kód opatrenia/podopatrenia v zmysle nariadenia (EÚ) č. 808/2014.

	<p>- cyklisti, chodci, - budovanie, rekonštrukcia alebo modernizácia vodorovného a zvislého dopravného značenia vrátane svetelnej signalizácie, - budovanie, rekonštrukcia alebo modernizácia verejného osvetlenia v priamej nadväznosti na bezpečnosť dopravy a jej účastníkov, - systémy pre privolanie pomoci v prípade núdze.</p> <p>F1. Verejný vodovod</p> <ul style="list-style-type: none"> • rekonštrukcia vodovodných sietí, objektov a zariadení verejného vodovodu v aglomeráciách do 2 000 EO, • budovanie verejných vodovodov, okrem prípadov ich súbežnej výstavby s výstavbou verejnej kanalizácie v aglomeráciách do 2 000 EO podľa aktualizovaného Národného programu SR pre vykonávanie smernice Rady 91/271/EHS, 					
Oprávnení prijímatelia	obce na území MAS Pod Vihorlatom mimo mesta Snina združenia miest a obcí mimo mesta Snina					
Intenzita pomoci ¹⁶	v súlade so Stratégiou financovania Európskych štrukturálnych a investičných fondov pre programové obdobie 2014 – 2020 Obec: EFRR: 95% Štátny rozpočet: 0,0% Prijímateľ: 5,0%					
Oprávnené výdavky ¹⁷	Max. 100 000 eur na jeden projekt					
Výška príspevku (minimálna a maximálna)	Minimálna výška oprávnených výdavkov: 7 000 EUR Maximálna výška oprávnených výdavkov: 100 000 EUR v súlade s IROP					
Finančný plán	Región ¹⁸	Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné
	MR	417 944,10	398 042	0	19 902,10	
	VR					
	Spolu	417 944,10	398 042	0	19 902,10	
Princípy pre stanovenie výberových a hodnotiacich kritérií / Hlavné zásady výberu operácií ¹⁹	Každý projekt musí splniť všeobecné podmienky oprávnenosti v súlade s PRV a stratégiou CLLD a jej príloh podľa implementačného procesu.					
Povinné prílohy stanovené MAS	Neuplatňujú sa					
Merateľné ukazovatele projektu	Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatková hodnota	Celková cieľová hodnota	
	5.1.2	Nárast zamestnanosti v podporovaných podnikoch	FTE	0	0	
	5.1.2	Počet nových prvkov verejnej infraštruktúry	počet	0	8	
	5.1.2	Počet podporených operácií	počet	0	13	

¹⁶ Intenzita pomoci je percentuálny pomer medzi financovaním zo strany žiadateľa a príspevkom v fondov a rozpočtu.

¹⁷ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

¹⁸ Typ regiónu: MR – menej rozvinutý región, VR – viac rozvinutý región

¹⁹ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

Indikatívny harmonogram výziev	B2: 01/2020 F1: 01/2020
--------------------------------	----------------------------

Tabuľka č.4 E: Opatrenie stratégie CLLD

Názov opatrenia	Opatrenie č. 5: Podpora na investície do poľnohospodárskych podnikov
Priradenie kódu opatrenia	4 - Investície do hmotného majetku 4.1 - Podpora na investície do poľnohospodárskych podnikov
Priradenie k fókusovej oblasti PRV	Primárna fokusová oblasť: 6B Sekundárna FO predominantná: 2A, 2B, 5C Sekundárna FO doplnková: 3A, 6A
Ciele opatrenia	Rozšírenie služieb v oblasti podnikania a zlepšenia kvality.
Zdôvodnenie výberu	Toto opatrenie prispieva k riešeniu konkrétnych potrieb územia MAS Pod Vihorlatom na základe analýzy, ktoré sú popísané v kapitole 3.3. Opatrenie rieši nasledovné potreby: vytvorenie podmienok pre podnikateľov, vytvorenie nových pracovných miest, zlepšenie životného prostredia.
Rozsah a oprávnené činnosti	Oprávnené sú činnosti, ktoré zvyšujú celkovú výkonnosť a udržateľnosť poľnohospodárskeho podniku: <ul style="list-style-type: none"> - zvýšením produkcie alebo jej kvality v kritických odvetviach ŽV a ŠRV; - zvýšením odbytu; - znížením záťaže na ŽP vrátane technológii; - zvýšením skladovacích kapacít a pozberovej úpravy; - reštrukturalizáciou výroby podniku alebo diverzifikáciou výroby; - zlepšením kvality a úrodnosti pôdy a ochranou pred jej degradáciou; - zvýšením efektivity využívania vody. Kategória A) Oblasť zamerania č. 1 - Špecializovaná rastlinná výroba <ul style="list-style-type: none"> - investície do výstavby, rekonštrukcie a modernizácie objektov špecializovanej rastlinnej výroby vrátane prípravy staveniska a vrátane okolitých spevnených plôch; - investície do obstarania technického a technologického vybavenia špecializovanej rastlinnej výroby vrátane strojov a náradia slúžiacich na pestovanie, aplikáciu prípravkov na ochranu rastlín, priemyselných a hospodárskych hnojív, zber a pozberovú úpravu; - investície do objektov na využívanie geotermálnej energie na vykurovanie skleníkov a fóliovníkov a na vlastnú spotrebu v podniku vrátane súvisiacich investičných činností. - investície do výstavby, rekonštrukcie a modernizácie objektov a do jeho vnútorného vybavenia na priamy predaj výhradne vlastných výrobkov v rámci areálu daného podniku (vrátane okolitých spevnených plôch); Oblasť zamerania č. 2 - Živočíšna výroba <ul style="list-style-type: none"> - investície do výstavby, rekonštrukcie a modernizácie objektov živočíšnej výroby vrátane prípravy staveniska; - investície do obstarania technického a technologického vybavenia živočíšnej výroby vrátane strojov a náradia slúžiacich aj na zber objemových krmív, uskladnenie a manipuláciu s krmivami a stelivami; - investície do zavádzania technológií na výrobu energie energetickou transformáciou biomasy vyprodukovanej primárne v rámci živočíšnej výroby s doplnkovou funkciou biomasy vyprodukovanej na ostatnej poľnohospodárskej pôde (nevyužitej ornej i TTP) a odpadových druhov

biomasy z poľnohospodárstva, vlastnej výroby potravinárskych výrobkov.

Oblasť zamerania č. 3 - Zlepšenie využívania závlah (zavlažovanie)

- stavebné investície na výstavbu, rekonštrukciu alebo modernizáciu závlahových systémov vrátane infraštruktúry s cieľom zvýšenia produkcie alebo jej kvality;
- investície do obstarania a modernizácie techniky a technológie závlahových systémov s cieľom zvýšenia produkcie alebo jej kvality, pričom oprávnené sú len kompletne závlahové detaily (nie súčasti na existujúci detail, ani stavebné investície)

Oblasť zamerania č. 4 - Zníženie záťaže na životné prostredie vrátane technológií na znižovanie emisií skleníkových plynov v spojitosti s rastom produkcie alebo rastom kvality produkcie

- investície do nových technológií na znižovanie emisií skleníkových plynov v ustajnení hospodárskych zvierat v súvislosti s rastom produkcie alebo rastom kvality produkcie;
- investície do objektov a technológií na bezpečné uskladnenie a nakladanie s hospodárskymi hnojivami a inými vedľajšími produktmi vlastnej živočíšnej výroby (výstavba hnojísk, uskladňovacích nádrží alebo žúmp) v súvislosti s rastom produkcie alebo rastom kvality produkcie;
- investície do uskladnenia hnojív a chemických prípravkov v rastlinnej výrobe a do objektov, technológií a zariadení na bezpečné uskladnenie senáže a siláže v súvislosti s rastom produkcie alebo rastom kvality produkcie.

Oblasť zamerania č. 5 - Skladovacie kapacity a pozberová úprava a oblasť odbytu

- investície do výstavby, rekonštrukcie a modernizácie skladovacích kapacít a pozberovej úpravy vrátane sušiarň s energetickým využitím biomasy na výrobu tepla s max. tepelným výkonom do 2 MWt.
- investície do výstavby, rekonštrukcie a modernizácie objektov a do jeho vnútorného vybavenia: na priamy predaj výhradne vlastných výrobkov v rámci areálu daného podniku.

Oblasť zamerania č. 6 - Zavádzanie inovatívnych technológií v súvislosti s variabilnou aplikáciou organických a priemyselných hnojív a ostatných substrátov s cieľom lepšenia kvalitatívnych vlastností a úrodnosti pôdy a ochrany pred jej degradáciou

- investície do obstarania inovatívnej techniky, technológie a strojov s variabilnou aplikáciou organických a priemyselných hnojív a ostatných substrátov do pôdy.

Oblasť 7: Biomasa, založenie porastov rýchlo rastúcich drevín a iných trvalých energetických plodín, investície súvisiace s energetickým využitím biomasy v spojitosti s investíciami v ostatných oblastiach

- náklady na založenie porastov rýchlo rastúcich drevín a iných trvalých energetických plodín na poľnohospodárskej pôde. Zoznam rýchlorastúcich drevín pre účely pestovania na ornej pôde tvorí prílohu č. 10B k Príručke pre prijímateľa o poskytnutie nenávratného finančného príspevku z Programu rozvoja vidieka SR 2014 – 2022 pre opatrenie 19. Podpora na miestny rozvoj v rámci iniciatívy LEADER
- investície na budovanie, rekonštrukciu a modernizáciu zariadení na energetické využívanie biomasy na výrobu tepla a vykurovanie s max. tepelným výkonom do 500 kWt;
- investície na budovanie, rekonštrukciu a modernizáciu zariadení na energetické využívanie biomasy na výrobu elektriny a tepla spaľovaním bioplynu vyrobeného anaeróbnou fermentáciou, s max. elektrickým

	<p>výkonom do 500 kWe;</p> <ul style="list-style-type: none"> - investície na výrobu biomasy pre technické a energetické využitie.
Oprávnení prijímatelia	<p>Fyzické a právnické osoby podnikajúce v poľnohospodárskej prvovýrobe, ako napr.: poľnohospodári alebo skupina poľnohospodárov, mladý poľnohospodár, ktorý prvýkrát zakladá poľnohospodársky podnik ako jeho vedúci na investície, ktoré spĺňajú normy Únie uplatňované na poľnohospodársku výrobu, ako aj bezpečnosť pri práci. Takáto podpora sa môže poskytovať maximálne 24 mesiacov odo dňa založenia podniku. V prípade kolektívnej investície minimálne 2 personálne a majetkovo neprepojených a partnerských podnikov partnerov musia oprávnenosť žiadateľa (prijímateľa) uvedenú vyššie spĺňať všetci partneri kolektívnej investície.</p>
Intenzita pomoci	<ol style="list-style-type: none"> 1. Maximálna základná miera podpory z celkových oprávnených výdavkov berúc do úvahy stanovenú výšku podpory príslušnou MAS v stratégii CLLD: <ul style="list-style-type: none"> • max. 50 % v prípade menej rozvinutých regiónov (mimo Bratislavského kraja); • max. 40 % v prípade iných regiónov (Bratislavský kraj). 2. Zároveň platí, že základná miera podpory sa zvyšuje: <ul style="list-style-type: none"> • max. o 20% mladým poľnohospodárom max. do 5 rokov od dátumu začatia pôsobenia v podniku ako jeho najvyšší predstavitelia, alebo do vykonania opatrení vymedzených v podnikateľskom pláne schválenom v rámci podopatrenia 6.1 t.j. má rozhodnutie PPA o schválení podpory v rámci podopatrenia 6.1); • max. o 20 % v prípade ekologického poľnohospodárstva a agroenvironmentu; <p>Miera podpory sa môže zvýšiť kombinovane najviac do 90% z celkových oprávnených výdavkov.</p>
Oprávnené výdavky	<ol style="list-style-type: none"> 1. výdavky na hmotné a nehmotné investície v súlade s podporovanými činnosťami (vrátane začlenenie prvkov zelenej infraštruktúry, následné "ozelenenie" objektov a ich začlenenie do zelenej infraštruktúry obce, náklady súvisiace s investíciami do využívania OZE a do úspor energie, pokiaľ sú tieto investície súčasťou iných investícií v rámci operácie) 2. súvisiace všeobecné náklady s bodom 1 (v prípade investičných opatrení): <ol style="list-style-type: none"> a) výstavba, obstaranie (vrátane leasingu) alebo zlepšenie nehnuteľného majetku; b) kúpa alebo kúpa na leasing nových strojov a zariadení, ako i strojov a zariadení do výšky ich trhovej hodnoty; c) všeobecné náklady súvisiace s výdavkami uvedenými v bode a) a v bode b) ako sú poplatky architektom, inžinierom a konzultantom, poplatky za poradenstvo v oblasti environmentálnej a ekonomickej udržateľnosti vrátane štúdií uskutočniteľnosti. Štúdie uskutočniteľnosti zostávajú oprávnenými aj v prípade, ak sa na základe ich výsledkov nebudú realizovať žiadne výdavky uvedené v bodoch a) a b) – max. do 15% z výšky projektu; d) nehmotné investície ako obstaranie alebo vývoj počítačového softvéru, získanie patentov, licencií, autorských práv a obchodných značiek. 3. Výdavky pre žiadateľa/prijímateľa projektov v rámci implementácie stratégie CLLD sú považované za oprávnené, ak vznikli a boli zaplatené v čase od podania ŽoNFP, na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá je vyhlásená MAS, s

	výnimkou všeobecných nákladov súvisiacich s investíciou vymedzených v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EP a Rady (EÚ) č. 1305/2013, kde sa za oprávnené budú považovať vzniknuté a zaplatené - výdavky v čase pred podaním ŽoNFP na základe výzvy na predkladanie ŽoNFP v rámci implementácie stratégie CLLD, ktorá je vyhlásená príslušnou MAS, a to od 1. januára 2016. Oprávnené výdavky sú výdavky vzniknuté pri uskutočnení VO/O ktoré sa začalo najskôr dňa 19. apríla 2016. Uvedené sa vzťahuje aj na všeobecné náklady súvisiace s investíciou vymedzené v článku 45 ods. 2 písm. c) nariadenia EPFRV.					
Výška príspevku (min. a max.)	Minimálna výška príspevku: 15 000 EUR Maximálna výška príspevku: 70 000 EUR					
Finančný plán	Región ²⁰	Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné
	MR	196 044,90	87 033,68	29 011,23	80 000	
	VR					
	Spolu	196 044,90	87 033,68	29 011,23	80 000	
Princípy pre stanovenie výberových a hodnotiacich kritérií / Hlavné zásady	Výberová komisia bude zriadená pre každú výzvu samostatne, vyberie a schváli na financovanie z EPFRV projekty s najvyšším počtom bodov v súlade s alokáciou financií na výzvu. Každý projekt musí splniť všeobecné podmienky oprávnenosti v súlade s PRV a stratégiou CLLD a jej príloh (Výberové a hodnotiace (bodovacie) kritéria pre výber projektov).					
Merateľné ukazovatele projektu	Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Celková cieľová hodnota	
	4.1	Počet novovytvorených pracovných miest projektom prepočítaný na ekvivalent plného pracovného úväzku	počet	0	2	

Tabuľka č.4 H: Opatrenie stratégie CLLD

Názov opatrenia	Opatrenie č. 6: Zvýšenie zamestnanosti na miestnej úrovni podporou podnikania a inovácií.
Priradenie kódu	
Priradenie k fokusovej oblasti PRV/ŠC IROP cieľu	5.1.1 Zvýšenie zamestnanosti na miestnej úrovni podporou podnikania a inovácií

²⁰ Typ regiónu: MR – menej rozvinutý región, VR – viac rozvinutý región

Ciele a opis	Zvýšiť a udržať pracovné miesta inovovaním výroby a skvalitnením poskytovaných služieb v mikro a malých podnikoch.					
Zdôvodnenie výberu	Zakladanie nových a podpora existujúcich mikro a malých podnikov, samostatne zárobkovo činných osôb, družstiev: obstaranie hmotného majetku pre účely tvorby pracovných miest, nutné stavebnotechnické úpravy budov spojené s umiestnením obstaranej technológie a/alebo s poskytovaním nových služieb, podpora marketingových aktivít, podpora miestnych produkčných spotrebiteľských reťazcov, sieťovanie na úrovni miestnej ekonomiky a výmena skúseností.					
Rozsah a oprávnené činnosti	<p>A1 Podpora podnikania a inovácií:</p> <ul style="list-style-type: none"> • obstaranie hmotného majetku pre účely tvorby pracovných miest, • nutné stavebnotechnické úpravy budov spojené s umiestnením obstaranej technológie a/alebo s poskytovaním nových služieb, • podpora marketingových aktivít, • podpora miestnych produkčno-spotrebiteľských reťazcov, sieťovanie na úrovni miestnej ekonomiky a výmena skúseností. 					
Oprávnení prijímatelia	Samostatne zárobkovo činné osoby, okrem tých, ktoré sú oprávnenými prijímateľmi z PRV v opatrení LEADER a oprávnenými prijímateľmi z OP RH mikro a malé podniky s počtom do 49 zamestnancov, okrem tých, ktoré sú oprávnenými prijímateľmi z PRV v opatrení LEADER a oprávnenými prijímateľmi z OP RH					
Intenzita pomoci ²¹	Súkr. sektor mimo schém št. pomoci: EFRR: 55%, ŠR: 0%, VZ: 45% Súkromný sektor v rámci schém štátnej pomoci: bude doplnený po schválení schém.					
Oprávnené výdavky ²²	Max.100 000 € na jeden projekt					
Výška príspevku (min. a max.)	Minimálna výška oprávnených výdavkov: 10 000 EUR Maximálna výška oprávnených výdavkov: 100 000 EUR					
Finančný plán	Región ²³	Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné
	MR	753 252,73	414 289	0	338 963,73	
	VR					
	Spolu	753 252,73	414 289	0	338 963,73	
Princípy pre stanovenie výberových a hodnotiacich kritérií / Hlavné zásady výberu operácií ²⁴	V súlade s PRV a stratégiou CLLD a jej príloh (Výberové a hodnotiace (bodovacie) kritéria pre výber projektov). V súlade s IROP a prílohou č.3 Výberové kritéria a hodnotiace (bodovacie) kritéria pre výber projektov predkladanej stratégie CLLD					
Povinné stanovené prílohy MAS	Nie sú					
Merateľné ukazovatele projektu	Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatková hodnota	Celková cieľová hodnota	

²¹ Intenzita pomoci je percentuálny pomer medzi financovaním zo strany žiadateľa a príspevkom v fondov a rozpočtu.

²² v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

²³ Typ regiónu: MR – menej rozvinutý región, VR – viac rozvinutý región

²⁴ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

	Počet podporených podnikov	počet	0	8
	Zamestnanosť v podporených podnikoch	počet	0	8
	Počet podnikov, ktoré dostávajú podporu s cieľom predstaviť výrobky, ktoré sú pre podnik nové	počet	0	2
	Počet podnikov, ktoré dostávajú podporu s cieľom predstaviť výrobky, ktoré sú pre trh nové	počet	0	2
Indikatívny harmonogram výziev	01/2020			

Časť B.) Akčný plán pre Chod MAS a animácie

Tabuľka č.4 I: Animácie (základná alokácia pre MAS z menej rozvinutého regiónu)

Názov opatrenia	Opatrenie č. 7: Podpora na prevádzkové náklady a oživenie
Priradenie kódu opatrenia č. 808/2014)	19 - Podpora na miestny rozvoj v rámci iniciatívy LEADER (CLLD – miestny rozvoj vedený komunitou)
Priradenie k fókusovej oblasti PRV/ ŠC IROP	19.4. – Podpora na prevádzkové náklady a oživenie 6B Podpora miestneho rozvoja vo vidieckych oblastiach 1A Podpora inovácie, spolupráce a rozvoja vedomostnej základne vo vidieckych oblastiach
Ciele opatrenia	Podpora v rámci operácie bude poskytovaná na prevádzkovú a administratívnu činnosť schválených miestnych akčných skupín ako aj na náklady v súvislosti s oživovaním stratégie miestneho rozvoja, t.j. propagácia stratégie a informovanosť o dotknutom území.
Zdôvodnenie výberu	SWOT analýza zadefinovala, že územia MAS si vyžaduje rozvoj prístupu LEADER, budovanie partnerstva, sumár aktivít zameraných na budovanie prístupu zdola nahor, zručností a výmenu skúseností nevyhnutných pre miestna rozvoj vedený komunitou.
Rozsah a oprávnené činnosti	a. propagácia a informovanie o dotknutej oblasti a výsledkoch stratégie CLLD; b. výmena informácií medzi miestnymi aktérmi - semináre, konferencie, workshopy pre členov MAS, ďalších aktérov ako aj, zamerané na ich rozširovanie vedomostí a zručností pri vykonávaní stratégie CLLD a s tým spojených prác; c. vzdelávanie potenciálnych prijímateľov zamerané na rozširovanie vedomostí a zručností pri príprave projektov.
Oprávnení prijímatelia	MAS, ktorá je vybraná RO na implementáciu stratégie miestneho rozvoja, a má právnu formu občianske združenie – v zmysle zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov. v súlade s PRV (resp. s nariadením EÚ (č. 1305/2013

Intenzita pomoci ²⁵	100%					
Oprávnené výdavky	a. propagácia a informovanie o dotknutej oblasti a výsledkoch stratégie CLLD; b. výmena informácií medzi miestnymi aktérmi - semináre, konferencie, workshopy pre členov MAS, ďalších aktérov ako aj, zamerané na ich rozširovanie vedomostí a zručností pri vykonávaní stratégie CLLD a s tým spojených prác; c. vzdelávanie potenciálnych prijímateľov zamerané na rozširovanie vedomostí a zručností pri príprave projektov.					
Finančný plán	Región ²⁶	Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné
	MR	78 664,33	58 998,25	19 666,08	0	
	VR					
	Spolu	78 664,33	58 998,25	19 666,08	0	
Merateľné ukazovatele projektu	Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Celková cieľová hodnota	
	19.4	Počet informačno propagačných aktivít	počet	0	15	

Tabuľka č.4 J: Chod MAS 1 a Chod MAS 2 v rámci IROP (základná alokácia z menej rozvinutého regiónu)

Názov opatrenia	Opatrenie č. 8: Financovanie prevádzkových nákladov MAS spojených s riadením a uskutočňovania stratégií CLLD
Priradenie kódu opatrenia	
Priradenie k fokusovej oblasti PRV/ ŠC IROP	5.1.1 Zvýšenie zamestnanosti na miestnej úrovni podporou podnikania a inovácií Opatrenie č.14: financovanie prevádzkových nákladov MAS spojených s riadením a uskutočňovania stratégií CLLD.
Ciele opatrenia	Účinné a efektívne financovanie prevádzkových nákladov MAS spojených s riadením uskutočňovania stratégií CLLD.
Zdôvodnenie výberu	Opatrenie je zamerané na zabezpečenie administratívneho chodu MAS. Podpora je zameraná na personálne, prevádzkové náklady, na vzdelávanie zamestnancov a členov MAS, ktorí sa podieľajú na príprave a vykonávaní stratégie CLLD, účasť zamestnancov a členov MAS na stretnutiach s inými MAS, náklady vynaložené na monitorovanie, hodnotenie a aktualizáciu stratégií CLLD.
Rozsah oprávnené činnosti	Financovanie prevádzkových nákladov MAS spojených s riadením uskutočňovania stratégií CLLD - personálne a administratívne náklady MAS (prevádzkové, osobné, poistenie) - vzdelávanie zamestnancov a členov MAS (školenia, konferencie, semináre, workshopy a pod., okrem školení pre predkladateľov projektov), ktorí sa podieľajú na príprave a vykonávaní stratégie CLLD - náklady na publicitu a sieťovanie: účasť zamestnancov a členov MAS na stretnutiach s inými MAS, vrátane zasadaní národných a európskych sietí, ako aj poplatky za členstvo v regionálnych, národných alebo európskych sieťach MAS

²⁵ Intenzita pomoci je percentuálny pomer medzi financovaním zo strany žiadateľa a príspevkom v fondov a rozpočtu.

²⁶ Typ regiónu: MR – menej rozvinutý región, VR – viac rozvinutý región

Oprávnení prijímateľa	Miestna akčná skupina vybraná RO v súlade s IROP					
Intenzita pomoci ²⁷	95% a Prijímateľ: 5%					
Oprávnené výdavky ²⁸	Definícia oprávnených výdavkov a oprávnených nákladov je v súlade s IROP a metodickým pokynom pre spracovanie stratégie CLLD: A) personálne a administratívne náklady MAS B) vzdelávanie zamestnancov a členov MAS, ktorí sa podieľajú na príprave a vykonávaní stratégie CLLD C) náklady na publicitu a sieťovanie D) finančné náklady E) náklady vynaložené na monitorovanie, hodnotenie a aktualizáciu stratégie CLLD					
Finančný plán	Región ²⁹	Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné
	MR	303 479,35	289 027,96	0	14 451,39	
	VR					
	Spolu	303 479,35	289 027,96	0	14 451,39	
Merateľné ukazovatele projektu	Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Celková cieľová hodnota	
		Počet podporených MAS	počet	0	1	
		Počet obyvateľov v území MAS	počet	0	44 304	

Tabuľka č.4 J: Chod MAS a animácie (dodatočná alokácia na základe splnenia Míľníka A), max. 20% z pridelenej dodatočnej alokácie na základe splnenia míľníka A

Názov opatrenia	Opatrenie č. 9: Podpora na prevádzkové náklady a oživenie
Priradenie kódu opatrenia č. 808/2014)	19 - Podpora na miestny rozvoj v rámci iniciatívy LEADER (CLLD – miestny rozvoj vedený komunitou) 19.4. – Podpora na prevádzkové náklady a oživenie
Priradenie k fókusovej oblasti PRV/ ŠC IROP	6B Podpora miestneho rozvoja vo vidieckych oblastiach 1A Podpora inovácie, spolupráce a rozvoja vedomostnej základne vo vidieckych oblastiach
Ciele opatrenia	Podpora v rámci operácie bude poskytovaná na prevádzkovú a administratívnu činnosť schválených miestnych akčných skupín ako aj na náklady v súvislosti s oživovaním stratégie miestneho rozvoja, t.j. propagácia stratégie a informovanosť o dotknutom území.
Zdôvodnenie výberu	SWOT analýza zadefinovala, že územia MAS si vyžaduje rozvoj prístupu LEADER, budovanie partnerstva, sumár aktivít zameraných na budovanie prístupu zdola nahor, zručností a výmenu skúseností nevyhnutných pre miestna rozvoj vedený komunitou.
Rozsah a oprávnené činnosti	1. financovanie prevádzkových nákladov MAS spojených s riadením uskutočňovania stratégií CLLD:

²⁷ Intenzita pomoci je percentuálny pomer medzi financovaním zo strany žiadateľa a príspevkom v fondov a rozpočtu.

²⁸ v prípade identického textu postačuje odvolávka na text PRV/IROP

²⁹ Typ regiónu: MR – menej rozvinutý región, VR – viac rozvinutý región

	<ol style="list-style-type: none"> a. personálne a administratívne náklady MAS (prevádzkové vrátane nákladov na prenájom kancelárskych priestorov, osobné náklady, poistenie); b. vzdelávanie zamestnancov a členov MAS (školenia, konferencie, semináre, workshopy a pod., okrem školení pre predkladateľov projektov), ktorí sa podieľajú na príprave vykonávaní stratégie CLLD; c. náklady na publicitu a sieťovanie: účasť zamestnancov a členov MAS na stretnutiach s inými MAS, vrátane zasadaní národných a európskych sietí, ako aj poplatky za členstvo v regionálnych, národných alebo európskych sieťach MAS; d. finančné náklady (napr. bankové poplatky); e. náklady vynaložené na monitorovanie, hodnotenie a aktualizáciu stratégií CLLD (na úrovni MAS); <ol style="list-style-type: none"> 2. financovanie animačných nákladov MAS v súvislosti s oživovaním stratégie CLLD: <ol style="list-style-type: none"> a. propagácia a informovanie o dotknutej oblasti a výsledkoch stratégie CLLD; b. výmena informácií medzi miestnymi aktérmi - semináre, konferencie, workshopy pre členov MAS, ďalších aktérov ako aj, zamerané na ich rozširovanie vedomostí a zručností privykonávaní stratégie CLLD a s tým spojených prác; c. vzdelávanie potenciálnych prijímateľov zamerané na rozširovanie vedomostí a zručností pri príprave projektov.
Oprávnení prijímatelia	MAS, ktorá je vybraná RO na implementáciu stratégie miestneho rozvoja, a má právnu formu občianske združenie – v zmysle zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov. v súlade s PRV (resp. s nariadením EÚ (č. 1305/2013
Intenzita pomoci ³⁰	100%
Oprávnené výdavky	<ol style="list-style-type: none"> 1. financovanie prevádzkových nákladov MAS spojených s riadením uskutočňovania stratégií CLLD: <ol style="list-style-type: none"> a. personálne a administratívne náklady MAS (prevádzkové vrátane nákladov na prenájom kancelárskych priestorov, osobné náklady, poistenie); b. vzdelávanie zamestnancov a členov MAS (školenia, konferencie, semináre, workshopy a pod., okrem školení pre predkladateľov projektov), ktorí sa podieľajú na príprave vykonávaní stratégie CLLD; c. náklady na publicitu a sieťovanie: účasť zamestnancov a členov MAS na stretnutiach s inými MAS, vrátane zasadaní národných a európskych sietí, ako aj poplatky za členstvo v regionálnych, národných alebo európskych sieťach MAS; d. finančné náklady (napr. bankové poplatky); e. náklady vynaložené na monitorovanie, hodnotenie a aktualizáciu stratégií CLLD (na úrovni MAS); 2. financovanie animačných nákladov MAS v súvislosti s oživovaním stratégie CLLD: <ol style="list-style-type: none"> a. propagácia a informovanie o dotknutej oblasti a výsledkoch stratégie CLLD; b. výmena informácií medzi miestnymi aktérmi - semináre, konferencie, workshopy pre členov MAS, ďalších aktérov ako aj, zamerané na ich rozširovanie vedomostí a zručností privykonávaní stratégie CLLD a s tým spojených prác; c. vzdelávanie potenciálnych prijímateľov zamerané na rozširovanie

³⁰ Intenzita pomoci je percentuálny pomer medzi financovaním zo strany žiadateľa a príspevkom v fondov a rozpočtu.

vedomostí a zručností pri príprave projektov.						
Finančný plán	Región ³¹	Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné
	MR	35 779,11	26 834,33	8 944,78	0	
	VR					
	Spolu	35 779,11	26 834,33	8 944,78	0	
Merateľné ukazovatele projektu	Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Celková cieľová hodnota	
	19,4	Počet informačno propagačných aktivít	počet	0	2	

Tabuľka č.4 K: Chod MAS a animácie (dodatočná alokácia na základe predĺženia obdobia PRV v zmysle nariadenia o prechodných pravidlách), max. 20% z pridelenej dodatočnej alokácie na základe predĺženia obdobia PRV v zmysle nariadenia o prechodných pravidlách

Názov opatrenia	Opatrenie č. 10: Podpora na prevádzkové náklady a oživenie
Priradenie kódu opatrenia č. 808/2014)	19 - Podpora na miestny rozvoj v rámci iniciatívy LEADER (CLLD – miestny rozvoj vedený komunitou) 19.4. – Podpora na prevádzkové náklady a oživenie
Priradenie k fókusovej oblasti PRV/ ŠC IROP	6B Podpora miestneho rozvoja vo vidieckych oblastiach 1A Podpora inovácie, spolupráce a rozvoja vedomostnej základne vo vidieckych oblastiach
Ciele opatrenia	Podpora v rámci operácie bude poskytovaná na prevádzkovú a administratívnu činnosť schválených miestnych akčných skupín ako aj na náklady v súvislosti s oživovaním stratégie miestneho rozvoja, t.j. propagácia stratégie a informovanosť o dotknutom území.
Zdôvodnenie výberu	SWOT analýza zadefinovala, že územia MAS si vyžaduje rozvoj prístupu LEADER, budovanie partnerstva, sumár aktivít zameraných na budovanie prístupu zdola nahor, zručností a výmenu skúseností nevyhnutných pre miestna rozvoj vedený komunitou.
Rozsah a oprávnené činnosti	2. financovanie prevádzkových nákladov MAS spojených s riadením uskutočňovania stratégií CLLD: a. personálne a administratívne náklady MAS (prevádzkové vrátane nákladov na prenájom kancelárskych priestorov, osobné náklady, poistenie); b. vzdelávanie zamestnancov a členov MAS (školenia, konferencie, semináre, workshopy a pod., okrem školení pre predkladateľov projektov), ktorí sa podieľajú na príprave vykonávaní stratégie CLLD; c. náklady na publicitu a sieťovanie: účasť zamestnancov a členov MAS na stretnutiach s inými MAS, vrátane zasadaní národných a európskych sietí, ako aj poplatky za členstvo v regionálnych, národných alebo európskych sieťach MAS; d. finančné náklady (napr. bankové poplatky); e. náklady vynaložené na monitorovanie, hodnotenie a aktualizáciu stratégií CLLD (na úrovni MAS); 3. financovanie animačných nákladov MAS v súvislosti s oživovaním stratégie CLLD:

³¹ Typ regiónu: MR – menej rozvinutý región, VR – viac rozvinutý región

	<ul style="list-style-type: none"> a. propagácia a informovanie o dotknutej oblasti a výsledkoch stratégie CLLD; b. výmena informácií medzi miestnymi aktérmi - semináre, konferencie, workshopy pre členov MAS, ďalších aktérov ako aj, zamerané na ich rozširovanie vedomostí a zručností privykonávaní stratégie CLLD a s tým spojených prác; c. vzdelávanie potenciálnych prijímateľov zamerané na rozširovanie vedomostí a zručností pri príprave projektov. 					
Oprávnení prijímatelia	MAS, ktorá je vybraná RO na implementáciu stratégie miestneho rozvoja, a má právnu formu občianske združenie – v zmysle zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov. v súlade s PRV (resp. s nariadením EÚ (č. 1305/2013					
Intenzita pomoci ³²	100%					
Oprávnené výdavky	<ol style="list-style-type: none"> 1. financovanie prevádzkových nákladov MAS spojených s riadením uskutočňovania stratégií CLLD: <ul style="list-style-type: none"> a. personálne a administratívne náklady MAS (prevádzkové vrátane nákladov na prenájom kancelárskych priestorov, osobné náklady, poistenie); b. vzdelávanie zamestnancov a členov MAS (školenia, konferencie, semináre, workshopy a pod., okrem školení pre predkladateľov projektov), ktorí sa podieľajú na príprave vykonávaní stratégie CLLD; c. náklady na publicitu a sieťovanie: účasť zamestnancov a členov MAS na stretnutiach s inými MAS, vrátane zasadaní národných a európskych sietí, ako aj poplatky za členstvo v regionálnych, národných alebo európskych sieťach MAS; d. finančné náklady (napr. bankové poplatky); e. náklady vynaložené na monitorovanie, hodnotenie a aktualizáciu stratégií CLLD (na úrovni MAS); 2. financovanie animačných nákladov MAS v súvislosti s oživovaním stratégie CLLD: <ul style="list-style-type: none"> a. propagácia a informovanie o dotknutej oblasti a výsledkoch stratégie CLLD; b. výmena informácií medzi miestnymi aktérmi - semináre, konferencie, workshopy pre členov MAS, ďalších aktérov ako aj, zamerané na ich rozširovanie vedomostí a zručností privykonávaní stratégie CLLD a s tým spojených prác; c. vzdelávanie potenciálnych prijímateľov zamerané na rozširovanie vedomostí a zručností pri príprave projektov. 					
Finančný plán	Región ³³	Spolu	EÚ	ŠR	VZ	iné
	MR	88 363,07	66 272,3	22 090,77	0	
	VR					
	Spolu	88 363,07	66 272,3	22 090,77	0	
Merateľné ukazovatele projektu	Kód/ID	Názov/Ukazovateľ	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Celková cieľová hodnota	
	19,4	Počet informačno propagačných aktivít	počet	0	3	

³² Intenzita pomoci je percentuálny pomer medzi financovaním zo strany žiadateľa a príspevkom v fondov a rozpočtu.

³³ Typ regiónu: MR – menej rozvinutý región, VR – viac rozvinutý región

5.3. Monitorovanie a hodnotenie stratégie CLLD

5.3.1. Opis monitorovania a hodnotenia stratégie CLLD

Monitorovanie a hodnotenie je potrebné na posúdenie napĺňania špecifických cieľov a priorit stratégie CLLD. Hodnotenie stratégie CLLD pre územie MAS Pod Vihorlatom sa uskutoční priebežne 1x ročne až do konca programovacieho obdobia t.j. do roku 2020 a nakoniec po ukončení implementácie stratégie CLLD do roku 2023. Predmetom hodnotenia je hodnotenie výsledkov na úrovni jednotlivých opatrení stratégie CLLD pre územie MAS. Záverečné hodnotenie bude zamerané na hodnotenie dopadov na úrovni opatrení.

Druhy a postupy hodnotenia

Monitorovanie a hodnotenie stratégie CLLD sa bude realizovať priebežne tak ako je to uvedené t.j. za obdobie jedného roka počas implementácie od roku 2017 až 2023.

- Na úrovni projektov pozostáva z monitorovania projektov realizovaných v území MAS - počas realizácie projektu, pri jeho ukončení a po ukončení projektu a pozostáva zo zberu informácií o napredovaní projektov, naplnenia cieľov a ukazovateľov projektov na úrovni výstupov a udržateľnosti.
- Na úrovni finančnej implementácie projektov – pozostáva zo zberu informácií o počte uzatvorených zmlúv, realizovaných zmlúv, výške oprávnených realizovaných výdavkov efektívnosti vynaložených výdavkov, a pod
- Na úrovni sledovania a hodnotenia konkrétnych multiplikačných efektov a dopadov implementácie stratégie CLLD – pozostáva najmä z komplexného monitorovania stavu regiónu a sledovania dopadov projektov a stratégie CLLD na život občanov

Zpracovanie výsledkov hodnotenia

- Výsledky hodnotenia slúžia ako východisko pre spracovanie návrhov na zmeny stratégie CLLD a príslušnej dokumentácie. V zásade sa jedná o zmeny a podmienky zmien zadefinované v odseku 3 kap. 10.1.1. Systému riadenia CLLD. Tieto zmeny podliehajú jednak schvaľovaniu príslušného orgánu MAS (v súlade so stanovami a internými predpismi) ako aj podliehajú súhlasu príslušných riadiacich orgánov pre OP PRV a OP IROP.
- Zmenu kritérií pre výber projektov v rámci implementácie stratégie CLLD možné realizovať po roku odo dňa nadobudnutia právoplatnosti zmluvy o poskytnutí NFP na Chod MAS. Zmeny stratégie CLLD je možné realizovať v nadväznosti na výsledky strednodobého hodnotenia.
-

- Zmena pôsobnosti územia MAS sa môže vykonať jedenkrát v priebehu programového obdobia 2014 – 2020, a to najskôr po dvoch rokoch od dňa nadobudnutia právoplatnosti zmluvy o poskytnutí NFP na Chod MAS.

Postup samohodnotenia jednotlivých orgánov MAS

Sebahodnotenie orgánov MAS v sebe zahŕňa dve oblasti a to:

- priebeh implementácie stratégie CLLD
- činnosť MAS a fungovanie vlastného inštitucionálneho zázemia

Základom sebahodnotenia implementácie stratégie CLLD je číselné vyhodnocovanie vyššie uvedených oblastí monitorovania (výstup) a indikátorov hodnotenia (výsledok a dopad) min. 1x ročne za súčasného sledovania celkového vývoja územia v kontexte. Ukazovatele dopadu sa vyhodnocujú na konci programového obdobia (2020) a implementácie stratégie CLLD (2023).

Okrem hodnotenia implementácie stratégie CLLD MAS pod Vihorlatom bude pravidelne vyhodnocovať aj svoje inštitucionálne zabezpečenie, a to:

- funkčnosť existujúcej organizačnej štruktúry MAS,
- funkčnosť manažmentu MAS,
- flexibilitu, oprávnenosť a účinnosť rozhodovacích postupov v súvislosti so stratégiou CLLD a vyhodnocovaním projektov,
- schopnosť zabezpečiť implementáciu stratégie CLLD a projektov,
- schopnosť MAS zabezpečiť monitoring a hodnotenie projektov.
- implementácia stratégie CLLD vrátane hodnotenia plnenia 7 kľúčových znakov
  - a) Oblastné stratégie miestneho rozvoja
  - b) Prístup zdola nahor
  - c) Verejno-súkromné partnerstvá: Miestne akčné skupiny MAS
  - d) Uľahčovanie inovácie
  - e) Integrované a viacsektorové akcie
  - f) Vytváranie sietí
  - g) Spolupráca
- Funkčnosť implementačného procesu,
- Funkčnosť riadiaceho procesu,
- Funkčnosť propagácie a vzdelávania členov MAS.

Sebahodnotenie bude realizované na základe pravidelných priebežných hodnotení činnosti vo všetkých vybraných oblastiach a percentuálneho vyjadrenia aktuálneho stavu plnenia plánov

činnosti, harmonogramov i cieľov stanovených MAS prostredníctvom stratégie CLLD. Na základe výsledkov plnenia ukazovateľov a plánov činnosti budú navrhované plány činnosti na ďalší rok vrátane návrhov zmien v prípade odchýlok, resp. nepredvídateľných udalostí, resp. okolností, ktoré by mohli ovplyvniť implementáciu stratégie v ďalšom období.

Identifikácia rizík implementácie stratégie:

Z dôvodu na rozsah opatrení a záberového územia je dôležité brať do úvahy aj určité riziká, ktoré môžu ovplyvniť napĺňanie cieľov a jednotlivých ukazovateľov. Predpokladané riziká a ich eliminácia je nasledovná:

Finančné riziká

- riziko dvojitého financovania
- riziká systému implementácie projektov IROP – ŽoNFP je MAS
- nečerpanie alokovaných zdrojov z dôvodu
  - nezáujem o realizáciu projektov z dôvodu vysokej administratívnej náročnosti prípravy a vyúčtovania projektov
  - nezáujem o realizáciu projektov z dôvodu malých skúseností potencionálnych žiadateľov s prípravou a realizáciou projektov
  - nezáujem o realizáciu projektov z dôvodu nedostatočného prístupu k finančným zdrojom potrebných na prefinancovanie projektov systémom refundácie
- neúmerné predlžovanie úhrady ŽoP na úrovni RO (pre Chod MAS aj projekty žiadateľov)
- neumožnenie systému financovania Chodu MAS formou zálohových platieb

Opatrenia:

- krížová kontrola PPA, VÚC
- kvalitne ošetrená zmluva medzi MAS a RO v rámci platnej legislatívy a kvalitne ošetrené zmluvy medzi MAS a ReS.
- vzdelávanie žiadateľov v oblasti prípravy a administrácie projektov
- dostatočné vlastné finančné rezervy, spolupráca s miestnymi samosprávami
- pravidelný monitoring a vyhodnocovanie realizácie stratégie a včasné prijímanie opatrení na plnenie ukazovateľov (zmeny v hodnotiacich a výberových kritériách, zmena alokácie jednotlivých opatrení, a pod

Zodpovedný: kancelária

Procesné riziká

- možnosť vzniku konfliktu záujmov, či už na strane orgánov MAS, alebo na strane žiadateľa/prijímateľa
- riziko zneužitia kompetencie, pozície na úrovni MAS
- neúmerná miera byrokracie v procesoch zúčtovania a kontroly
- neplnenie míľnikov a harmonogramov
- neplnenie základných kritérií štatútu MAS počas implementácie

Opatrenia:

- transparentnosť, zverejňovanie zmlúv, správ, výsledkov
- vnútorné kontrolné mechanizmy, väzba na územie a vzťahy v území
- budovanie psychickej odolnosti a vzdelávanie žiadateľov voči byrokracii
- pravidelný monitoring a vyhodnocovanie realizácie stratégie a včasné zachytenie prípadného sklzu a nastavenie konkrétnych opatrení
- kvalitne nastavené vlastné predpisy(stanovy a interné predpisy) a aktívna činnosť v území

Zodpovedný: kancelária

Riziká ľudských zdrojov

- nedostatok (výpadok) odborných kapacít, obmedzené odborné kapacity na zabezpečenie riadenia a implementácie procesov (odborní hodnotitelia, výberové komisie,
- manažment...)

Opatrenia:

- priebežné vzdelávanie a príprava vlastných odborných kapacít

Zodpovedný: kancelária

5.3.2. Monitorovacie ukazovatele

Tabuľka č. 5: Povinné ukazovatele na úrovni programu – PRV SR

Názov cieľového ukazovateľa	Cieľová hodnota v roku 2025
Čistý počet obyvateľov, ktorý má prospech zo zlepšenia služieb	30 000
Počet obyvateľov podporenej MAS	44 304
Pracovné miesta vytvorené v podporovaných projektoch (LEADER/PRV)	8

(oblasť zamerania 6B)	
-----------------------	--

Tabuľka č. 6: Celkové verejné výdavky – PRV SR

Názov ukazovateľa výstupu	Cieľová hodnota v roku 2025
Celkové verejné výdavky (v EUR) – podpora na vykonávanie operácií v rámci stratégie CLLD (len časť z PRV)	1 574 317,28 €
Celkové verejné výdavky (v EUR) – podpora pri prevádzkových nákladoch a oživení - (len časť z PRV)	184 185,18€

Tabuľka č. 7: Povinné ukazovatele na úrovni IROP 2014-2020

Názov ukazovateľa výstupu	Merná jednotka	Cieľová hodnota v roku 2023
Počet podporených podnikov	podnik	8
Zamestnanosť v podporených podnikoch	FTE	8
Počet podnikov, ktoré dostávajú podporu s cieľom predstaviť výrobky, ktoré sú pre firmu nové	podnik	2
Počet podnikov, ktoré dostávajú podporu s cieľom predstaviť výrobky, ktoré sú pre trh nové	podnik	2
Počet nových služieb a prvkov verejnej infraštruktúry	počet	8

Občianske združenie OZ MAS Pod Vihorlatom si stanovilo na preukazovanie napĺňania cieľov implementácie stratégie CLLD jasne merateľné ukazovatele pre výstupy. Monitorovacie ukazovatele sú stanovené nasledovne:

- povinné ukazovatele v súvislosti s IROP a PRV – úroveň programu
- povinné ukazovatele v súvislosti s IROP a PRV – úroveň špecifických cieľov IROP a fokusových oblastí PRV
- vlastné ukazovatele

Plánovaný počet vytvorených pracovných miest v rámci implementácie Stratégie CLLD OZ MAS Pod Vihorlatom bude 16. **(PRV 8 pracovných miest a IROP 8 pracovných miest)**

6. Finančný rámec

6.1. Financovanie stratégie CLLD

Rozpočet stratégie CLLD v rámci územnej pôsobnosti MAS Pod Vihorlatom je uvádzaný v súlade s maximálnymi limitmi uvedenými v Systéme riadenia CLLD (LEADER a komunitný rozvoj) pre programové obdobie 2014 – 2020. Partnerstvo MAS Pod Vihorlatom

si uplatňuje základnú fixnú zložku a variabilnú zložku za vyšší počet obyvateľov, za rozlohu, počet obcí a % nezamestnanosti v zmysle vzorca pre výpočet variabilnej zložky uvedenom v kapitole 6.4 Systému riadenia CLLD. Tieto finančné prostriedky budú dopĺňované z povinných vlastných zdrojov na spolufinancovanie stratégie podľa určenej pomoci z Európskych štrukturálnych a investičných fondov.

Ďalšie finančné prostriedky z iných zdrojov, ktoré nie sú zahrnuté vo fixnej a variabilnej zložke a povinnom spolufinancovaní plánuje partnerstvo použiť na rôzne iné podpory, ktoré budú v súlade so stratégiou na zabezpečenie jej úspešnej implementácie podľa prijatých jednotlivých opatrení, ktoré smerujú k príprave a vykonávaniu činností spolupráce miestnej akčnej skupiny a vybudovaniu vzťahov a kontaktov s miestnymi akčnými skupinami na Slovensku a v zahraničí.

Celkový rozpočet stratégie CLLD OZ Pod Vihorlatom je na základe stanovených maximálnych limitov a spôsob výpočtu fixnej a variabilnej zložky stanovený na EUR.

Spôsob výpočtu:

- a) Fixná zložka: 350 000 EUR
- b) Variabilná zložka:

Stanovené jednotkové alokácie v EUR		Hodnota kritériá za OZ Pod Vihorlatom	Hodnota kritériá po započítaní podmienok výpočtu stanovených systémom riadenia CLLD	Výška hodnoty kritériá v EUR
EUR / obyvateľ	X = 9,66	44 304	44 304 x 9,66	427 976,64
EUR / km ² rozlohy	Y = 1150,61	406,58	406,58x1150,61	467 815,01
EUR / obec	W= 12 395,25	32	32 x 12 395,25	396 648,00
EUR / % nezamestnanosti	Z= 110 413,32	4,28 %	4,28 x110 413,32	472 569,01
SPOLU				1 765 008,66

Stanovené max. výška variabilnej zložky: **1 765 008,66**

Celkový rozpočet na stratégiu v zmysle finančných limitov: 2 115 008,66

Tabuľka č. 8: Celkové zdroje pre MAS z PRV a IROP

		SPOLU (EUR)
Základná alokácia		
Celkové zdroje z PRV (EPFRV) a IROP (EFRR)		

(maximálny limit podľa vzorca pre MAS v súlade s kapitolou 6.4 Systému riadenia CLLD), z toho:	2 115 008,66	
Operácie v rámci implementácie stratégie CLLD	1 765 937,70	
Chod MAS a animácie	349 070,96	
Dodatočná alokácia na základe splnenia míľníka A		
Celkové zdroje z PRV (EPFRV), z toho:	214 674,65	
Operácie v rámci implementácie stratégie CLLD	178 895,54	
Chod MAS a animácie	35 779,11	
Dodatočná alokácia na základe predĺženia obdobia PRV v zmysle nariadenia o prechodných pravidlách		
Celkové zdroje z PRV (EPFRV), z toho:	530 178,45	
Operácie v rámci implementácie stratégie CLLD	441 815,38	
Chod MAS a animácie	88 363,07	
Celkom Chod MAS a animácie	Chod MAS	Animácie
suma v rámci IROP v zmysle vydaného Rozhodnutia na Chod MAS1 a Chod MAS2	289 027,96	-
suma v rámci PRV v zmysle vydaného Rozhodnutia na podopatrenie 19.4 základná alokácia	-	60 043
suma v rámci dodatočnej alokácie na základe splnenie míľníka A	30 412,24	5 336,87
suma v rámci dodatočnej alokácie na základe predĺženia obdobia PRV v zmysle nariadenia o prechodných pravidlách	75 108,61	13 254,46

6.2. Finančný plán pre opatrenia

V tabuľke sa uvedie prehľad podľa opatrení stratégie CLLD, v členení podľa fondu (EPFRR/PRV, EFRR/IROP), kategórii regiónu a podľa zdrojov financovania v nadväznosti na vyvážený pomer medzi fondmi vyplývajúci z indikatívnej výšky finančnej alokácie na stratégiu CLLD, ktorá je:

Tabuľka č. 9: Zameranie stratégie podľa sektorov

Názov opatrenia stratégie CLLD	Rozpočet na opatrenie	Oprávnený prijímateľ – verejný sektor (označiť „X“)	Oprávnený prijímateľ – neverejný sektor (označiť „X“)
Opatrenie č. 1: Podpora na investície do vytvárania, zlepšovania alebo rozširovania všetkých druhov infraštruktúr malých rozmerov vrátane investícií do energie z obnoviteľných zdrojov a úspor energie (<i>PRV 7.2</i>)	708 955,10	X	-
Opatrenie č. 2: Podpora na investície do vytvárania, zlepšovania alebo rozširovania miestnych základných služieb pre vidiecke obyvateľstvo vrátane voľného času a kultúry a súvisiacej infraštruktúry (<i>PRV 7.4</i>)	500 000	X	-
Opatrenie č. 3 Podpora na investície do rekreačnej infraštruktúry, turistických informácií a do turistickej infraštruktúry malých rozmerov na verejné využitie (<i>PRV 7.5</i>)	120 000	X	-
Opatrenie č. 3 Podpora na investície do rekreačnej infraštruktúry, turistických informácií a do turistickej infraštruktúry malých rozmerov na verejné využitie (<i>PRV 7.5</i>)	129 317,28	-	X
Opatrenie č. 4 Rozvoj základnej a dopravnej infraštruktúry a rozvoj v oblasti sociálnych a komunitných služieb (<i>IROP 5.1.2</i>)	398 042	X	-
Opatrenie č. 5: Podpora na investície do poľnohospodárskych podnikov (<i>PRV 4.1</i>)	116 044,90	-	X
Opatrenie č. 6: Zvýšenie zamestnanosti na miestnej úrovni podporou podnikania a inovácií (<i>IROP 5.1.1</i>)	414 289,00	-	X
Celkový rozpočet podľa sektorov	-----	1 726 997,10	659 651,18
Percentuálny pomer zamerania stratégie verejný a neverejný sektor	-----	72,36 %	27,64%
Celkový rozpočet podľa sektorov len za opatrenia IROP		398 042	414 289
Percentuálny pomer zamerania stratégie SS a VS za opatrenia IROP		49%	51%

Celkový rozpočet podľa sektorov len za opatrenia PRV		1 328 955,10	245 362,18
Percentuálny pomer zamerania stratégie SS a VS za opatrenia PRV		84,41%	15,59 %

Hodnotiace kritérium B.5 Finančný rámec:

- OZ Pod Vihorlatom vyplnilo všetky povinné tabuľky v zmysle aktuálnych riadiacich a metodických dokumentov, v súlade so stanovenou štruktúrou Prílohy č. 1 k príručke: Metodický pokyn na spracovanie stratégie CLLD (formálne a vecne).
- OZ Pod Vihorlatom vyčlenilo v rámci Stratégie CLLD na aktivity neverejného sektora v rámci finančného plánu aspoň 50 % z rozpočtu (PRV + IROP), konkrétne 51 % z rozpočtu
- Občianske združenie vypracovalo Stratégiu CLLD ako vyváženú, t.j. stratégia zahŕňa zdroje PRV a IROP vo vyváženom pomere s odchýlkou max. 6 percentuálnych bodov teda daný pomer je 56 % : 46 % (PRV : IROP).

7. Zhodnotenie prínosov stratégie CLLD, jej synergie a doplnkovosť

Stratégia CLLD územia MAS bola vypracovaná v súlade so strategickými dokumentami Slovenskej republiky, v súlade so zásadami strategického plánovania a programovania, so zapojením širokej verejnosti, využitím silných stránok regiónu, eliminácií slabých stránok a s cieľom využiť všetky dostupné príležitosti a potenciál územia MAS Pod Vihorlatom. Cieľom MAS Pod Vihorlatom je do roku 2023 vytvoriť nové pracovné miesta na základe využitia miestneho potenciálu, zabezpečiť pre svojich obyvateľov významné zlepšenie v dobudovaní komplexnej infraštruktúry a zvýšiť integráciu marginalizovaných skupín obyvateľstva.

7.1. Prínosy k zlepšovaniu ekonomického rozvoja územia

Stratégia CLLD prispieva k zlepšovaniu ekonomického prostredia a rozvoja podnikateľských aktivít v území pôsobnosti MAS. Miestni obyvatelia definovali v procese prípravy stratégie CLLD v odstavci *dôležitosť potrieb* aj tvorbu pracovných miest a podporu podnikania, ktorá bola v rámci SWOT analýzy definovaná ako príležitosť pre ekonomický rozvoj územia. V súlade so stanoveným špecifickým cieľom 2: v oblasti poľnohospodárstva,

služieb a remesiel boli vybrané podnikateľské opatrenia na realizáciu jednotlivých projektov v rámci stratégie CLLD.

Opatrenia z Programu rozvoja vidieka SR 2014 – 2020 vybrané na implementáciu v rámci stratégie CLLD reflektujú silné stránky územia Pod Vihorlatom. V rámci regiónu sú poľnohospodárske podniky a samostatne hospodáriaci roľníci, ktorí môžu využiť podporu z podopatrenia 6.3. Ďalším opatrením je podpora mladých farmárov (č. 6.1). V rámci tohto opatrenia môžu získať podporu začínajúci mladý farmári, ktorí majú záujem o realizáciu aktivít na vidieku v oblasti špeciálnej rastlinnej alebo živočíšnej výroby. Podopatrenie 6.4 rieši podporu malých a stredných podnikov vo vidieckej oblasti na diverzifikáciu svojich výrobných činností.

Opatrenia z IROP – špecifický cieľ 5.1.1 riešia podporu tvorby pracovných miest vo vidieckej oblasti a investície do DHM – nákup technológií, strojov a rekonštrukcie budov za účelom inovatívneho podnikania vo vidieku.

Všetky vybrané opatrenia do stratégie CLLD pre súkromný sektor sa zameriavajú na riešenie otázky zamestnanosti. V rámci bodovacích kritérií sú uprednostňované projekty, ktoré vytvoria väčší počet pracovných miest, pričom základnou podmienkou je zachovanie pôvodnej zamestnanosti v podniku.

MAS sa zaviazala vytvoriť v rámci stratégie CLLD **16 pracovných miest**. Tento cieľ bol stanovený v zmysle metodiky SMART – špecifické, merateľné, dosiahnuteľné, realistické a časovo ohraničené.

Územie partnerstva je výnimočným územím s vysokým potenciálom rozvoja vidieckeho cestovného ruchu a agroturistiky. V regióne sa darí rozvíjať služby a turizmus. V minulosti vybudované zariadenia čerpajú zo silných stránok mikroregiónu – príroda, atraktivita, hory, tieto predurčujú región na rozvoj špecifickej turistiky a špeciálne gastroturistiky.

7.2. Prínosy k napĺňaniu cieľov PRV

Všetky aktivity a projekty realizované prostredníctvom stratégie CLLD budú v súlade s podmienkami ochrany životného prostredia. Vybrané opatrenia pomáhajú riešiť problematiku zmierňovania zmeny klímy a adaptácie na ňu – najmä opatrenia v rámci poľnohospodárskeho sektora, prípadne iných podnikateľských aktivít na vidieku. Verejná správa bude realizovať projekty, ktoré pomôžu znížiť energetickú náročnosť verejných budov spolu s využitím

obnoviteľných zdrojov energie. Inovácie sú základným pilierom iniciatívy LEADER, pričom všetky aktivity by mali mať inovatívny a novátorský charakter. Je podstatné stále inovovať pracovné postupy a činnosti vo vidieckej ekonomike z dôvodu neustáleho zvyšovania produktivity práce v národnom hospodárstve. Znižovaním hodnoty vstupov a maximalizáciou hodnoty výstupov sa dosiahne maximálne možný hospodársky efekt. Najdôležitejším strategickým cieľom stratégie CLLD je posilnenie konkurencieschopnosti pôdohospodárskeho sektora a rozvoj podnikania a služieb. Tieto sektory sú v rámci územia mikroregiónu definované v SWOT analýze ako silné stránky a príležitosti rozvoja do budúcnosti. Konkurencieschopné poľnohospodárstvo a prinesie pridanú hodnotu k ekonomickému rozvoju mikroregiónu, nové podnikateľské príležitosti, krajnotvorbu nové pracovné možnosti a zvýšenie príjmov miestneho obyvateľstva, nové služby naplnia potrebu rozvoja služieb a špecifických služieb v turizme. Najdôležitejším cieľom PRV SR 2014 – 2020 je posilnenie konkurencieschopnosti pôdohospodárskeho sektora v oblasti poľnohospodárstva, lesníctva a potravinárstva. Tento cieľ aj ostatné ciele a priority PRV SR 2014 – 2020 budú napĺňané prostredníctvom vybraných opatrení PRV SR, ktoré reflektujú na špecifické ciele stanovené pre jednotlivé rozvojové priority stratégie CLLD:

7.3. Prínosy k napĺňaniu cieľov IROP

Stratégia IROP spočíva v kombinácii a synergickom prepojení vhodne zvolených intervencií regionálneho a miestneho charakteru ako prostriedku posilnenia kvality života a regionálnej konkurencieschopnosti, s dopadom na vyvážený územný rozvoj.

Prioritná os 5 Miestny rozvoj vedený komunitou prispieva k tematickému cieľu č. 9 Podpora sociálneho začlenenia, boj proti chudobe a akejkoľvek diskriminácii. Projektové podpory v rámci uvedeného nástroja v IROP komplementárne prispievajú k tematickým cieľom IROP:

Vybrané opatrenia z časti IROP prispievajú k plneniu aktivít špecifických cieľov IROP a to konkrétne:

- 5.1.1 Zvýšenie zamestnanosti na miestnej úrovni podporou podnikania a inovácií
- 5.1.2 Zlepšenie udržateľných vzťahov medzi vidieckymi rozvojovými centrami a ich zázemím vo verejných službách a vo verejných infraštruktúrach

Podnikateľské aktivity sú hlavne zamerané na tvorbu pracovných miest a podporu inovatívneho podnikania v členských obciach MAS. Podpora predstavuje intervenciu do inovatívnej výroby ako aj k inovatívnym službám. Podpora verejného sektora smeruje hlavne

k podpore komunitných a sociálnych služieb, ako aj k podpore vzdelávania v rámci základných škôl.

Synergické pôsobenie jednotlivých aktivít podpory vyvážený miestny rozvoj v rámci PRV a IROP prispievajú multiplikačne k zvýšeniu kvality života na vidieku v území MAS a taktiež k zvýšeniu príjmov miestneho obyvateľstva. Týmto spôsobom sa stane mikroregión zaujímavým miestom pre život, kde nájdu miestni ľudia dostatok pracovných príležitostí a možností trávenia voľného času. Budovanie komunitných vzťahov medzi obyvateľmi v rámci pôsobnosti MAS je pridanou hodnotou činnosti združenia od roku 2009.

7.4. Synergie a doplnkovosť stratégie CLLD

Synergia je v rámci všeobecnej definície chápaná ako súčinnosť alebo spolupôsobenie síl, faktorov či prvkov následkom čoho je účinok, ktorý je vyšší než by bol súčet účinkov jednotlivých síl pôsobiacich osobitne (tzv. synergický efekt). Riešený región si vzhľadom na svoj charakter, geografickú rôznorodosť rozptýlenú sídelnú štruktúru a kultúrno-historický a prírodný potenciál vyžaduje skôr individuálne riešenia – väčšie množstvo malých projektov navzájom prepojených s cieľom podporiť endogénny rozvoj územia, ktoré bude podporovať aj integrovaná stratégia rozvoja územia. Vstupnými dokumentmi stratégie CLLD boli najmä PHSR obcí a mesta Snina, územné plány obcí, PHSR VÚC a komunitné plány. Na národnej úrovni to je Partnerská dohoda. Regionálny rozvoj sa v súčasnosti uskutočňuje v dvoch vzájomne prepojených koncepcných smerovaniach. Na jednej strane prostredníctvom regionálnej politiky na úrovni vnútroštátnych legislatívnych noriem a na strane druhej na úrovni pomoci regiónom s možnosťou využitia foriem pomoci z fondov Európskej únie. Integrovaný prístup predpokladaný realizáciou stratégie CLLD, nám ukazuje že synergia medzi programami je silná a opatrenia a špecifické ciele, sú si navzájom úzko prepojené a budú mať pozitívny dopad na územie OZ Pohronská cesta.

Predkladaná stratégia pomáha naplňovať tiež jednotlivé strategické dokumenty v jednotlivých prioritných oblastiach, ktoré sú záväzné na európskej, národnej, či krajskej úrovni. Na miestnej úrovni sa stratégia snaží o naplnenie podobných cieľov ako strategický dokument EÚ pre inteligentný a udržateľný rast podporujúci začlenenie, známy ako Európa 2020. Z priorit Európy 2020 úspešná realizácia stratégie napomôže inteligentnému rastu podporou inovatívnych projektov i podporou vzdelávania, ktorá napomôže konkurencieschopnosti na trhu práce. Udržateľný rast zaistí vzájomná synergia miestnych aktérov, podpora krátkych dodávateľských reťazcov, podpora miestnych poľnohospodárov, zlepšovanie technickej

infraštruktúry v obciach a zvyšovanie biodiverzity v území. Cez špecifický cieľ 5.1.1 podpora zamestnanosti a inovácii, pomocou zapojenia podnikov do dodávateľských sietí na lokálnej, či regionálnej úrovni, bude mať synergické a multiplikačné efekty.

Synergický efekt v cestovnom ruchu sa dosiahne cez opatrenie 7 prostredníctvom rozvoja turistickej infraštruktúry na celom území OZ MAS Pod Vihorlatom. Komplementárne s rozvojom a budovaním infraštruktúry sa v rámci špecifického cieľa 5.1.2 podporí dopravné prepojenie miest s vidiekom, a to skvalitnením technickej infraštruktúry vybraných miestnych komunikácií.

Podopatrenie 6.4 a 8.5 a špecifický cieľ 5.1.1 sleduje pomoc určenú súkromnému sektoru. Vďaka investíciám do nepoľnohospodárskych činností a investíciám do infraštruktúry cestovného ruchu s podporou doplnkových služieb sa predpokladá pozitívny dopad na rozvoj výkonnosti tohto špecifického s primeraným rastom zamestnanosti.

7.4.1. Popis iných stratégií, ktoré sa na danom území realizujú, resp. plánujú realizovať

Stratégie a nadradené strategické dokumenty, ktoré sa plánujú v rámci územia MAS realizovať, sú to najmä Programy hospodárskeho a sociálneho rozvoja členských obcí územia MAS a okresných miest Humenné a Snina. PHSR a RIUS Prešovského samosprávneho kraja, ktoré počítajú s viacerými investíciami zahrnutými aj v rámci implementácie stratégie CLLD. Projekty cezhraničnej spolupráce budú realizované v rámci možností a administratívnych kapacít združenia.

7.4.2. Synergie a komplementarity

Pri plánovaní stratégie CLLD pre región Pod Vihorlatom sa postupovalo v súlade so strategickými dokumentmi SR a to konkrétne:

- Program rozvoja vidieka SR 2014 – 2020
- Integrovaný regionálny operačný program SR 2014 – 2020
- OP Ľudské zdroje

Jednotlivé programové dokumenty majú aj svoje vykonávacie materiály – Systém riadenia, metodické pokyny a pod., ktoré boli pri písaní stratégie veľmi často využívané a citované. Stratégia CLLD MAS Pod Vihorlatom nie je v rozpore so žiadnym dokumentom nadriadeného charakteru ako napr. Partnerská dohoda, Karpatská stratégia, RISS3, PHSR

samosprávneho kraja, Stratégia rozvoja cestovného ruchu do roku 2020, pod. Združenie sa aktívne zapája do výziev v rámci cezhraničnej spolupráce, úspešne implementovalo jeden projekt, so združeniami na území Poľska.

7.5. Popis multiplikačných efektov

Podstatou stratégie CLLD a jej integrovaného prístupu je naštartovanie rozvoja regiónu. Opatrenia a aktivity realizované CLLD stratégiou sú zamerané na také aktivity, ktoré majú výrazný multiplikačný efekt, t.j. podporujú generovanie ďalších rozvojových aktivít.

Multiplikačný efekt predstavuje šírenie výsledkov a výstupov stratégie ako aj jej **priamych a nepriamych vplyvov** na socio-ekonomické prostredie vrátane pozitívnych externalít jednotlivých aktivít projektov jako je (zlepšenie kvality životného prostredia, vplyv na zamestnanosť a pod).

Základným znakom integrácie stratégie je jej samotná tvorba a vznik, pretože stratégia ako taká integruje viacero aktivít pre riešenie konkrétnych problémov územia a snaží sa multiplikovať efekt rozvoja posudzovaného územia. Dokument definuje konkrétne investičné príležitosti v regióne OZ MAS Pod Vihorlatom, ekonomicky ohodnotí účinok a multiplikačné efekty vybraných navrhovaných opatrení, poskytuje konkrétne návrhy, ktoré toto územie potrebuje. Multiplikačné efekty sú v stratégií zadané ako ekonomický cyklus znásobenia **priamych** ekonomických účinkov ako sú:

- rast počtu pracovných miest,
- vyššia miera uplatnenia sa obyvateľstva,
- vyššia miera využívania miestnych zdrojov,
- rast návštevnosti regiónu,
- rozširovanie spektra služieb pre obyvateľov a návštevníkov,
- navyšovanie príjmov obcí z daní,
- navyšovanie sa príjmov vidieckeho obyvateľstva a zvyšovanie kúpnej sily domácností,
- rast investícií v oblasti cestovného ruchu,
- rast investícií do oblasti sociálnych služieb a riešenia sociálnych problémov
- skvalitňovanie vzťahu obyvateľstva k životnému prostrediu,
- narastanie záujmu o tradície a kultúru regiónu, prehĺbovanie spolupráce v území na báze sektorovej a medzisektorovej
- zvyšuje sa kvalita života obyvateľov a socio-ekonomická situácia v území.

Tento **priamy** ekonomický prínos následne generuje ďalšie multiplikačné efekty súvisiace s ekonomikou dodávateľov a subdodávateľov, ako aj sekundárne efekty, akými sú zvyšovanie atraktivity, rozvoj infraštruktúry, vznik nových typov služieb a podnikaní (najmä pri periodicky sa opakujúcich podujatiach), turizmus a pod. Ide teda o vznik **nepriamych** ekonomických efektov na iné sektory, ktoré vytvárajú ekonomický rozvoj v území MAS Pod Vihorlatom. Realizácia týchto aktivít bude mať výrazný multiplikačný efekt na ďalšie regionálne a cezhraničné (napr. propagácia drotárstva, s tým spojené kultúrne podujatia i cezhraničného charakteru - vyhľadávanie vhodných partnerov).

Diseminácia (šírenie) výsledkov

Je dôležité zabezpečiť čo najširšiu „akceptáciu“ realizovaných projektov, aktivít stratégie CLLD a ich výsledkov medzi verejnosťou, či už laickou, alebo odbornou. Pre tento účel je špeciálne zamerané opatrenie 5.2, v rámci ktorého sa budú realizovať:

- **vzájomné výmeny informácií a skúseností medzi miestnymi aktérmi**, formou seminárov, konferencií, workshopov pre členov MAS, ďalších aktérov; okrem výmeny informácií budú zamerané aj na rozširovanie vedomostí a zručností pri vykonávaní stratégie CLLD a s tým spojených prác
- **propagačné a informačné aktivity**, prezentujúce výsledky napríklad formou tlačených materiálov, webových stránok, banerov, prezentačných stánkov a pod.

Hodnotenie multiplikačných efektov

Hodnotenie multiplikačných efektov je súčasť procesu hodnotenia implementácie stratégie – plnenia cieľov a dosahovania výsledkov a výstupov projektov. Toto hodnotenie sa vykonáva ako súčasť strednodobého hodnotenia - v polovici implementácie stratégie CLLD (najneskôr do 30.6.2020) a ako súčasť záverečného hodnotenia

Na základe vyhodnotenia monitorovacích ukazovateľov sa realizuje hodnotenie prínosu stratégie CLLD v širšej väzbe na dopad regiónu na úrovni jednotlivých multiplikačných efektov ako aj mieru a úroveň diseminácie výsledkov a výstupov implementácie stratégie. Pri hodnotení sa využívajú štatistické a evidenčné údaje jednotlivých sektorov a miestnych úradov, ale najmä vlastné hodnotenie členmi monitorovacieho výboru v spolupráci s podkladmi kancelárie MAS. Výhodou pre výsledné hodnotenie

multiplikačných efektov je možnosť sledovania zmien v regióne v spolupráci s koordinačnými centrami Akčných plánov okresov Humenné, Snina a Michalovce.

S verejnosťou budú komunikované výsledky každého projektu, ako aj celkové výsledky stratégie CLLD. Súčasťou komunikácie bude aj získavanie spätnej väzby napríklad o dopadoch projektov a stratégie na život občanov, spôsobe riešenia definovaných problémov apod.

Hodnotiace kritérium B.6 Prínosy stratégie CLLD k zlepšovaniu ekonomického rozvoja územia, k napĺňaniu cieľov PRV, k ochrane a zlepšovaniu životného prostredia a viacodvetvový charakter stratégie:

- ZO základnej alokácie plánuje partnerstvo vytvoriť 16 pracovných miest
- Stratégia je zameraná na zvyšovanie konkurencieschopnosti v určitých oblastiach a konkrétne opatrenia na riešenie prierezových cieľov (životné prostredie, zmierňovanie klimatických zmien a klimatická adaptácia) a opatrenia na podporu znevýhodnených skupín pri rozvoji ekonomického potenciálu územia .

Hodnotiace kritérium B.7 Prínosy stratégie CLLD k napĺňaniu cieľov IROP

- Stratégia CLLD napĺňa ciele IROP prostredníctvom príspevku aktivít stratégie CLLD k špecifickým cieľom Prioritnej osi 5 IROP. Na aktivity ŠC 5.1.1

Hodnotiace kritérium B.8 Synergie a doplnkovosť stratégie CLLD

- Stratégia CLLD menuje strategické dokumenty a iné relevantné stratégie na lokálnej, regionálnej a nadnárodnej úrovni pričom ich vzájomná doplnkovosť a synergický efekt s týmito stratégiami sú konkretizované a vecne zdôvodnené

Hodnotiace kritérium B.11 Synergie a doplnkovosť stratégie CLLD

- Stratégia CLLD popisuje multiplikačné efekty ako napr. šírenie výsledkov a výstupov, ako aj priame resp. nepriame vplyvy na rozvoj socio – ekonomických činností územia
- Stratégia CLLD obsahuje aj popis a spôsob hodnotenia multiplikačných efektov, ktorý bude prebiehať súbežne s procesom monitorovania a hodnotenia Stratégie CLLD

Odkazy na základné a podporné dokumenty:

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1301/2013 zo 17. decembra 2013 o Európskom fonde regionálneho rozvoja a o osobitných ustanoveniach týkajúcich sa

cieľa Investovanie do rastu a zamestnanosti, a ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1080/2006

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A32013R1301>

Nariadenie Európskeho parlamentu a rady (EÚ) č. 1303/2013, ktorým sa stanovujú spoločné ustanovenia o Európskom fonde regionálneho rozvoja, Európskom sociálnom fonde, Kohéznom fonde, Európskom poľnohospodárskom fonde pre rozvoj vidieka a Európskom námornom a rybárskom fonde a ktorým sa stanovujú všeobecné ustanovenia o Európskom fonde regionálneho rozvoja, Európskom sociálnom fonde, Kohéznom fonde a Európskom námornom a rybárskom fonde, a ktorým sa zrušuje nariadenie Rady (ES) č. 1083/2006

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A32013R1303>

Nariadenie Európskeho parlamentu a rady (EÚ) č. 1305/2013 o podpore rozvoja vidieka prostredníctvom Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka (EPFRV) a o zrušení nariadenia Rady (ES) č. 1698/2005

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A32013R1305>

Program rozvoja vidieka SR 2014 – 2020

<http://www.mpsr.sk/sk/index.php?navID=935&navID2=935&sID=43&id=8644>

Integrovaný regionálny operačný program 2014-2020:

<http://www.mpsr.sk/index.php?navID=1036&navID2=1036&sID=67&id=9006>

Operačný program Ľudské zdroje

<http://www.employment.gov.sk/sk/esf/programove-obdobie-2014-2020/operacny-program-ludske-zdroje/>

Prílohy Stratégie CLLD mikroregiónu OZ Pod Vihorlatom

Príloha č. 1: Vymedzenie územia a obyvateľstva MAS

- Príloha č. 2: Doklad o súhlase všetkých obcí so zaradením do územia pôsobnosti MAS
- Príloha č. 3: Mapa územia pôsobnosti OZ Pod Vihorlatom
- Príloha č. 4: Zoznam členov MAS podľa sektorov (vrátane obcí)
- Príloha č. 5: Dokumenty preukazujúce proces tvorby a formovania partnerstva
- Príloha č. 5.1: Dokumenty preukazujúce proces tvorby stratégie CLLD
- Príloha č. 6: Zoznam zdrojov (analýzy) a vstupných dokumentov
- Príloha č. 7: Organizačná štruktúra OZ Pod Vihorlatom
- Príloha č. 8: Personálna matica MAS OZ Pod Vihorlatom
- Príloha č. 9: Stanovy OZ Pod Vihorlatom
- Príloha č. 10: Výpis zo štatistického registra organizácií (dátum vzniku)
- Príloha č. 11: Prehľad projektov realizovaných OZ Pod Vihorlatom